

Narodna in univerzitetna knjižnica
v Ljubljani

105772

3.

9 TRDINE △△

△△△△ ZBRANI SPISI

III. KNJIGA

BAJKE IN
POVESTI

II.

----- V LJUBLJANI 1906 -----
ZALOŽIL L. SCHWENTNER.

Janeza Trdine zbrani spisi

III.

Bajke in povesti o Gorjancih

V Ljubljani 1906

Založil L. Schwentner

P/24c

Bajke in povesti o Gorjancih

II.

Napisal

Janez Trdina

715
/ 432

102553

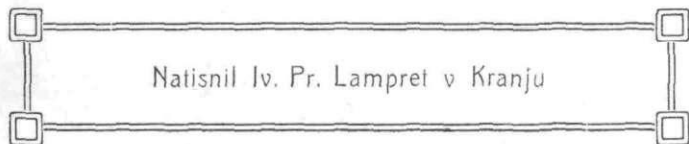

XIII A
724
/ III.

V Ljubljani 1906

Založil L. Schwentner

105772

105772

F2C 5142/

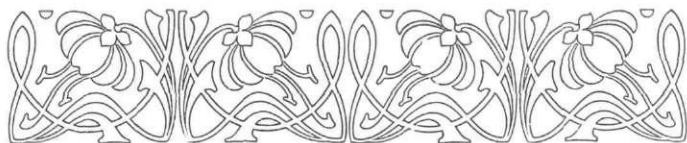
1951

395195042

Pregled vsebine.

	Stran
15. Sveti Feliks	1
16. Sveti Feliks II.	17
17. Puščavnik Feliks	38
18. Gorska deklica	68
19. Barabaš	80
20. Zagovorniki	95
21. Peter in Pavel	137

15. Sveti Feliks.

Dokler je Trsták še sam krčmaril in gospodaril, je bil molčeč in čmeren mož. Če ga je človek kaj vprašal, je odgovarjal po evangelsko: da, da, ne, ne, ali pravzaprav: mhm na'a, dostikrat pa tudi nič. Ko pa je izročil hišo in skrbi sinu, se mu je razvedrilo nabrano čelo in jezik razvezal. Zdaj se je pokazalo, da je svet bistro ogledoval in svoje pivce zmerom prav pazljivo poslušal. Pomnil je dobro vse njihove pripovedke. V stari, plešasti glavi se mu je ohranilo marsikatero narodno poročilo, katerega sem drugje zastonj iskal. Koliko sem se trudil, da bi izvedel natanko življenje sv. Feliksa, ki se je rodil pod našimi Gorjanci, ali uspeh mojega popraševanja je bil povse neznaten, da, skoraj prazen. Ljudje so mi resda to in ono pravili ali vselej z znamenji dvojbe, nezaupnosti in sumnje in tako megleno in zmeteno, da se ni nič vezalo in ujemalo. Trsták je bil prvi, ki mi je pripovedoval o našem svetniku odločno in jasno in obenem domumno in zmiselno. Ker je rad modroval, je ovil in prepletel povest obilno s svojimi opomnjami, ki so bile izvečine jako pametne, nekatere pa tudi poučljive.

Vseh ne bom priobčeval, zapisal sem samo tiste, ki so z legendo kolikor toliko v zvezi in jo pojasnujejo.

Tudi mene, zatrdil je starec, je mikalo že nekdam slišati kaj več o sv. Feliksu, že zato, ker je bil naš župljan in kmetiškega rodu. Saj veste, da je med svetniki tako borno malo kmetov! Marsikateri oratar se je že zaradi tega pohujševal, češ, na tem svetu trpimo več nego vsi drugi stanovi, pa nas ne čaka niti na onem nobeno povračilo. Take besede so dosti neumne. Bog ima svoje prijatelje pri sebi, četudi ne stoje v nobenem altarcu in v nobeni pratiki. Jaz pa Vam bom povedal nekaj drugega, kar je po moji misli bolj tehtno. Naša zemlja je rodila že toliko tercijalstva, svetnikov pa skoraj nič; ali ni to strašno čudno?! O, da so vsi tisti res bogoslužni, ki se delajo, imeli bi jih več nego gob po dežju in Bog bi bil moral nebesa že zdavnaj razširiti radi samih Kranjcev in Kranjic. Ali njemu naša vnanja lepota ne zadostuje, ker vidi grdi gnilež v pobeljenih grobih. No, vsaj to je dobro, da nam hinavska svojat zdaj ne more več toliko kvara delati; ali jaz se prav živo še spominjam, kako nensmiljeno je strahovala Novo Mesto in obližje. Kdor se je zameril tercijalkam, kar se je prelahko zgodilo, so ga razlajale za bogotajca, bogokletnika, prešestnika, tatu in ga tako oblatile in osvinjale, da ga skoraj noben človek ni več pogledal. Ker so verjeli ljudje njihovi svetosti, so verjeli tudi njihovemu lažnivemu, kačepičnemu jeziku. Iz te sramotne sužnosti nas je rešil rajniki prošt Arko. Ta gospod je pridigal jako kratkočasno, ali ostro, beseda se je zarezala v živo meso. Povedal je vsakemu, kar mu je šlo, brez straha in brez ovinkov. Obravnaval je po vrsti vse stanove

in tako je dejal na rešeto tudi tercijalko. Zagrmel ji je: Svetohlinka! v cerkvi bi potegnila vse svetnike iz altarjev in oblizala; precej, ko prideš med ljudi, pa grizeš in draplješ na kosce poštenje svojega bližnjega, do katerega nimaš ne trohe krščanske ljubezni. Naštel ji je tudi dolgo vrsto še drugih grehov, nazadnje pa je povedal tole lepo priliko: Bilo je strašno sveto dekle, ki se ni moglo nabahati s svojim devištvom. Če je vedelo, da se bo pridigovalo kaj o šesti ali deveti božji zapovedi, ni hotelo niti v cerkev iti. Moškega ni nikoli pogledalo in ustilo se je, da ga ne bi maralo, če bi bilo tudi preverjeno, da bo porodilo samega sv. Petra in sv. Pavla. Zdaj pa čujte, kaj se je zgodilo! Preden je še preteklo leto, jo je premagala skušnjava in rodila je dvojčka, izmed katerih pa ni bil nobeden ne sv. Peter in ne sv. Pavel! — Ta prošova pridiga je bila za slavo in oblast dolenjskih tercijalk smrten udarec. Ljudem se je odvalil s srca težek kamen. Zdaj so jih spoznali in začeli prezirati. Kadar se je katera prehudo napihovala in svetničila, zabrenčale so ji kmalu na ušesa besede: Hlini se, kolikor hočeš, rodila ne boš ne sv. Petra, ne sv. Pavla! —

Tercijalstvo, kakor vidimo, ni moglo dati nobenega svetnika; svojega ugodnika in izvoljenca si je našel gospod Bog v našem trnjastem Podgorju. Vem, da se zdi nekaterim to nekako smešno in skoro nemogoče, ali jaz se čisto nič ne čudim. Prebivalci tega okraja so še dandanašnji najpoštenejši in najboljši med vsemi rojaki, s katerimi sem imel priliko se seznaniti. Časa ne bomo zastonj tratili, ako si jih ogle damo nekoliko bolj natanko. Meščani Podgorcem radi zabavljajo, ker nosijo tako debele srajce in leže

na slami, pa tudi zato, ker jim se vidijo okorni, surovi in neolikani. No, na pernicah res ne spavajo, garave so njihove srajce, trdo in debelo je samodelno sukno, v katero se po zimi oblačijo, trd in neokusen jim je zmesni kruh, trdo in težko je vse podgorsko življenje, mehkužnost in lahkoživnost sta mu ostali neznani gostinji. Ali, ljubi moji! zato, da so se Podgorci tako silno utrdili in okremenili, ne sme jih, mislim, noben pameten človek grajati, ampak jih mora še navsomoč hvaliti in priporočati drugim za zgled, ki je vreden posnemanja. Boljših delavcev na Dolenjskem ne najdete. Za svoje mladosti sem slišal dostikrat pregovor, da sta na svetu dva moža, ki se ne ustrašita nobenega truda in posla, ta dva junaka sta denar, pa naš Podgorec. Z veseljem sem vselej gledal, kako lepo se tem ljudem delo pospešuje. Vse jim gre izpod rok urno in izlahka, kakor da bi se igrali. Pot jim teče curkoma po obrazu, ali čuli ne boste ne stokanja in zdihovanja, ne kletvine. Polje ima v Podgorju različne gospodarje, ali kmalu boste zapazili, da je kmetiško skoraj povsod dosti bolje obdelano nego grajsko in cerkveno, zato pa žito tudi dosti več pljenja in pridelek je jeklen in čist kakor zlato. Podgorska pšenica prekaša vselej na mestnem trgu vsako drugo, ravno tako ječmen in ajda. Vem, da pripomaga nekaj tudi svet, ali brez nikdar ne mirujoče in ne pešajoče podgorske pridnosti bi rodil ta svet le trnje in osat, kajti resnična je beseda: Iz pota žito poganja in na žuljih grozdje zori. — To veste, da je kupil tu v našem kraju Slatniški gradiček neki tujec, menda Dunajčan ali Moravec, ali kaj je bil; pisal se je za Maha. Podgorce je on strašno grajal, da

se drže tako svojeglavno svoje stare šege. Dejal je: Vaša zemlja je izvrstna, ali kaj vam hasni, ko pa nečete napredovati. Pazite, kako bom jaz delal! Ljudje so ga gledali in se smejali njemu in njegovim bukvam, brez katerih se ni ničesar lotil. Kmetovali so kakor prej po svoji navadi in se pošteno preživili. Nekateri so si tudi kaj opomogli, prikupili zemlje, si naredili kako novo njivo ali vinograd. Mah, ki je gospodaril po svetih svojih bukev, pa ni učakal veliko uspeha in veselja. Polje mu je rodilo pol slabše nego kmetom, vina ni pridelal skoraj nikoli, in tudi krave mu niso dajale nič mleka. S svojo veliko učenostjo je nazadnje tako ubožal, da je moral jesti koruzen kruh in krompir. Ta Mah je začel tudi v vsem cesarstvu najprvi gojiti tiste tuje svilne črvičke, ki žive o hrastovem perju. Govoril je Podgorcem: Da niste tako uporni, posnemali bi me vsi, pa bi videli in uživali še to leto obilen sad te prekornostne novice. Naši ljudje pa so mu veleli: Gospod, če se bo posrečilo Vam, bomo začeli rediti te gosenice tudi mi, ali dokler ne vidimo dobička, jih ne maramo. In pokazalo se je, da je imel Mah s tem mrčesom samo veliko sitnost, skrb in silne stroške, koristi pa nič in takrat se je udaril ob čelo in rekel: Podgorci so pametnejši od mene. Zakaj nisem tudi jaz počakal, da poskusi to reč najprej kdo drugi, ki je bogatejši od mene in izgubo laglje utрпи. —

Kdor rad in veliko dela, ne utegne dosti grešiti, niti mu se ne ljubi. Podgorci so pijančki in pravdarji — te dve napaki sta skoraj edini, ki se jim moreta po pravici očitati. Pa še ti dve nista tako splošni in veliki, kakor ljudje vpijejo. Srkajo ga v slast, kadar ga kaj pridelajo, ali če jim ostaja kak groš. Zaradi pi-

je bilo gnezdo z mladički. Stari so jih pitali od zunaj ali navečer so hodili k njim spat, v tem zavetju so ostali lepo suhi, če je tudi ploha lila. Ko sem vprašal otroke, kaj bodo z mladički, ko se zgode, so mi dejali: Potem ne bo nam več treba skrbeti zanje; naj gredo, kamor jih bo volja! Zdaj pa mi povejte, če ni ta šega krasen dokaz nepopačenega, blagega srca. Podgorec deli, kar ima. rad s svojim bližnjim, ali tuja lastina mu je sveta, da se je ne bo dotaknil brez vednosti in volje gospodarjeve. Po letu o velikem delu gredo dostikrat vsi ljudje od doma, vrata se malokje trdno zapirajo, in vendar se ne pripeti kak večji kra-dež skoraj nikoli. Zadnjih deset let so pritisnile Podgorje strašne ujme in obenem gospoda. Nastala je povsod nepopisna revščina in lakota. Štiridesetletni možje so umirali od slabosti kakor starci, slabost jim je prišla od stradanja. Trdni kmetje so dali 1877. l. blagosloviti o Veliki noči mesto potic in kolačev star, plesniv komis, ki so si ga bili kupili za svoje zadnje krajcarje v Novem Mestu. Pa niti ob času te skrajne sile in ubožnosti se ni prigodil noben napad, noben grabež, nobena večja tatvina. Tako trdno in globoko ukoreninjeno poštenje se brez pobožnosti ne da misliti in razumeti. Podgorec resda ne zahaja vsak dan v cerkev, ker je preobložen z delom, pa mu je marsikje tudi preveč od rok. Tem lepše pa moli doma s svojo rodovino. Enkrat sem prenočil v Gaberju, ki stoji baš pod najvišjimi Gorjanci, pa sem imel dobro priliko spoznati ganljivo bogoslužnost naših Podgorcev. Dasiravno se je bilo poljsko delo že pričelo, so molili zvečer celo uro in tako goreče, da so mi kar solze v oči prihajale. Pred drugimi ni molil zmerom eden,

je bilo gnezdo z mladički. Stari so jih pitali od zunaj ali navečer so hodili k njim spat, v tem zavetju so ostali lepo suhi, če je tudi ploha lila. Ko sem vprašal otroke, kaj bodo z mladički, ko se zgode, so mi dejali: Potem ne bo nam več treba skrbeti zanje; naj gredo, kamor jih bo volja! Zdaj pa mi povejte, če ni ta šega krasen dokaz nepopačenega, blagega srca. Podgorec deli, kar ima. rad s svojim bližnjim, ali tuja lastina mu je sveta, da se je ne bo dotaknil brez vednosti in volje gospodarjeve. Po letu o velikem delu gredo dostikrat vsi ljudje od doma, vrata se malokje trdno zapirajo, in vendar se ne pripeti kak večji kra-dež skoraj nikoli. Zadnjih deset let so pritisnile Podgorje strašne ujme in obenem gospoda. Nastala je povsod nepopisna revščina in lakota. Štiridesetletni možje so umirali od slabosti kakor starci, slabost jim je prišla od stradanja. Trdni kmetje so dali 1877. l. blagosloviti o Veliki noči mesto potic in kolačev star, plesniv komis, ki so si ga bili kupili za svoje zadnje krajcarje v Novem Mestu. Pa niti ob času te skrajne sile in ubožnosti se ni prigodil noben napad, noben grabež, nobena večja tatvina. Tako trdno in globoko ukoreninjeno poštenje se brez pobožnosti ne da misliti in razumeti. Podgorec resda ne zahaja vsak dan v cerkev, ker je preobložen z delom, pa mu je marsikje tudi preveč od rok. Tem lepše pa moli doma s svojo rodovino. Enkrat sem prenočil v Gaberju, ki stoji baš pod najvišjimi Gorjanci, pa sem imel dobro priliko spoznati ganljivo bogoslužnost naših Podgorcev. Dasiravno se je bilo poljsko delo že pričelo, so molili zvečer celo uro in tako goreče, da so mi kar solze v oči prihajale. Pred drugimi ni molil zmerom eden,

ampak zdaj gospodar, potem starejši sin, za njim mati, hči, mlajši sin, dokler so se vsi obvrstili. Med molitvijo se ni nihče oziral, nihče ni dremal ali celo hrščal, kakor se čuje tako pogostem podrugod. Tudi tista govornica je precej piškava in tudi hudobna, da so Podgorci neotesani zarobljenci in divjaki. Visokih šol resda niso pohajali, še v nižje so komaj zadnja leta nekoliko natisnili, ali je greh očitati jim nepriljudnost. Neolikan je menda tisti, ki napada ljudi z grdimi zabavljicami, pridevki in kamenjem. Ali kdo je doživel kaj takega kdaj v našem mirnem, prekrotkem Podgorju? Mislim, da nihče, odkar prebiva v njem zdanji narod. Vsi Podgorci, odrastli in otroci, pozdravljajo vsakega človeka s prijaznim obrazom: Hvaljen bodi Jezus Kristus! Bog daj srečo! Dober dan! ali pa kako drugače, kakor je čas in prilika. Teh lepih, krščanskih pozdravov pa slišite presneto malo v prečinski, šentpeterski in soteški župi, najmanj pa v Novem Mestu, kjer tista mala, napušljiva gospoda, kateri pravimo jara, kmetiškega človeka tako prezira, da ne dobi, če jo kaj vpraša, niti odgovora. In tako sem Vam pokazal pravo, nepopačeno podobo zdanjih Podgorcev. Njihovi spredniki, vrstniki sv. Feliksa, so bili gotovo še veliko bolj časti vredni in bogoljubni, kajti nas uči skušnja, da se v dobrem ne pomikamo naprej, nego nazaj. Zdaj pa mi povejte po svoji vesti, če je to kaj čudnega, da se rodi med tako poštenimi ljudmi mož, ki je pretekel v svetosti svoje rojake in se povzdignil ž njo na tako visoko stopinjo, da mu je podaril Bog moč čudodelstva in ga sprejel v krdelo svojih prvih ugodnikov in ljubimcev, katere imenujemo svetnike! — Kakor ni enak človek človeku, se razlikuje tudi

kraj od kraja. Nekatere podgorske vasi obrekujejo sosede brez razloga, nekatere pa tudi, ne tajim, nekoliko po pravici. Radi petih ali šestih sleparjev so dobile na pr. Brusnice slab glas po deželi, ali mnoge druge vasi so si ohranile svoje dobro ime popolnem neomadeževano, njihovo poštenje se priznava in hvali po vsem obližju; kdor bi jih poskusil ogovarjati, reklo bi mu se od vseh strani: Lažeš, poštenjake pusti na miru! Take vasi so Šent-Još, Pristava, Mihovec, Suhodol, Potavrh in še veliko drugih.

Glejte, ravno v eni teh krščanskih vasi se je rodil sv. Feliks, in to na Potavrh, dobro uro od Novega Mesta. Od naše krčme pridete tja po stezi lahko v pol ure. Od velike ceste, ki gre v Šent Jernej in Kostanjevico, drži v to vas nad Ratežem dober kolovozen pot, dolg komaj četrt ure. Potavrh je precej velik in stoji sredi prelepe gorske zelenjave in prirode. Gozdov, sadja, grozdja, gob, borovnic, šmarnic, ptičev vidite in dobite tamo, kolikor Vam jih bo srce pozelelo. Vaščani še niso pozabili hiše, v kateri je svetnik na svet prišel. Pravijo jej: pri Šaleharju. Šaleharjev dom je bil še, kar jaz pomnim, jako boren, spadalo je k njemu komaj četrt kmetije. Pozneje si je opomogel, da ima zdaj dobrega pol zemljišča; tudi hišo so popravili in polepšali. Stari Šalehar je bil domačin in morebiti še Feliksove žlahte. Ženo si je dobil nekje na Gorenjskem. Ker ni imel sinov, vzel je v hišo zeta, ki se je pisal za Jančarja, in je bil tudi gorenjec. Zdaj gospodari že njegov sin. Na tak način je stari rod zamrl, kri in priimek sta se izpremenila, ostalo je samo hišno ime, dasiravno sem čul večkrat že tudi: pri Gorenjcu. Z ranjkim Šaleharjem sva se dobro poznala, bila sva

vrstnika, ž njim in z drugimi Potovci sem napravil marsikatero malo trgovino, ker se ni trebalo bati prekane. Ko je živel sv. Feliks, je bilo še malo šol in duhovnov, otroci se krščanskega nauka niso naučili tako natanko kakor dandanašnji. Vsa verjetna poročila trdijo, da je znal on samo angelsko češčenje, druge molitve pa nobene. Ali to ni škodilo njegovemu izveščanju, kajti Bog gleda le na čisto in blago srce, ne pa na število molitev in na besede. Morda ste slišali tisto pravljico, ko so otroci - sirotki, katerih ni nihče nič učil, s sklenjenimi rokami in gledaje proti nebu brbljali v eno mer: Od plota do plota — od plota do plota! Popotnik jih je čul in vprašal, kaj delajo. Dejali so: Molimo! In precej so začeli zopet ročice sklepati, povzdigovati oči in kričati: Od plota do plota — od plota do plota! Popotnika je silil smeh ali je zapazil kmalu očitno znamenje, da je bilo to otročje blebetanje Bogu tako všeč, kakor najboljša molitev, ker jim je prišlo iz dobre misli in preproste, nedolžne duše. Angelsko češčenje pa je prelepa molitev že samo po sebi in Feliks jo je molil vselej z najglobokejšim čutom pobožnosti in s tisto živo in močno vero, o kateri je pisano, da gore prestavlja. Materi božji se je ž njo tako priljubil, da mu je uslišala vsako prošnjo, izpolnila vsako željo. Njegovo nevednost dokazuje dovolj trdno, da ni hodil nikoli v Novem Mestu v šolo, kakor nekateri mislijo. In to je bila zanj velika sreča. V mestu bi ga lahko izpridila ne le razuzdana družčina ampak tudi šola. S šibo bi mu bili vtepli v glavo, kakor so meni in drugim, celi koš nemških molitev, katerih ne bi bil mogel moliti tako premišljeno in z zbranim duhom kakor svoje angelsko češčenje, zato,

ker jih ne bi bil razumel. Moji učitelji so se kaj radi pohvalili, koliko imenitnih gospodov je že prišlo iz njihove šole. Meni ni znano, kaka je bila ta imenitnost in s kakimi pripomočki so si jo pridobili, gotovo pa je, da nobeden teh gospodov ni svetnik. O, svetohlincev odgojilo se je tisti čas več nego jih je mogla dežela prebaviti, za hinavščino je bilo Novo Mesto na daleč sloveče vseučilišče. Nikoli ne bom pozabil nekega Grila, ki je bil nekoliko let pred mano. Ta Gril je šel vsak dan k trem sv. mašam, vsak teden k izpovedi in sv. obhajilu. Zapisal se je v vse bogoslužne bratovščine, prebral brez števila svetih bukev. Profesorji so nam ga kazali o vsaki priliki za zgled prave pobožnosti. Učil se je slabo, ali je dobival itak vsako leto prvi red, nekaj zaradi svetosti, posebno pa tudi zato, ker je pridno tožil součence in znance in se dal rabiti še za druge skrivne in skrivnostne posle. Priplezal je srečno do šeste šole. Okoli božiča pa je prišla njegova gospodinja vsa objokana k ravnatelju in mu potožila, da ji je premotil hčer; reva ji je včeraj to sama povedala, ker svoje sramote ne more več skrivati. Gospod je skočil po konci in se zarotil, da bo farizeja tako kaznil, kakor ni bil kaznovan še nikoli noben dijak novomeške gimnazije. Žena odkima ihteč se: Zdaj je prepozno groziti se, nocojšnjo noč me je okradel in pobegnil. Gosposke so negodnika dolgo iskale, ali nismo nikoli nič slišali, ne kam jo je popihal, ne če so ga zasačili, ali pa jim je utekel nemara na Turško. Dobro vem samo to, da ga papež do zdaj še ni spoznal za vrednega, da bi ga razglasil za svetnika!

Srečna leta otroške dobe in prve mladosti je preživel sv. Feliks doma na Potavrhju. Ko je dorastel,

so ga vzeli v vojake, ali kakor se je nekdam govorilo, v žolnirje. Takrat je bila ta služba strašno dolga in težavna. Še ob času miru so gonili častniki prostake, same kmetiške fante, po cele dni čez hribe in doline po solncu in dežju, lačne, žejne, ožuljene, obložene z orožjem in drugim bremenom, ki je tehtalo cel cent in še več, češ, da se morajo s tem trpljenjem utrditi, kakor da bi bili kmetje kaki mehkužni grofiči. Nравnosti in krščanskega vedenja pa niso zahtevali od njih nič, ker so bili tudi sami vsi poživinjeni. Brez kazni so smeli žolnirji po hišah razbijati, ljudi pretepati, krasti, uhajati krčmarjem brez plačila, zapeljevati in skruniti žene in dekleta. Babji lov imajo vojaki še zdaj za nekako svojo pravico in dolžnost, srečni lovec slovi za prebrisano glavico in skoro za junaka, vsi tovariši mu zavidajo. Po tej pasji slavi sv. Feliks nikoli ni hrepenel. Sredi celega morja spačenosti mu je ostal žlahtni venec devištva brez pege in madeža. Da si tudi nobene druge zasluge ni pridobil, odklenil bi si bil nebeška vrata že s svojo angelsko čistostjo in nedolžnostjo. Zlobni tovariši so mu se brez konca in kraja smejali in mu nagajali. Poslali so k njemu lepo nesramnico, da bi ga napotila v greh. Sv. Feliks jo je tako modro, resno in obenem prisrčno opominjal, svaril in zaklinjal, da je blodnica spoznala svojo sramoto in zavrženost in se spokorila. Tudi v vseh drugih rečeh je pokazal svoje blago, pošteno, podgorsko srce. V hiši, kamor je prišel stanovat, ni delal nikomur niti najmanjše nadloge. Če je utegnil, je pomagal ljudem doma, na polju in travniku: hodil je ž njimi orat, žet in kosit. Rad je varoval tudi majhne otroke, bolj odrastene pa učil moliti angelsko češčenje. Ako je zapazil

v hiši veliko revščino, je delil z domačini zadnjo skorjico svojega kruha, zadnji sold svoje borne plačice; kadar je prišla nanje bolezen ali kaka druga nesreča, je padel na kolena, molil in prosil pomoči milostivo mater božjo, in ljudem je dostikrat še tisti dan odlagnilo. Cesar se je vojskoval takrat večinoma na Hrvaškem s Turki, vmes pa tudi kdaj z raznimi sovražniki na Talijanskem. Od tod, vidite, izvira ganljiva zaupljivost in ljubezen, katero imajo do sv. Feliksa vsi Hrvatje, najbolj pa kranjski, katere imenujejo naše bukve navadno Bele Kranjce. Vsaj je živel med njimi veliko let, morda več nego med svojimi rojaki. O sto in sto prilikah so spoznali zlata svojstva njegove duše, posebno njegovo neskončno, nebeško usmiljenje do revežev, bolnikov in trpinov. Vojska je med vsemi nadlogami na svetu gotovo najhujša. Človek si ni nikdar v svesti ne blaga, ne zdravja in življenja. Kmetom se poteptajo njive, požgo hiše in poslopja, ugrabi živina in pridelek. Pomoči se ne morejo siromaki od nikoder nadejati. Česar ne opustošijo sovražniki, pokončajo in pohabijo marsikdaj prijatelji. Sosebno v stare čase je bilo žolnirjem v vojski že naprej oproščeno in dovoljeno vsako divjaštvo in hudodelstvo. V teh stiskah in nujah utekali so se Hrvatje in nikoli zaman k svetemu Feliksu. Bil jim je obenem oče, mati, brat, varuh, skrbnik in maščevalec. Ker je bil prost vojak, jim ni mogel pomagati s posvetno oblastjo, ali varoval in branil jih je z bolj krepkim in zanesljivim orožjem, z božestveno silo svoje svete molitve. Prigodilo se je, da so Turki iznenada prihrumeli in odgnali po več stotin kristjanov v bridko sužnost. Po molitvi sv. Feliksa se jim je posrečilo, da so raztrgali po noči spone, krvoloke pre-

magali in se rešili že drugi dan nazaj v svojo domovino. Sovražnik je popalil neko mesto, menda Metliko. Sv. Feliks je molil za pogorelce angelsko češčenje in našli so v razvalinah zaklad, da so pozidali lahko svoje hiše brez dolgov in tuje miloščine. Po deželi je začela razsajati huda, nalezljiva kuga, molitev pobožnega Podgorca jo je v prvem začetku zadušila. Črnomaljsko polje je stolkla debela toča tako včisto, da se ni poznalo, kje je rastla pšenica, kje rž, ječmen ali drugo žito. Sv. Feliks se je spomnil v svoji molitvi nesrečnih točarjev, in glej: drugo jutro je stala vsa stran neoškodovana pokonci, kakor da bi se je ne bilo niti eno zrno doteknilo. Hrvatje niso pozabili te dobrotljivosti in čudotvornosti Feliksove molitve. Sporočilo o nji je ohranil zvesto rod za rodom in še dandanašnji ga kličejo na pomoč v vseh dušnih in telesnih potrebah svojega bednega življenja. Izvolili so si ga za varuha in pokrovitelja svoje krajine in trdno so preverjeni od prvega do poslednjega, če bi jih zapustila tudi nebo in zemlja, da jih ne bo zapustil nikdar ne do konca vekov njihov stari prijatelj in ljubimec, sveti Feliks. Najbolj očitno se je izkazala mogočnost Feliksove molitve v krvavi glavni bitvi, katero so imeli kristjani s Turki. Grozno nevarnost so si naši topot sami zakrivili. Njihovi častniki so se bili iz straha poskrili, ali pa so prestopili celo k nevernikom in kristjane izdali. Častnike so bili postrelili vojaki sami, ker so ji tako neusmiljeno in brez potrebe postili in trpinčili. V boju ni bilo zdaj niti zapovedi niti reda in sloge. To zapazivši in porabivši so začeli sovražniki naše zajemati in oklepati. V tej strahoviti stiski, ko je izginilo vsako upanje človeške

pomoči, je povzdignil sv. Feliks svoje roke proti nebesom in molil angelsko češčenje. Vsi tovariši se mu pridružijo in ga posnemajo. Po dokončani molitvi zagledata obe vojski v oblakih mater božjo držečo v eni roki božjega sina, v drugi pa vihtečo žareči meč proti nevernikom. Te prikazni se Turki tako prestrašijo, da pustivši plen, borišče in ves imetek z obupnim kričanjem pobegnejo. Po bitvi so prilezli poveljniki zopet na dan iz svojih skrivališč kakor murni iz svojih škulj, pa se usedli za mizo in pisali na Dunaj, kako bistroumnno so razpostavili svojo vojsko in kako slavno so nevernike premagali. O materi božji in sv. Feliksu ni bilo v pismu niti besedice! Kranjski polk je moral s Hrvaškega oditi na Talijansko, da se udeleži vojne, ki se je bila vnela med Francozi in cesarjem. Zdaj bom povedal nekaj, kar je pravil pri nas v ponedeljek, ko je bil v mestu tržni dan, gaberski burkež, saj vem, da ga poznate. Dva prva generala cesarske vojske sta se sovražila in si vseh rečeh nagajala in nasprotovala. Eden njiju, kateremu je bila znana čudodelna moč Feliksove molitve, je poklical svetnika pred se in mu ukazal moliti, da bi njegov del vojske zmagal, del njegovega zopernika pa da bi bil popolnoma potolčen in razkropljen. Sv. Feliks odgovori: Taka molitev bi bila smrten greh. Iz srca rad pa bom molil, da bi se Vi in Vaš nasprotnik prav kmalu pomirili in sprijaznili. General zareži srdito: Miru in prijaznosti ne maram. Tvoja dolžnost je poslušati. Moli precej, kakor sem ti zapovedal. Sv. Feliks se je branil. General je dal prinesiti klop in položili so ga nanjo. Svojemu najmočnejšemu vojaku je dejal: Namaži mu jih pet in dvajset, biti pa ga moraš, kar ti sile zamorejo. Hrust zamahne,

palica zazvižga in pade. Sv. Feliks se nasmehlja, general pa zatuli kakor divja zver in se začne zvijati in na vse strani premetavati. Pripetilo se je namreč čudo, da je palica priletela pač na Feliksa, ali udarec je čutil general! To se ve, da mu je bilo zdaj ostalih štiriindvajset odpuščenih! Takih godčevskih pripovedek sem več slišal, ali mi ni bilo mar, da bi si jih zapomnil, ker so se mi zdele preveč abotne, nekatere pa tudi nespodobne. Kako se je zvršila vojna s Francozi, nisem nikoli slišal, sploh pa se trdi, da se sv. Feliks ni vrnil več domov. Umrl je pri neznanih ljudeh, truplo mu je bilo dejano v tujo, talijansko zemljo. Iz groba pa je zrastle prelepa cvetica, bela lilija in na lilijo je napisala nevidna roka, da leži v tem grobu svetnik Feliks, in tudi od kod je bil in da si je zaslužil svetost z mnogimi odličnimi čednostimi, posebno pa z angel-skim češčenjem. Ko je papež to zvedel, je dal truplo dvigniti in je odpeljati s svečanim sprevodom v Feliksovo domovino na Kranjsko, kjer leži zdaj v velikem altarju kapiteljske cerkve novomeške.

Gotovo bi se spodobilo, da bi se vzdala v rojstveno hišo svetnikovo na Potavrhu marmorna plošča z lepim napisom. Enkrat so bili gospodje zvrkli pet goldinarjev in jih dali Šaleharju, da bi kupil zanje čedno sliko sv. Feliksa in jo obesil za spomin v svoji hiši. Mož je bil vinski bratec in velik lahkoživček. Dobivši denar je dejal: Dostikrat sem že tožaril, kako malo mi koristi, da se je rodil na mojem domu svetnik. Zdaj se me je vender usmilil. Lepo sliko kupim lahko za groš, vse drugo pa bo zame. Še tisto uro je šel v krčmo. Vino je bilo takrat jako v ceno, bokal po 16 krajcarjev. Pil je tri dni neprenehoma in zalokal

ves petak, in tudi tisti groš, ki ga je bil za sliko sam namenil. Marsikdo se je čudil, da ni sv. Feliks v potovski cerkvi. V velikem altarju je sv. Trojica, v stranskih v enem sv. Benedikt, v drugem pa sv. Urh. To dokazuje, da je stala cerkev, še preden se je Feliks posvetil. Da se je zidala pozneje, stala bi mu podoba gotovo v kakem altarju, najbrž v velikem. Ker zanj zdaj v cerkvi ni prostora, morala bi mu se po moji misli postaviti kapela kolikor moči blizu Šaleharjevega doma. Potovska podružnica spada pod Šmihelski zvon. Ko bi začel nabirati za kapelo šmihelski gospod župnik, sem preverjen, da bi vsaka hiša rada kaj darovala. In če bi povabili še druge Slovence, posebno pa tudi brate Hrvate, ne bi bilo dvojiti o uspehu. Prišlo bi denarja, da bi sezidali lahko ne le majhno kapelico, ampak morebiti celó lično cerkvico. Govori se, kako je grdo, če ne spoštuje narod svojih slavnih mož, ki so si pridobili zanj zasluge. To je res, ali meni se zdi še veliko grje, ako so rojaki za vero tako mlačni in zanikarni, da ne časte niti svojih svetnikov.

16. Sveti Feliks II.

Naj bo! Prišli ste iz Novega Mesta, kjer imate truplo sv. Feliksa, zato se mi zdi spodobno, da govorim najprej o tem, za nas Kranjce še posebno imenitnem božjem ugodniku. Dostikrat sem slišala, da je bil naš rojak, pa sem ga hotela tudi jaz počastiti. Po božjih potih sem že tako rada hodila, ne iz prave pobožnosti, te hvale nisem vredna, nego zato, da vidim kaj ljudi in sveta in da bi mogla svojim znancem kaj novega pripovedovati. Po mali maši sem dejala

sestri: Ti, v nedeljo bodo praznovali v mestu sv. Feliksa, pojdiva tja! Mati bi bili radi vsaj eno doma pridržali, ali ker nisva odjenjali, sva dobili obe dovoljenje in vsaka goldinar za popotnico. To je bilo dosti malo, pa saj sva imeli okoli petdeset goldinarjev svojih denarjev, da naju ni trebalo skrbeti, kako se bova preživili. Šli sva tedaj dobre volje od doma. Na potu je bila puščoba. Srečali in došli sva resda nekoliko znancev, ali samo take, ki niso bili za naju. Takrat, veste, sem imela jaz devetnajst, sestra enoindvajset let: v tej dobi so dekleta izbirčna. V Šmarjeti sva nekaj napajali in pojedli kos potice, ki sva jo vzeli s sabo, potem pa hajd dalje. V mesto sva dospeli ravno opoldne. Imeli sva dovolj časa in prilike kaj videti in slišati, pa tudi kaj kupiti si, ker so bile prodajalnice odprte. Cerkve nisva popolnem zanemarjali, ali največ ur sva se sprehajali po ulicah in presedeli v krčmah. Prej sva mislili, da najdeva mesto vse utopljeno v pobožnost, ali sva se strašno zmotili. Ne le meščani, tudi kmetje, kar jih je s te strani Krke proti Ljubljani, so se posmehovali nam romarjem in govorili o sv. Feliksu skoro tako zaničljivo in burkasto, kakor se pomenkujemo v našem kraju o „svetem“ Kurentu. Nekateri so kvasili, da ni nikoli živel, drugi so pripoznali, da je res svetnik, ali da se ni rodil na Kranjskem, nego na Talijanskem, in da mu počivajo svetinje v Rimu; v kapiteljski cerkvi imajo morebiti kakega razbojnika, ki je bil obešen! Take nespodobnosti in grdobe sva čuli domalega v vsaki krčmi in celo iz ust mestnih tercijalek! Jako čudno se mi je zdelo tudi to, da so ljudje svetnikovo ime tako pačili in kazili. Novomeščani in bližnji kmetje so izgovar-

jali: Felk's, dalnji Dolenjci Felkus, Felkuš, Ferkuš, Hrvatje Faleks in neka Vlahinja je trdila, da bi se po besedah njenega župnika moral imenovati po domače prav za prav Srečko ali Blažko! Še vselej sem slišala, da svetnikom truplo ne zgnije in ne strohni in po tem znamenju da spozna duhovščina najprej svetost kakega človeka. V mestu pa sem za gotovo zvedela, da so bili sv. Feliksu vsi udje razpadli in da so jih nune zvezale z zlatom, in ker ni imel nič svojih zob, da so mu naredile in vstavile voščene! Da bi se o tej reči bolj natanko poučila in preverila, sem šla k bukvarju in mu rekla, da bi kupila rada življenje sv. Feliksa. On se nekako zabavljivo namuza in veli: Ni mogoče. Jaz sam sem hotel to življenje dati o svojem strošku natisniti, pa sem prosil nekega profesorja, da mi je napiše. Profesor mi je rad obljubil, ali je dejal, da mora dobiti najprej potrebne pripomočke, stare spise o sv. Feliksu. Šel je radi njih k vikarju, ta pa je rekel, da nima kapitelj nič takih pisanj: vse, kar se ve o sv. Feliksu, je le ustno poročilo, ki je pa grozno zmešano, nenatančno in malo trdno. Zdaj sama nisem vedela, kaj bi si mislila. Bukvarjeve besede so predelale že skoro tudi mene v neverjetno Tomaževko. Potolažil pa me je zopet kanonik Meterc, h kateremu sem šla na izpoved. Tega slovečega gospoda ste morda poznali, ker je prišel v Novo Mesto iz Ljubljane. Razdajal je vse svoje dohodke revežem in živel radovoljno v največjem uboštvu in tako bogoslužno, da ga bodo gotovo kmalu dvignili in uvrstili med svetnike. Meterc je kar ostrmel, ko je videl, da sem tako mlada, pa že tako dobro založena s tistimi grdimi ali presladkimi grehi, ki zore

v skrivnem zavetju fantovske ljubezni tamo nekje med peto in sedmo božjo zapovedjo. Ker pa me ni nič zmerjal in me le prelepo učil in opominjal, sem izgubila strah in mu razodela tudi svoje dvojbe o sv. Feliksu in kaj mi jih je zbudilo. Gospod mi pove, da starih pisem o njem niti on ni našel, morda so se kamo založila ali prenesla po kakem naključju v drug kraj, nemara v Ljubljano. Ali to katoliškega kristjana ne sme motiti. Preden je razglasila cerkev Feliksa za svetnika in mu dala položiti truplo v oltar, se je morala preveriti o njegovi resnični svetosti s tako trdnimi in jasnimi dokazi, da se na kako prekanu na noben način ne more misliti.

Vzroke, zakaj meščani ne verujejo v Feliksovo svetost, mi je razjasnil prav dobro star-mož, Podgorec, ki je z nama pri isti mizi kosil. Dejal je: Te ljudi treba poznati, pa se potem lahko ugane, od kod izhaja njih nejevera. Domačega človeka niso oni še nikoli radi odlikovali in naj bi bil tudi za vse reči dober in hvale vreden. Če pa se priseli v mesto kak tujec, mu zadoni kmalu od vseh strani slava in vse dere v njegovo krčmo ali prodajalnico, dasiravno toči cviček in prodaje slabše blago nego se dobi pri domačih trgovcih. Da se je rodil sv. Feliks na Dunaju ali v Trstu, ne bi se bila oglasila najbrž nikoli nobena dvojba o njegovi svetosti. Zdaj vidite, da je škodilo njegovi časti to, da je bil Kranjec, naš rojak in domačin. Potem pa moramo pomisliti še nekaj drugega. Meščani že pred letom 1848. niso delali nikomur tlake; bili so svobodni gospodje in ta sreča jih je napuhnila. Kmeta so tako do kraja zaničevali, če je rekel kdo komu „paver“, da so zmatrali to besedo za

najgrši pridevek in za največje razžaljenje! Graščakov, ki so zatirali brezdušno svoje podložnike, niso nikoli dosti grajali, mnogi so se jim celo prilizovali. Kadar so pretepali tlačane, dobro pomnim, da so se pridrvile večkrat iz mesta cele druhalni negodnih paglavcev gledat in smejat in pačit se ubogim trpinom. Bolj nego vse druge kmete pa so prezirali ti nekdanji „purgarji“ nas Podgorce, imeli so nas za cvet vse neumnosti in surovosti, za izrod človeštva. Zdaj razumete, zakaj niso mogli spoštovati in marati niti sv. Feliksa. On je bil sin podložnega kmeta in — Podgorec! Ko bi bil kaka vaša gnada, kak milijonar ali general, spoznali in častili bi ga bili gotovo prav radi za svetnika. To mišljenje so podedovali po njih sinovi in vnuki, ukoreninilo se je ne le v mestu, ampak se razlezlo tudi po kmečih, sosebno v obližju, ker je že stara navada, da kmetiški ljudje v slabih rečeh posnemajo gospodo. — —

Zdaj pa vam moram razložiti, kako smo praznovali ta dan Kranjci, in kako Vlahi in Hrvatje. Sebe in svojih rojakov ne morem dosti pohvaliti: prišli smo na svečanost iz same radovednosti in radoglednosti, za kratek čas in zabavo. V cerkvi smo se nekoliko potulili in pohlinili, pravim, nekoliko, kajti je bilo tudi v njej dovolj tihega smejanja, šepetanja in nesramnega oziranja. Medve sva si kupili lepe molitvene bukvice in vsaka po dva mrežasta robca, oboje za to, da bi se v cerkvi bahali. Z enim robcem sva si mislili brisati pot, z drugim pa solze, ker sva se zmenili, da bova z drugimi vred tudi medve jokali, že za to, da bi o tej priliki kazali drugim dekletom svoj krasni robec in budili njihovo zavist! Ali pri-

digalo se ni tako, da bi se bili mogli poslušalci cemeriti. Enega robca tedaj ni bilo treba rabiti, kar je vsaj mene strašno jezilo. Molila nisem dosti, s premiselkom pravzaprav nič, in to bi se lahko reklo tudi za druge kranjske romarje. Zijali smo eden v drugega, zehali, otirali si znoj, kašljali in, kadar je ura bila, pazljivo šteli, ker smo komaj čakali, da bi minilo. Proti koncu sem čula mnoge, da so sline požirali: mislili so brez dvojbe na bližnjo pijačo. Dostikrat se sliši, da je naša dežela za božjo čast najprva in ne da se tajiti, da je zanjo res obilno prilike, ali kaj nam to hasni, ko je pa naša pobožnost skoro le vnanja. Cerkve so polne ljudi, srca pa tudi polna — lepih fantov in deklet, tolarjev, vina in drugih slaščic. Ne more se baš trditi, da smo hinavci. V cerkev hodimo gotovo iz dobrega namena, da bi izpolnili svojo krščansko dolžnost. To je pa tudi vsa naša bogoslužnost in strah me je, da Bogu ne bo zadostovalo; pregovor pravi: da je posuto z dobrimi namení — peklo!

Po maši smo zagrmeli iz cerkve vsi obenem, kakor da bi kdo z bičem po nas udrihal. Okoli cerkve se je unel cel semenj. Romarji smo rojili gori in doli, kričali, smejali se, opazovali in objedali vsakega, ki je bil drugače oblečen nego mi. Izmed tujcev sem videla največ kranjskih Hrvatov (Belih Kranjcev), ki govore domalega tako kakor pri nas. Mnogo pa je prišlo tudi Vivodincev in Hrvatov z onkraj Kolpe, iz karlovškega in jaškega okraja; ti ljudje besedo že precej drugače zavijajo. Še teže sem razumela Vlahe. Njihovih rujavih, z bleščečimi kapicami prelepo nališpanih deklic pa se kar nisem mogla nagledati. Oprava hrvaških in vlaških bab je imela za moje oči sploh

veliko novega, mičnega, pa tudi dokaj smešnega. Gornji del života si pokrivajo tako nahlapno, skoro bi dejala, priprto, da morajo dedce poleg njih neprenehoma skušnjave obhajati. Z njihovo belo obleko bi se človek prav lahko sprijaznil, da je sama, ali mnoge, sosebno mlajše, so nosile rdeče nogavice in na glavi rdeč robec, kar jih je strašno kazilo. Ali Bog, ki gleda le na srce, ne pa na cape, gotovo ni pritrdil našemu grajanju in zabavljanju. Hrvatje in Vlahi so se vedli v cerkvi modro, spodobno, prav po zapovedi, da so se mu brez dvojbe bolj prikupili nego njihovi strogi kranjski sodniki. Ne enega nisem videla, da bi se bil oziral ali razgovarjal. Med pridigo niso odmaknili očesa od gospoda. Tudi zunaj cerkve so se ponašali brez izimka resno in možato, bili so v vseh rečeh zgled pravih romarjev. Nad stopnicami, po katerih se gre z višave v mesto, je sedel berač, slep Vlah z goslami, ki je obenem brenkal in prepeval. S pesmimi nas je prosil miloščine. Besede so mu bile tako krščanske in lepe, da so ganile v srce še mene grešnico, kmalu bi se bila na ves glas zajokala. Goslar je blagoslovljal vse naše trude in žulje in prosil Boga vsake sreče za nas in našo rodovino, za vse znance in prijatelje. Eno pesem je končal: Ručica vam cvitom cvala, dušica vam raj dopala! Hotel je reči, da naj nam zacveto rožice na dobrotljivi roki, ki mu bo kaj podarila in da naj sprejme Bog našo dušo v svoj nebeški raj. Skoro me je sram povedati, kako grdo so se posmehovali blagemu pevcu nekateri mladi, kranjski negodniki. Eden njih je pravil ljudem, kako neumno se Vlahi izpovedujejo; drugi je čenčal, da je dal ob nevihti prinesiti vlaški pop iz

cerkve svetnike, da bi jo odgnali, pa jim je toča ušesa, nos in in glavo oklestila in raztolkla; tretji nam je opisoval vlaško nevesto itd.

Niti Hrvatov niso mogli ti capini na miru pustiti. Nekdo se je ustopil nalašč blizu njih in je vprašal znanca: „Ti, ali veš, kako novico je prinesel Hrvat domov s Kranjskega? Pravil je rojakom: Kranjci so izvedeli, da je njihov Bog nevarno zbolel. Jaz pa sem dejal: To ni nič čudnega, saj je že star, ali nas to malo briga, da nam ostane živ le sv. Faleks. Mogočen je ravno tako kakor Bog, ali je veliko boljši. On nas je še vselej uslišal, Bog pa prav malokdaj!“ Nesramnega blebetača sem sunila v hrbet, da bi se bil na tla zvalil, da ga ne pridržé tovariši.

Tako, vidite, pozdravljajo in pitajo naši ljudje poštene, tuje romarje, ki pridejo častit kranjskega svetnika! Res velika sreča je za nas, da so Hrvatje in Vlahi tako pohlevne, krščanske duše. Koliko naših voznikov gre vsako leto k njim po vino! Imeli bi za maščevanje dovolj ne le prilike, ampak tudi razlogov, pa še nikoli nisem slišala, da bi koga ubili ali nevarno stegli in ranili. —

Ni treba praviti, da smo se Kranjci razsuli po maši po krčmah in gostilnicah. Brez pijančevanja si božjih potov ne moremo niti misliti. Čez dve uri je bilo že vse pijano, zaljubljeno in sparjeno. Po mestu se je razlegal brezkončen hrup kakor v črni šoli. Tudi meni in sestri so se silno sline cedile po fantih, ali nisva mogli nikogar ujeti. Za ta lov je bilo premalo časa, neznan človek se mora najprej udomaćiti, drugače ni uspeha. Vlahi in Hrvatje so dali krčmarjem malo zaslužka. Vino in kruh so prinesli od doma, pa

so sedli v kako senco in se okrepčali brez hrupa in greha. S sestro sva jih dolgo časa od daleč gledali. Prijazen Vivodinec naju je zapazil in povabil, naj pokusiva njegov mošt. To sami veste, da je prva kranjska novina izvečine cuckovec, ki človeka strese. Tudi ta mošt je bil prvi pridelek, pa vender že sladak kakor medica in rezen kakor hren; prava božja kapljica, kakršne na Kranjskem ne doboste niti oktobra. Pili sva ga v slast in dali možu za povračilo ostanke svoje potice in klobaso. V zameno nama ponudi svojega kruha. Fiii! Še zdaj se mi začne vzdigovati, kadar mi pride na misel nesnaga, ki se imenuje v slavni Vivodini kruh. Že podoba mu je grda; človek, ki ne ve, kaj je, bi rekel, da je kak star brus. Okusa pa vam na nikak način ne bi mogla prav dopovedati, za gotovo se sme trditi, da bi se gabil najzadnjemu kranjskemu beraču. S takim kruhom bi morali hraniti hudodelce, če jih hočejo poboljšati. —

Nazaj domov nisva šli po prejšnjem potu nego po šentjernejski cesti, da bi se oglasili pri svoji teti na Ratežu, nekoliko pa tudi za to, da bi videli še kaj novih krajev, posebno pa Podgorje in Podgorce, med katerimi se je rodil sv. Feliks. Mudilo se nama ni čisto nič; po navadi dolenjskih romarjev sva ostali v vsaki krčmi, ki se je nama zdela kaj bolj bahata in postavna. Popivši polič sva korakali dalje. Ljudje, ki so naju srečevali, so bili večinoma koreniti Podgorci. Zdaj čujem, da se lepše nosijo in da so se sploh dobro uljudili. Ali takrat, ko sem bila jaz mlada, je vladala Podgoro še neomajana starinska šega. Moški niso imeli na sebi nič kupilnega razven klobuka: vso opravo, platneno in sukнено, so si doma pridelali in

pripravili. Ženske so bile že začele nositi na glavi pisane robce, ali krila in rokavci so bili domač pridelek. Čuditi in smejati sva se morali že nerodni hoji, okornosti in preprostem vedenju teh svojih rojakov, katerih prej nisva poznali niti po imenu. Dekleta so se nama zdela kakor otepje o dobri letini, kadar vzraste visoka rž: bila so velika, silnih kosti in od stopal do glave povsod enako okrogla in debela. Starejše babe pa so bile najbolj podobne težkim, odrtim, črvivim omaram: vse na štiri ogle, robate, karseda nespretno in skoro vsaka je bila nekoliko raztrgana. Vse te romarice so šle bose na božjo pot in tako sva dobili priliko, seznaniti se tudi z velikanskimi nogami podgorskega ženstva. Postavljale so jih top! top! s tako silo, kakor da bi bile nabijale z lopatami mokro ilovico. Še bolje sva spoznali te po najstarešem kroju ustvarjene ljudi v krčmah. Kadar sedejo za mizo drugi Dolenjci, se začne kmalu šum in vrisk, da si mora tuj popotnik, ki mu ni vajen, ušesa tiščati. Podgorci so krevsali najprej godrnjaje gori in doli po hiši in porivali semtertja mize in stole, potem so se usedli vsak na svoj ogel in podprši si glavo z obema rokama so umolkneli. Po četrť ure nisem slišala glasu od njih. Pa če so tudi kaj govorili, je bilo vse brez soli in vezi in ni moglo nikogar mikati. Najdalje je zabavljaj družbo krmižljav dedec z obupno tožbo, da ima božjastno kravo in z natančnim popisom raznih zeli, katere ji je kuhal, ali brez uspeha. V neki krčmi je sedelo za mizo celo krdelo podgorskih deklet, ali niti one niso znale najti nič pravega pomenka. Čule so se le posamezne besede, kakor da bi bile v spanju govorile: „Ti, viž' ga no! Prismoda! Skrb me je! Pij!

Presnete bolhe! Bog pomagaj! Muha je notri! Bal'mo! Čemu, najprej moramo malo zapeti! — In ta hip so se jele dreti in krotati gotovo na presrčno radost vsej ogromni jati vran, ki so se preganjale po okrajku bližnjega gozda. Ali mene so moja človeška ušesa precej na začetku te podgorske veselice tako zbolela, da sem jih zamašila z novima robcema, kar je nekoliko pomoglo. Dolenjci imajo dober glas in sluh, izvrstno petje se sliši v naši veseli vinski deželici jako pogostem. Meni, ki sem čula tolikokrat slavne topliške in šentviške, šentruperške in mokronoške pevce in pevke, se je zdelo o tem neskladnem podgorskem rujoventju skoro tako, kakor da bi bila zablodila v brlog nevernih divjakov, ki kriče od peklenškega veselja, da me bodo spekli in pojedli. S sestro sva se zmenili, da se bova malo pošalili s podgorskimi fanti, da bi videli, če imajo vsaj oni kaj iskrenosti in domišljavosti v srcu in glavi. Ker so se držali kakor lipovi bogovi, nisva pričakovali veliko, ali nekaj več pa vendarle nego sva naši. Začeli sva jih povpraševati za razne reči, odgovarjali so nama nespretno in nekako plašno, kakor da se naju boje. Tistemu, ki je sedel zraven mene, sem dejala: Kaj pa ti praviš, kaj ne, da je največja fantovska sreča — ples? On upre neumno oči váme in se odreže: Za me že ne. Meni se najbolje takrat godi, kadar se natepem smetancev, orehovcev ali pa kakih drugih dobro zabeljenih štrukljev, to se ve, če ni krače ali klobase, ki sta še boljši. S sestro sva napeli vso svojo umetnost, da bi društvo oživili in udobrovoljili. Namigavali sva zdaj temu, zdaj komu drugemu, rabili svoj urni jeziček, ali bilo je vse, kar se veli, bob v steno. Mislili sva, da naju

tepci niti ne razumejo, ali v tem sva se prevarili. Najstarejši, ki je sedel na koncu mize, me vpraša oblastno: Kje imata pa mater? Jaz se zagrohotal: Čemu nama bodo mati, saj sva menda že dosti veliki, da naju ni treba voditi. Podgorski modrijan pa mi zabrusi: O ravno take ptice potrebujejo najbolj matere, da jih potrese za ušesa, kadar jim pride kaka neumna srbečica. Zdaj sva se preverili, da ne opraviva nič, pa sva plačali in šli. Ko sva bili že onkraj vasi, priteče za nama šibek fantalin v raztrganem slamniku in v prtenih, na obeh kolenih zakrpanih hlačah in začne vpiti: Počakajta me no, jaz vaju bom spremljal, ali za vino bosta vedve dajali. Jaz nimam nič. Zadnje krajcarje sem dal v mestu za kruh in hruške. Midve nisva vedeli, ali bi se smejali ali jezili. Pogledavši se, sva mu podarili vsaka groš in ga zapodili. On naju je prelepo zahvalil in tekel ukaje zopet nazaj k tovarišem, katerim se je hotel zaradi naju izneveriti. Na tem potu sva bili obsojeni piti od Novega Mesta do Šentjerneja povsod podgorsko vino. Za to preljubo pijačo, mislim, da so bili zloženi naši pregovori: to vino je tako, da bi ž njim biriče obhajal — tako, če ga uliješ kozi na rog, da bi zavečala — tako, da strašijo ž njim nagajivo deco: otroci! mirujte, če ne boste morali vino piti. In tako sva okusili jaz in sestra zaporedoma vse podgorske dobrote. Nasledek je bil, da se nama je strašno tožilo in sva se sami na se jezili, da se nisva vrnili ondot, koder sva prišli. V tej puščobi sem se nekaj domislila pa se zasmejala, kar mi je grlo zmoglo in rekla sestri: Ti, Katra! iznebila sem se zadnje dvojbe. Zdaj bi prisegla, da je sv. Feliks res svetnik. In za to srečo mu se ni trebalo

niti hudo truditi. V Podgori ima človek malo skušnjav. Pohujšati in premotiti ga ne morejo niti zaspana družčina, niti lesena dekleta, niti cuckovina, ki ji vino pravijo. Ali je tedaj čudo, ako se v takem kraju kdo posveti? Jaz se le čudim, da nam niso dali Podgorci že za celo pratiko svetnikov. Sestra se je tem besedam strašno smejala. Na Ratežu sem povedala svojo misel tudi teti. Ona pa ni ljubila takih šal: oštela in ozmerjala me je tako ostro, da bi ji bila gotovo pobegnila, ko me ne bi bile zadržale dobrovoljne sestrične. V rateški tokavi sva ostali poldrug dan. Teta nam je pravila o sv. Feliksu veliko lepega, pa sem že pozabila. Prav dobro pa pomnim pripovedke, s katerimi nas je kratkočasila najmlajša sestrična. Nekatere so take, da vas bodo gotovo mikale, ker se govori v njih o potovskem svetniku.

V Gorjance je šel lovec. S sabo je vzel sedemletnega sinčka. Ugledavši srno reče otroku: Ostani pri cerkvi in počakaj, dokler ustrelim srno in se vrnem. Deček čaka in čaka, očeta ni. Ko se naveliča čakati, se začne sprehajati po obližju in pride do jame, ki je bila zarastena z bršlinom. Deček razmakne bršlin in stopi v jamo. Jama je šla dalje in dalje, naravnost v hrib. Deček je taval od konca skoraj v tmi, ali čim dalje je korakal, tem svetlejša je bila jama. Čez pot je ležala ogromna kača. Ko zagleda kača lovčevega sinčka, mahne prijazno z repom in se mu umakne. Iz tesne jazbine pride deček v prostorno brezno. Na dnu brezna vidi grdo blato in na blatu močerada in krastavo žabo, v sredi blata pa črno mlako in v mlaki nakazne povodne kuščarje in zlato ribico. Čudna ribica se mu približa in izpregovori z lepim človeškim

glasom: Slava bodi milostivemu Bogu, ki te je napotil sem. Poslušaj pazljivo, kar ti bom povedala in ne pozabi moje prošnje. Jaz sem hči velikega gospoda, čigar grad je stal na Gorjancih. Grad je bil visok za sedem zvonikov, širok za sedem cerkva, bogat za sedem kraljestev. Moj oče je bil krivoverec in je živel razuzdano, ker mu kriva vera ni prepovedala greha. V grad je prišel čestit romar, sam sv. Feliks. Moj oče se ga obveseli in ga prosi, da bi mu govoril o neznanih deželah. Sveti Feliks mu je uslišal prošnjo in mu govoril o neznanih deželah: o svetih nebesih in strašnem peklu, ki čaka nespokorjene grešnike. Oznanjeval je pravo vero tako goreče in ganljivo, da se je vsaka živa in mrtva stvar umilila in omečila: umolknili so vetrovi, od svete groze je zatrepetalo drevje, vsaka bilka je nagnila k tlam svojo glavico, solzilo se je celo trdo skalovje okoli našega gradu. Ali moj oče je bil trji od kamena. Zaklel se je s predrzno srditostjo: preden poklekne pred križanega Boga in pred beraško mater božjo Marijo, da naj se pogrezne v Gorjance njegov svetli grad in raztaja v blato in mlako, on in vsa njegova rodovina pa naj se izpremene v najgrje živali, ki po taki nesnagi gomazijo. Sv. Feliks naredi križ in tisti trenutek se vdere naš grad in očetova kletev se izpolni. Ostudni močerad, ki lazi tamo po blatu, ta je moj nesrečni oče, krastava žaba, ki se napihuje poleg njega, je moja uboga mati in povodnji kuščarji v črni mlaki so moji bratje in sestre. Jaz sem bila takrat, ko je prišel sv. Feliks, še v otročjih letih in nedolžna, zato me je prestvaril Bog v zlato ribico. Dana mi je lepa podoba, ali sreče ne bo čutilo moje srce, dokler se ne oprostí očetu grozna

kletev in ne pridemo vsi skupaj učlovečeni zopet na svetlobo božjega zraka in solnca. Kletve nas more rešiti samo krst, in tisti, ki nas bo krstil, mora biti brez greha in nedolžen. Dobro nam tedaj došel, dragi deček! ki si še brez greha in nedolžen. Prosim te, pojdi v cerkev po blagoslovljene vode in krsti ž njo po šegi sv. katoliške cerkve moje roditelje, moje brate in sestre in tudi mene. Tisti hip, ko nas bo očistil in posvetil krst, bomo dobili nazaj čestito človeško podobo in to blato in jezero se bo izpremenilo v sijajen grad, našo lastnino. Godilo pa se bo dobro tudi tebi in tvojemu očetu. Moj hvaležni oče vama bo dal iz srca rad večjo polovico svojega neizmerne bogastva, brez težkega dela in truda bodo živeli še tvoji otroci in vnuki. Deček se je silno čudil, da je ribica zlata in govori s človeškim glasom. Zapomnil si je dobro vsako besedo in ribici obljubil, da ji bo prošnjo drage volje izpolnil. Brez neprilike je prišel iz jame zopet na beli dan. Oče ga je čakal že dolgo pri cerkvi in ga pozdravil z velikim veseljem, ker se je zanj bal, da se mu je pripetila morebiti kaka nesreča. Sinček mu pove, kje je bil in kaj je videl in slišal. Oče pa veli: krst je bogoslužno delo in polovica grajskega imetka lepa reč, ali me obhaja strah, da te podzemeljska prikazen ne bi prevarila in pogubila. Treba je vprašati za svet gospoda župnika. Lovec prime sinčka za roko in se napoti ž njim v Šentjernejo h gospodu župniku. Ko zve župnik, da dobi odrešenik polovico grajskega bogastva, se ga polasti lakomnost. Lovcu veli: krstil bom uklete krivoverce jaz, ki sem za to postavljen; pri nas ni navada, da bi krščevali otroci. Župnik povabi veliko vaših gnad za botre in vzame

s sabo cel sod blagoslovljene vode. Preden je prišel z botri in botrami do jame, se je pooblačilo nebo, je zabučala nevihta in metala na Gorjance točo in ognjene strele. Lakomni župnik pa je preziral slabo znamenje in šel s tovariši v jamo. Čez pot je ležala ogromna kača. Ugledavši župnika, se ni ganila. Ko pa stopi ne pazeč na njo, srdito zasika in se ga oklene s tako močjo, da ga stare in zaduši. Prestrašeni botri in botre so hoteli pobegniti, ali izgrešivši pot so poginili od groze in lakote. Nevarne jame so se ljudje od takrat ogibali in so sčasoma pozabili, kod se gre vanjo. Ukleti krivoverci pa hrepene še dan-današnji po svojem odrešeniku.

V tej povesti se mi je zdelo najbolj čudno in neverjetno, da se govori o povodnih kuščarjih ali, ko sem šla nekaj let pozneje s Toplic na Ljubno in potem domu, sem se preverila, da so take živali res na svetu. Jaz in moje tovarišice smo bile žejne pa smo šle pit v Petanovo jamo, tamo za Baltovo vasjo. V vodi zapazimo ribe, ki so imele noge in so bile močno take kakor zelenci. Ali koža jim ni bila zelena, in od pravih kuščarjev se razločujejo tudi s tem, da so menda slepe: vsaj me nismo nič oči videle. Neznane nakaze so se nam tako gnjusile, da nas je minila vsa žeja, to seveda ne za dolgo, in popotovale smo dalje. Tisti čas sva se z doktorjem Šniciusom že precej rada gledala. Jaz sem mu pravila o grdih ribah, ki žive v Petanovi jami, on pa se je začel grohotati in je dejal: Ti tvoji „nakazni povodnji kuščarji“ so naše zanimljive nedolžne človeške ribice, radi katerih slovi daleč po svetu Kranjska dežela. Take prismode, katerim se gabi radi njih voda, niso drugega vredne,

nego da trpe za kazen žejo. — Zdaj pa čujmo še eno prigodbo, v kateri se je izkazala čudovita moč in oblast sv. Feliksa do hudodelcev.

V Podgorje je prišel ljubljanski trgovec po vino. Kupil ga je marsikje, največ pa pri dovškem Brlogarju. Njegovo vino mu je bilo všeč, ker je bilo v ceno, še bolj nego vino pa mu se je priljubil Brlogarjev sin, spretni in krepki sin Mihec. Z očetovim dovoljenjem ga vzame s sabo v Ljubljano. Ko Mihec zapazi, da ga hoče rabiti za greh, pobegne in si najde službo pri drugem trgovcu. Ali niti ta ni bil nič boljši in zato uteče Mihec tudi njemu. Tako je prišel zaporedoma v mnoge hiše in službe ali v nobeni ni se nameril na ljudi, ki bi ga bili ljubili in bi jim bilo kaj mar njegove časne in večne sreče. Eden za drugim so ga prevarili tudi vrstniki in tovariši, katere je smatral za svoje prijatelje. Te bridke izkušnje so ga silno preplašile in razkačile. Polastila se ga je trdna misel, da so vsi ljudje hudobni in začel jih je sovražiti. Ker je bil jako bistrega razuma in varčen, se je izkopal iz revščine tudi brez ljudske prijaznosti in pomoči. Pridobivši si nekoliko tisoč kron, se je oženil pri hčeri bogatega meščana in se povzdignil kmalu med najprve ljubljanske trgovce. Sčasoma mu se je začelo tožiti po domačem kraju pa se je preselil v Novo Mesto. Ali sreče ni našel niti na Dolenjskem. Oče in mati sta mu bila že izdavna umrla. Imel je dosti še druge žlahte, kateri je rad pomagal ali je učakal od nje malo hvaležnosti, tem več pa škode in obrekovanja. Brlogar je bil izveden in zdušen trgovec. Ljudje so pri njem najrajši kupovali. Zadovoljil se je z malim dobičkom, pa je dajal zato svoje dobro blago lahko

ceneje, nego kak šušmar slabo. To je druge trgovce strašno razsrdilo. Vpili so, da jim dela v poslu spako in izgubo in so dražili neprenehoma meščane proti njemu: Bogatinu reveži sploh radi zavidajo, najbolj pa takemu, ki svoje pošteno prislužene denarje skrbno varuje. Brlogar je dal vsakemu, kar mu je šlo, ali upati in posojati ni hotel, še manj pa prilizovalce zastonj gostiti in napajati. To sodrgo je gonil zaničljivo od sebe: vinska bratovščina se mu je gnusila. Prijateljev, ki bi bili vredni tega dičnega imena, si ni dobil nič, niti se za to ni brigal; število sovražnikov pa se je množilo od dne do dne. Žena ga nikoli ni ljubila, v Novem Mestu se je zvadila z beloličnimi in priliznjenimi pisarčki ter mu se popolnem izneverila. Nasprotnikom se je pridružila kmalu tudi mestna gosposka. Poklicala ga je pred se in mu velela: Ti si ubežen kmet. Pojdi nazaj pod oblast svojega podgorskega grofa. Če pride po te, nismo bedaki, da bi te branili, ker nimaš nobene trdne pravice, prebivati in trgovati v našem mestu. Brlogar se prestraši in prosi varstva svoje bližnje rojake, podgorske kmete. Obljubi jim plačilo, kakršno bodo sami zahtevali. Podgorci pa so dejali: Mi tvojega plačila ne maramo. Ti si kmetiški sin, pa si se hotel nad nas povzdigniti in si naš stan zapustil. Išči si pribežališča in brambe pri svojih mogočnih trgovcih! Brlogar je nakanil pobegniti nazaj v Ljubljano, ali na potu ga zasači podgorski grof in mu ugrabi ženo in ves imetek. Ženo si vzame za ljubico, njega pa vrže v temno ječo. Zdihoval je v njej sedem dolgih let. Grof je vprašal oskrbnika, kaj dela jetnik. Oskrbnik pove, da je od konca strašno preklinjal in razsajal, ali zdaj se je po-

miril in zmešan je celo pozabil, da je bil trgovec in kaj mu se je zgodilo. Misli, da je pastir in da so ga zaprli drugi pastirji za to, ker jim ni hotel paziti na živino, da bi se igrali. Grof se zasmije: Beguna sem dosti dolgo zastonj redil. Odslej si mora svoj ovseni kruh zaslužiti. Kar mu se blede, naj se izpolni: izpusti in postavi ga za ovčarja! Brlogar je pasel grofovo drobnico pazljivo in zvesto, da ni trpela nič kvare. Grof je prišel sam na pašo in ga pohvalil in vprašal, če si želi kaj priboljška. Brlogar odgovori: Meni se godi, hvala bodi vaši milosti, za vse reči prav dobro, ali jako potrebna bi mi bila dobra sekira, ker se prikazujejo volkovi. Grof mu da prinesiti ostro sekiro in čez nekaj tednov gre zopet na pašo in spremila ga je tudi ljubica. Šaljivo vpraša ovčarja, koliko volkov je že ubil. Brlogar zavriskne veselo: Dozdaj ni bilo prilike, ali danes bom dva zaporedoma. To rekši razkolje glavo najprej grofu, potem tudi svoji nezvesti ženi. Pustivši ovce in pašo pobegne v Gorjance in postane razbojnik. Smilil mu se ni noben človek, ne grajska gospoda, ne meščan, ne kmet: napadal in ubijal je vse brez razločka. Privihral je po bliskovo, nihče ni vedel, odkod in odvihral je zopet po bliskovo, nihče ni vedel, kam. Brez uspeha so ga iskali, lovili in streljali grajski biriči in deželski žolnirji. Dostikrat so ga zaježili in mislili, da jim na nikak način ne more uteči. Stal je trideset, dvajset korakov od njih vihteč svojo krvavo sekiro, mahoma pa šinil v goščavo in izginil brez sledu, kakor da bi se bil v zemljo pogreznil. Potolkel je sila vojakov in stražnikov, lovcev in paznikov, on sam pa ni dobil nikoli nobene rane, nobenega udarca. Ljudje so bili preverjeni, da ga

skriva in varuje sam peklenšček, kateremu se je zapisal. Popadali so od straha na tla, že če so ga od daleč videli. Preteklo je trideset let, Brlogarju so posiveli lasje, ali črt in zloba ga nista hotela pustiti: hrepenel je še vedno po maščevanju in krvi svojega bližnjega. Prežeč na svojo žrtev zagleda sv. Feliksa, potujočega s Hrvatskega na Talijansko. Zastopivši mu stezo zakliče zaničljivo: Šáleharjev Feliks! zdaj ti ne bo pomogla nič tvoja hinavska pobožnost. Ubil sem ti očeta in mater, ubil bom tudi tebe. Svetnik veli z mirnim in blagim glasom: Naj se zgodi, kakor je božja volja; ali po zapovedi naše vere se ne smeva ločiti v sovraštvu. Daj, predragi moj brat, da te za slovo poljubim in objamem. Prečudno ganejo in pretresejo te besede in ta prijaznost starega razbojnika. Roka, ki je sekiro že vihtila, mu omahne. Sramujoč se pogleda svetnika v obličje in iz njegovih oči mu zasije žarek božje milosti, ki mu utrpnjeno srce ugreje in omeči. Skesan in skrušen pade plakaje pred sv. Feliksa in mu se izpove svojih brezštevilnih in težkih grehov. Svetnik ga potolaži in mu reče: Moli in delaj pokoro, dokler se vrnem iz Rima in ti prinesem od papeža njegovo in božje oproščenje. Po tem opominu sv. Feliks odide, Brlogar pa poklekne in začne moliti. In klečal in molil je noč in dan, mesec za mesecem, leto za letom. Truplo mu je sčasoma okamenelo, obrastel je je zelen mah, edine oči so ostale žive in svetle. Iz enega očesa so mu lile krvave solze bridkega kesanja in neskončne žalosti; iz solz pa se je naredil krvav studenec, ki je tekkel z Gorjancev v kranjsko Podgorje. Iz drugega očesa so mu lile bistre solze svetega hrepenenja in neskončne radosti;

iz solz pa se je naredil prelep, bister studenec, ki je tekkel z Gorjancev v hrvatsko Vivodino. Sv. Feliks se ni mogel povrniti s Talijanskega, ker mu je bilo namenjeno, da je tam umrl. Trebalo je mnogo, mnogo let, dokler je Brlogar dovršil pokoro za svojo grešno življenje. Ko se je ta čas približal, se je prikazal sv. Feliks rimskemu papežu in ga opomnil, da naj mu da prenesti truplo na Kranjsko v kapiteljsko cerkev novomeško. Papež je storil brez odlaganja, kar je svetnik zaželel. Svetinje so se peljale z veliko svečanostjo proti Novemu Mestu. Ko pride voz pod cerkev sv. Ane, spozna Brlogar sv. Feliksa po svetlem žaru, ki ga je obdajal. Zdaj je videl, da je pokoro prebil in so mu grehi oproščeni. Kamenito truplo mu še enkrat zatrepeta in oživi, potem pa se razpade v droben prah in iz praha se dvigne in odleti proti nebesom bel golobček, zveličana duša razbojnika Brlogarja.

Svojo dolgo pridigo sem dokončala. Hoteli ste me podražiti, pa ste dejali, da ste siti mojih kvant, in da bi neizrečeno radi videli, kako bi mi se podalo in pristalo, ko bi pripovedovala kaj pobožnega in svetega. To željo sem vam zdaj izpolnila. Dokazala sem vam, da se takega govorjenja ne sramujem in ne branim. Če mi je ušla vmes kaka poredna in nespartna, ne smete me preostro obsoditi, ker se tako nagloma ne morem vsa izpremeniti in preleviti. Kadar pridete zopet k nam, razložila vam bom za cele bukve mičnih prigodeb, katera sem slišala in doživela na drugih božjih potih: na Zaplazu, na sv. Kumu in na hrvatski Bistri. Na vsak način vas moram preveriti, da ne zaničujem svetih reči, nikaar Boga. Tudi krčmarica

Janezovka ima nekoliko upanja, da se hrani zanjo v nebesih kak prostorček. Če ne bom mogla priti tja tako kakor drugi ljudje, smuknila bom pa po Kurentovo. Njega je zveličal en sam plašč. Jaz pa sem razdala beračem — rada in nerada — že toliko denarja, da bi se kupilo zanj lahko petdeset in prav gorkih in lepih plaščev. Zdaj pa moram reči: Amen! S pripovedkami se prazen želodec ne napolni: treba mi poskrbeti za večerjo.

17. Puščavnik Feliks.

Blizu župne vasi Stopič je stala na samem hiša premožnega Berusa. Imel je celo kmetijo, vredno 3000 goldinarjev, ki so bili za revno Podgorje že velika glavnica. Berusu in njegovi ženi je po občnem mnenju zloben žlahtnik „zacvrl“, da sta umrla hitro eden za drugim še v najlepših letih. Gospodarstvo je prevzel njiju edini sin Tonček. Bil je svojeglav, nepriljuden, gizdav mladič. Bogastvo ga je napihnilo, da je hotel biti povsod prvi, tudi v takih rečeh, v katerih je bil najzadnji. In takih reči je bilo jako mnogo. Kakor da bi bil kak izveden vinščak, učil je župljane, kako naj obdelujejo gorice. Ljudje so se mu smejali, ker je bilo sploh znano, da je njegov pridelek skoraj najslabši v vsej soseščini. Kaj rad se je družil z logarji in ribiči, hotel je sloveti za silnega lovca in ribiča, dasi ni ujel ne ene postrvi v bistri Težki Vodi, in ni ustrelil ne enega zajca v grmovitem Žabjaku. Nedeljske družčine ni maral; bal se je, da bi moral dati drugim za vino. Enkrat pa se je zamešal vendarle med fante in šel z njimi v krčmo, da bi pokazal,

da ima več denarja nego oni vsi in da ga zna, če hoče, tudi piti. Bahal se je tako osorno in zabavljivo, da so ga tovariši kmalu pustili in se napotili v drugo krčmo. Taka krotkost se nabaja le v Podgorju, kje drugje bi ga bili brez dvojbe stepli in na cesto vrgli. Tonček veliki pijači ni bil kos, prinesla mu je neznan-sko sramoto in tudi precej škode. Prebudil se je drugo jutro na močvirni loki pod izvirkom Težke Vode. Bil je ves povaljan in razdrapan. Razen denarja je izgubil klobuk, janko in desni čevelj. Še tisti dan si je kupil v mestu lepega sukna za novo opravo, dal si je narediti tudi dolge hlače. Podgorci so čudno gledali to novico. Tonček se jim je ž njo tako zameril, da ga veliko vrstnikov ni hotelo nič več poznati. Pričakovane časti mu novošegna obleka ne da niti doma niti v obližju. Vsi mladi vozniki in tobakarji in tudi nekateri rokodelci so bili mnogo bogateje nališpani. Ob velikih cestah so prepevala dekleta pesem:

'Mam rada Gorenca, k' ma lajbec rdeč —

'Mam rajši Dolenca, k' ma židanih več.

Tonček je bil velik bahač, obenem pa precej skop. Hotel je biti lepše opravljen od drugih znancev, ali svilnat naprsnik se mu je zdel neumna in grešna po-trata, ki bi morala ostati kmetiškim ljudem neznan-a. Jako nespametna misel je prišla mlademu Berusu neko nedeljo pred cerkvijo. Da bi dokazal svojo moč, se je zaletel v nagajivega krčmarjevega sina; hotel ga je podreti. Podgorci so čvrst rod; še tak, ki je male rasti in na oči medel, vzdigne kdaj pet centov, tri pa jih nese pol ure daleč, brez stokanja, brez kaplje pota. Tonček pa ni imel tako jeklenih kit in mišic. Priroda mu je podarila dolgo, mršavo truplo in nežne pesti,

ki bi se bile pristale bolj kaki gospodični nego gorskemu sinu. Krčmarjev ga je premagal in zrušil na tla najprej z obema rokama, potem s samo desnico in naposled, ko ni odnehal, celo z levico. Vsi mnogobrojni gledalci so se zaničljivo smejali taki slabotnosti. Šestnajstleten deček zgrabi Tončka odzadaj pa ga dvigne in začne ž njim plesati in zamahovati. Leteče Berusove noge so se zadevale ob rame in prsi v cerkev gredočih Stopičank, ki so ga nabijale nemilo po mečih in bedrih. Ta nesreča in sramota ga je tako pekla in oplašila, da se več nego pol leta ni usodil priti v domačo cerkev.

Tisti čas je dopolnil svoje štiriindvajseto leto in čimdalje bolj so mu začela brodititi po glavi dekleta in ljubezen. Vsi znanci so prerokovali, da mu bo v njej izpodletelo in da se bo osmešil še veliko grje nego v drugih, manj znamenitih rečeh in opravkih. Ljudje, ki so tako sodili, niso poznali ženstva in so se torej zmotili. Solnce je prisijalo, kar se veli, enkrat tudi pred Tončkova vrata. Imel je resda kljukast nos, mačje oči in pretenak život. Nemkam so ta svojstva povšeči, Dolenjke pa jih ne ljubijo. Ali te in druge napake in nedostatke je zakrila in popravila popolnem Berusova lepa, nezadolžena kmetija. Treba je tudi to pomisliti, da je zlahtni in sladki čut, ki ga zovemo ljubezen, v Podgorju še prav malo razvit. Premnogo je takih, ki ti ne bi znali dati poljubca, da jim obetaš zanj tudi graščino. Pri polni kupici se mladina šali in kdaj celo objemlje ali ta prijaznost je povse vnanja, vino jo užge, z vinom se izkadi. Fant, ki bi se rad oženil, si izbere deklico, ki je pridna (in pridne so skoro vse) in ima kaj malega dote, ter jej veli ali po-

roči: Ti, če misliš, da bi bilo prav, vzemiva se! In dekle, če vidi, da ima fant kak kos kmetije in ni prehud razuzdanec, pravi: Naj se zgodi, kakor je božja volja — in ga vzame. Vse to se začne in opravi brez ljubezni. Izobraženi ljudje, sosebno tisti, ki bero bolehave in omledne nemške romane, so skoraj sploh preverjeni, da tako sklenjen zakon ne more biti srečen. To mnenje je jako krivo in dokazuje, kako slabo pozna gospoda bistro in zdravo strujo kmetiškega življenja. Malokje se nahaja med zakonskimi tako lepa zloga in prijaznost kakor baš v našem Podgorju. Opazovalec prehodi lahko cele vasi, da ne najde v nobeni rodovini resnega razpora in sovrašтва. Vzrok je, ker so ti ljudje pohlevni, miroljubni in potrpežljivi, pa imata tudi oba, mož in žena toliko dela in skrbi, da za romantično otožnost in prepiranje ni ne časa, ne volje, ne razlogov. Zdaj se bo Tončkov uspeh lajgje razumel. Srečal je županovo hčer in jo vprašal: Micika, ali hočeš biti moja? Pri meni sama veš, da ti ne bo slabo. Ker podgorski fantje deklet n'so slepili in trapali, mu je verjela in dejala: Govori s starši, jaz se ne branim. On se ženiti še nikakor ni mislil, rad bi se bil samo bahal, da deklice njega bolj marajo nego druge. Od Micike se je napotil k Reziki, Ančki, Katrici in še k marsikateri. Kar je govoril županovi hčeri, je govoril tudi njim in odgovorile so mu vse, da se ga ne branijo. Ali so se čudili tovariši in znanci, ko so videli, kako prijazno se dekleta s Tončkom pozdravljajo in pomenkujejo! Zavidali so mu brez konca in kraja, obenem pa grajali babe, da so take prismode. Berusu pa se je od veselja kar samo smejala. Prej so zabavljali fantje njemu, zdaj se je rogal on njim.

Vse prebite nesreče in sramote so bile pozabljene in poravnane. Največja čast junaku je bila odnekdaj, da so ga čislale in hvalile lepe mladenke. In ta slava je doletela v Podgorju Berusa! Koliko časa je trajala, ni znano, ali vsa poročila se ujemajo v tem, da je bila kratka. Končala se je s tako grozovito nevihto, da je Tonček komaj živ ostal. O tej tožni prigodbi sta se nam ohranila dva spominka, ki potrjujeta njeno resničnost in strahoto. Prijatelj, ki je živel več let v Stopičah, mi je podaril zbirko pesni; zložili so jih godci, učitelji in drugi narodni umetniki. Na predzadnji strani te knjižice se bere:

„Anton Berus je bil slepar,
Anton Berus je bil cigaň.
Berusov Tonček je bil cvet,
Kakšnih treba ni na svet.“

Te štiri vrstice je pesnik (slab jahač ludomušnega pegaza!) prekrižal in zamazal, gotovo zato, ker so se mu zdele slabe in jih ni mogel rabit. Pustil pa je tile dve kitici, ki sta mu bili bolj po volji:

„Berusov Tonček je bil tič,
De takih ni b'lo v Stop'čah nič.
Hvalil se je beštija,
De vse dekleta š'tmajo ga.
Jest pa bom povedal vam,
In nauk dal vsem babjekam,
Kako nevaren špas je ta,
Če preveč ljubic fant ima.“

Dalje ni v zbirki o Tončku ne besedice, iz nje torej ne moremo nič vedeti, kaka nesreča se mu je pripetila. To skrivnost nam razodeva druga zgodovinska priča. Med vasjo Težko Vodo in samotno Zajčevo hišo je stalo še pred desetimi leti streljaj od ceste

staro, krivo drevo, ki so mu rekli Berusov gaber. Iz debela sta moleli samo dve stranski veji, srednjo in najdebelejšo mu je odbila strela. Kadarkoli sem šel tod čez Gorjance, sem se moral smejati temu gabru ali pravzaprav strašilom, ki so bila nanj natakijena. Videl sem na njem zaporedoma: sivo krilo z obroči, vse raztrgano in na več krajih grdo opisano s črnimi marogami, ogoljeno, starinsko avbo, tako, kakršne so nosile še pred tridesetimi leti kmetice na svatbah, dolgo, dolgo žensko kito, za katero bi bil dal vsak jud rad tri goldinarje, majhno konopljeno kodeljo, velik ubit lonec i. t. d. Bil sem silno radoveden, kaj pomenijo ta babja znamenja, ali v tej samoti čaka človek lahko cele ure, da se ne prikaže živa duša, katero bi mogel kaj vprašati. Ta reč se mi je razjasnila, ko sem se seznanil z bistrournim pastirjem in pesnikom Opalčkom, ki je prignal v ta kraj večkrat svoji dve kravi. Razložil mi je stvar tako: Ta gaber se zove Berusov, zato, ker je bil kaznovan pri njem Berus za svojo malopridnost. Ker je bil trden kmet, ni čudo, da bi ga bila marsikatera dobila. Nalovil je torej bab, kolikor je hotel, potem pa se strašno hvalil, kako so vse vanj zaljubljene. Dekleta so seveda to kmalu izvedele in se pošteno maščevale. Čakale so ga neko nedeljo popoldne, ko je mislil iti k Zajčevi Polonici. Všk! so ga zaskočile pri temle gabru. Noge so mu priklenile drevesu, cno roko so mu privezale za to, drugo za ono vejo, potem pa udri po njem z burkljami, metlami, poleni, perilniki in z drugim takim orodjem in brložjem, ki so ga prinesle s sabo. Ni treba praviti, da so rabile vmes tudi svoje ostre nohte in težke podgorske pesti in stopala. Teple, suvale in mrcva-

rile so ga, dokler so jim roke gibale. Preden so ga pustile, so mu zatlačile v en žep kuhinjsko cunjo, v drugega koželj s predivom, da bi vsak vedel, od koga je prejel Tonček svoje brez dvojbe zaslužen plačilo. Ljudje so ga našli šele drugi dan, ko so šli v mesto na trg. Bil je ves razdrapan in opraskan in skoro brez zavesti. Odnegli so ga domov in dejali v posteljo. Ležal je bolan veliko tednov. Pravijo, da se mu je celi dve leti mešalo, kar je verjetno. Huje nego vse bolečine ga je morala skeleti neznanska sramota, da so ga preteple babe. Kaj tako grdega se v Podgorju še nikoli ni čulo ne prej, ne pozneje. Od takrat obešajo dekleta na gaber svoje cape in črepinje, da ž njimi fante dražijo in svare, češ, kdor se ne bo držal samo ene ljubice, utegne mu se ravno tako gočiti, kakor Berusovemu Tončku.

Bridke skušnje človeka izpremene. Berus ni bil nikoli dosti prijazen, ali brez društva ni mogel prebiti, ker bahač potrebuje ljudi, da ga poslušajo. Zadnja nesreča ga je prestvarila in izmodrila. Primrzil mu se je ves svet. Poslom je zjutraj ukazal, kaj jim je delati, drugih pomenkov ni imel z nikomer. Ženske in zakon mu niso prišle nikoli na misel. Če ni bilo nujnih opravil, se je zaprl v svojo spalnico in šel na posteljo. V nedeljo je ves dan dremal in spal. V domačo cerkev ga več let ni bilo. Na božjo službo je hodil v mesto, o grdem vremenu je ostajal doma. Vaščanje ga kdaj po ves teden niso videli. Od konca ni minil noben dan in skoro nobena ura, da se ne bi bili razgovarjali o Berusovem gabru. Od vednega grohotanja jih je bolel marsikdaj trebuh. Ne eden se ni oglasil, da bi bil Tončka omiloval. Sčasoma so se ljudje

praznih marnjev naveličali in si našli bolj potrebnih in pametnih pogovorov. Tako je preteklo deset let brez imenitnih prigodkov in dejanj, ki bi bila vredna, da se zapišejo. Odločilen preobrat pa naredi v Berusovem življenju praznovanje sv. Feliksa. S tovariši se ga je bil prejšnje čase že večkrat udeležil, ali vselej brez pozornosti in misli in torej tudi brez prida in nasledkov za svojo dušo! V Novo Mesto je šel, kakor je bila zdaj njegova navada, sam. Če je videl kakega znanca, je zavil na stransko stezo in se ga ognil. Na veliki cesti mu to ne bi bilo mogoče, zato se pridruži tujim, belokranjskim in hrvaškim romarjem, ki so prihajali čez Gorjance. Teh ljudi se ni bilo bati, da bi ga pikali; godila mu je tudi njihova zastavnost. Ker se mu je zdel njihov pomenek jako prijeten, jih je spremil celo v krčmo, kamor so šli starejši iskat gorkega kosila. Beseda je tekla večinoma o brezštevilnih čudežih in milostih, s katerimi dokazuje sv. Feliks še dandanašnji svojo oblast, mogočnost in dobrotljivost. Vsak romar je povedal kako blagodat, katero je naklonil ta svetnik njegovemu kraju in okraju. Vsa usta so bila polna njegove časti in slave. Soglasno so trdili romarji, da usliši vsakega Hrvata, ki vanj veruje, naj ga prosi, karkoli hoče.

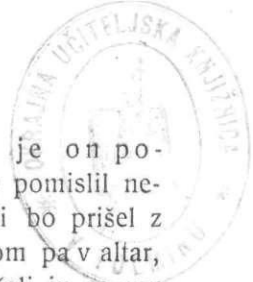
Revni Štreklovčan Pavel bi bil svojo hčer rad omožil. Ali kdo jo vzame brez dote! V vas se je priselil bogat Dolenjec, samec, ki ni pogledal nobenega dekleta in tedaj niti Pavlovega. Pavel je romal v Novo Mesto, da počasti sv. Feliksa. O tej priliki ga prosi, da bi obrnil oči in srce vrlega Dolenjca v njegovo hčer. Prišedši domov ga je našel že v svoji hiši sedečega med hčerjo in materjo in čez tri tedne je bila —

poroka! — Črnomaljca je mečkala gospoda, pa je nakanil iskati si boljše sreče v daljni Ameriki. Priklapal je srečno do morja, dalje ni mogel, ker za prevoz ni bilo denarja. Otožen se je ulegel zvečer na morski breg. Preden je zaspal, se je priporočil sv. Feliksu, svojemu varuhu. Drugo jutro se prebudi — v Ameriki! Ležal je pred hišo našega rojaka, bogatina Lukaniča, ki je stopil k njemu in mu ponudil službo. Tako je dobil precej svoj kruh in vsak dan tri goldinarje plače. — Neka mati je imela s prvim otrokom silne težave. Prva tri leta je bil zmerom bolan. Ko je zopet zanosila, je prosila sv. Feliksa, da bi ji olajšal materinsko brigo. Želja se ji izpolni. Nosila je brez neprisilike cela tri leta in rodila krepkega dečka, ki je precej po rojstvu govoril, hodil in jedel vse, kakor odrasli ljudje. Skrbi ni bilo ž njim nobene. — Adlešičanu je umrla žena, zapustivši mu polno hišo majhnih otrok. Mož potoži svojo nadlogo sv. Feliksu in glejte, preden je minilo leto, so bili že vsi otroci tako veliki, da jih je mogel za vsako delo porabiti. — Poljanec je krošnjarił po Kvakarskem. Pravijo, da Kvake našega človeka prekanijo, če le morejo. Kupec bi bil Poljanca kaj rad oskubil, ali mu se ni dal. V svoji jezi mu je slepar naredil, da ga je hodila vsako noč mora tlačiti. Naš rojak se spomni sv. Feliksa, in ga prosi, da bi to težavo preložil. In sv. Feliks jo je res preložil. Še tisto noč je začela hoditi mora h kupcu in ga tako daviti, da je tiščal krvave pene. — Sv. Feliks je bil šmiheljski župljan, zato deli sosebnostno rad svoje milosti v šmiheljski cerkvi, v kateri je bil krščen. V njej sta se mu priporočila dva Vlaha med povzdigovanjem, da bi dobila kaj dosti v loteriji in v 14 dneh sta zadela

terno! — Baron Opaltar je imenoval kmete zaničljivo fižolovce, ker jedo v slast fižol. Peljaje se nekam v kočiji je zagledal pred sabo na cesti starčka in zavpil: Hoj, fižolar! pojdi s pota, če ne te povozim. Mož vzdihne: Pač res je, kar veli pregovor: „Vaša gnada — norost priklada. Preljubi sv. Feliks! razsvetli bedaka, da bo spoznal dobroto božjega daru, ki ga tako nesramno prezira.“ Od takrat je smrdela baronu vsaka druga jed, razen — fižola! Mesto kave je zahteval fižol, mesto pečenke fižol, mesto torte fižol. Kadar je kam šel, si je napolnil vse žepe s fižolom, ker mu je tako dišal, da brez njega ni mogel prebiti ne pol ure. Od tega se ga je prijelo ime baron fižolar, ki mu je do smrti ostalo. Še veliko bolj nego kmetje rogali in smejali so se mu gospoda. Razglasili so ga za najgrjega skopuha, ki se krmi s fižolom zato, ker se mu škoda zdi denarja za boljše jedi. — Tonček vpraša prijaznega Radovičana, ki je sedel zraven njega, kakega daru misli sv. Feliksa on prositi. Odgovori mu: Ne velikega, zato vem, da me bo rad uslišal. Enega junca že imam, pa bi mu dobil rad par. Sivka mi je zdaj vdrugič breja, pa se bom priporočil našemu svetniku, da bi mu dala zopet junca. Če on hoče, da mi lahko štiri, ali toliko jih ne potrebujem.

Pazljivo je poslušal Berus te in še mnoge druge take pripovedke svojih tovarišev. Njihovo goreče oduševljenje za svetega Feliksa in neskončno zaupanje v njegovo moč ga je neizmerno ganilo in unelo. Od notranje zadovoljnosti in radosti so se mu kar oči bliskale. V život in duh mu je šinilo novo sveže življenje. Kdor ga je videl še pred dvema urama vsega zaspanega, čmernega in poklapanjenega, ne bi ga bil

mogel zdaj skoro nič več poznati. Svojih hrvaških znancev se je držal kakor klošč. Ž njimi je šel v Novo Mesto, hodil po ulicah in prodajalnicah, poslušal mašo in pridigo, klečal pred altarjem, v katerem so se hranile svetinje sv. Feliksa. Videl je silni razloček med njihovo in kranjsko pobožnostjo; kadar je izustil pridigar Feliksovo ime, priklonili so se bolj nizko nego Dolenjci o presvetem imenu Jezusovem in obenem so se trkali na prsi in vzdihovali: Bodi nam milostiv! bodi nam milostiv! Niso se zadovoljili kakor Kranjci z očitno božjo službo; dolgo, dolgo so molili prej in pozneje sami za se pred truplom sv. Feliksa. Na altar so mu pokladali svoje darove, večinoma težke in drage sveče, kupljene za denar, ki so si ga morali prislužiti s curki vročega pota in s krvavimi žulji. Okoli altarja so se plazili po kolenih trkaje se na prsi, brez razlike moške in žene, nežna deca in sivi starčki. Tam so tožili svetniku svoje gorje, naznanjali mu svoje prošnje, žebrali njemu na čast svoje goreče molitve. Vsaka črta njih obraza, vsak pogled njih oči sta pričevala, da to, kar mrmra jezik, čuti tudi skrušena duša in koprneče srce. Toliki pobožnosti se Berus ni mogel načuditi, od samega strmenja se je neprenehoma ihtil in stresal z glavo in ramama. Ne more se baš trditi, da bi se bil navzel tudi on žive vere belokranjskih in hrvaških romarjev. Molil morebiti ni mnogo ali pa tudi nič. Gotovo je, da je bila med vsemi svečami, ki so se na altar položile, njegova najmanjša in najtanjša. V Tončkovi glavi se je vršila neka druga imenitna reč. Kar je osnoval že na potu in v krčmi, je dokončal v cerkvi. Za trdno je namenil in se zaklel, da bo posnemal odslej sv. Feliksa, in da se mora

ravno tako posvetiti, kakor se je on posvetil. Kar srce mu je trepetalo, ko je pomislil nepopisno srečo, ki ga bo čakala. Po smrti bo prišel z dušo v kraj večne radosti, s svojim truplom pa v altar, pred katerim bodo pobožni kristjani klečali in se mu priporočali in poklanjali! Gizdavega Berusa pa je mikalo še veliko bolj, da ga bodo hvalili in slavili že na tem svetu. Vsi seveda ne: posvetnjaki, zlasti vrstniki mu se bodo posmehovali, ali tembolj ga bodo poveličevali in blagrovali vsi bogoslužni in resni ljudje. Na svojem novem potu ne bo imel nobenega tekmeča, ki bi mu kratil čast in ga utegnil celo prekositi. Ime mu bo zaslovelo daleč čez meje rojstvenega Podgorja, izgovarjalo se bo spoštljivo v ubornih kočah in sijajnih gradovih. Bil je popolnem preverjen, da se mu bo pekoče hrepenenje po slavi in prvaštvu, katero je moral toliko let skrivati, zdaj z vrhano mero izpolnilo.

Vesel in prerojen je prišel o mraku na svoj dom nazaj. Precej drugi dan je preinačil svoje življenje prav do korena. V njegovi hiši so zavladale šege najostrejše bogoslužnosti. Pred jedjo in po jedi je molil po tri očenaše, vsak večer rožni venec, ob nedeljah in praznikih vse tri dele. Vsak dan je bil pri obeh svetih mašah, v nedeljo pa pri vsej božji službi, dopoldanji in popoldanji. Vselej je prišel najprvi v cerkev in najzadnji jo je zapustil. Pogostem je molil križev pot in se zapisal v mnoge pobožne bratovščine. Na izpoved je hodil tako marljivo, da je bil izpovednik dostikrat nanj že nejevoljen. Ljudi se zdaj ni več bal, govoril je rad z vsakim človekom, ali navadno le kaj svetega. Svoji družini je ves večer pridigal in jo s tem tako razdražil, da mu je pobegnil en posel za

drugim in si je moral pomagati z najemniki. Še bolj so se čudili ljudje hudemu postu, ki si ga je naložil. Meso se ni smelo zanj nič več kuhati, opustil je tudi druge dobre jedi. Ker je trdo delal, je potreboval tečne hrane. Da bi ostal krepak, obenem pa se vendar postil, je začel uživati sam bob in fižol, zabeljen z oljem ali maslom. Župljani so to kmalu izvedeli in pri maši ni hotel biti nihče več blizu njega. Okoli Tončka je ostal velik, prazen prostor, če je bila tudi vsa cerkev natlačena. Sredi tega kroga je on ves čas klečal in molil ali pravzaprav z usti mihal, kajti kakor toliko drugih rojakov ni poznal niti on iz srca izvirajoče in v Boga zamaknjene, prave molitve. Njemu je bilo prav povšeči, da ni bil v gneči, ker so ljudje lahko od vseh strani njegov krasni zgled opazovali in drugim o njem pripovedovali. Kupilno, sukнено obleko je Berus precej po spreobrnjenju prodal in nosil potem najprostejše podgorske cape. Če je deževalo, je vrgel nase tudi v nedeljo plašč iz bička, katerega si je sam naredil, ali pa se zavil v debelo, konopljeno rjuho. Brez priče ni dal rad od sebe krajcarja, tembolj darežljiv pa je bil na cerkvenem shodu ali o velikih praznikih, ko so bile vse ceste polne ljudstva. O takih prilikah je metal beračem kar šestice in oni so raznesli njegovo hvalo po vseh bližnjih in dalnjih vaseh in župah in sčasoma po vsej deželi. Vrstniki so bahatega in marsikdaj prav bedastega Tončka že odnekdaj radi obirali, zdaj, ko se je jel svetničiti, pa so brizgali vanj kar curkoma svoje slane in neslane šale in zabavljice.

Zložili so o njem več pesni, katere so mu hodili v sobotne večere pod okno pet. Skrivaj se je nanje

brez dvojbe togotil, ali se je premagal in molčal, da bi videli sosedje njegovo krščansko potrpežljivost. Doživel je takrat tole sladko zadovoljščino. Ena tistih, ki so ga pri gabru teple, je rekla v cerkvi tako glasno, da jo je čul, svojim otrokom (bila je že dolgo omožena): Če hočete, da vas bo Bogek rad imel, morate tako lepo moliti, kakor onile mož tam, Berusov striček. Veliko huje nego stari znanci nadlegovala in motila so Tončka zopet — dekleta! Kjerkoli so ga videla in srečala, jela so mu namigovati in ga popraševati: Srček! ali nisi nič moj? Ne bodi tako trd in čuden, pridi no sem, da se kaj pomeniva i. t. d. Morda so mu hotela samo nagajati, morda pa tudi ne. Bil je še v najboljših letih, posivel mu še ni noben las na glavi in kmetija mu je bila cela in nezadolžena kakor prej. Jako verjetno se mu je dozdevalo, da ga hočejo res ujeti in za nekatere je to gotovo pogodil. Srce se mu je dostikrat prav nevarno omečilo, s skušnjavami se je bojeval čimdalje težje. Po dolgem premišljevanju je izumil zdravilo, ki mu je nemirno kri potolažilo in ukrotilo. Na njivo, ležečo ob cesti, je posejal kopriv, ki so hitro vzrasle in se razrasle. Kadar so ga dekleta zapeljivo vabila in je začel omagovati, se je slekel toliko, da ni bilo pohujšanja, pa je skočil v koprive in se valjal po njih semtertja, dokler so prešle skušnjave. Bil je kdaj ves opečen in poln mehurjev, ali je trpel z voljo in junaško te bolečine. Po zimi, ko ni bilo kopriv, se je premetaval po snegu ali pa se sezul, si zavihal hlače in šel v mrzlo vodo. Tam je stal, dokler se ni preveril, da je gorka peč več vredna, nego vse krasotice stopiške duhovnije. Domačinom so se zdele te reči strašno brez-

umne, smatrali so jih za trden dokaz, da je Tonček popolnem pobudalil. V dalnjih krajih pa so ljudje drugače sodili. Vse, kar so pravili o njem berači, tercijalke in romarji, je zbudilo in učvrstilo vero, da se je prikazal v Podgorju nov svetnik, ki dela neznansko pokoro, dasiravno je on najmanj potrebuje, ker živi brez greha. Razširila se je celo govorica, da je storil že veliko čudežev. Iz mesta in z dežele so jele pobožne duše popotovati k njemu, da vidijo njegovo svetost, da mu se priporoče in ga prosijo pouka v raznih verskih dvojbah in skrivnostih. Izvečine so šli od njega jako zadovoljni, kajti Berus je bil nespa-meten samo takrat, kadar se je dal voditi svojemu napuhu, drugače pa precej razumen in celo prekanjen. Dolenjske tercijalke pa so se hotele ž njim nele površno seznaniti, ampak tudi sprijazniti. Povabile so ga k sebi na dobro južino. Stanovale so skoraj vse v Novem Mestu in se delile na dva tabora, ki sta se večkrat eden z drugim srdito vojskovala. Starejši tabor je bil „na Bregu“, ali kakor se imenuje ta kraj v novejši čas „na železnici“, mlajši pa je stal za samostanom. Povabilo je prišlo Tončku samo od breškega. On svojim čestilkam ni mogel odreči. Pripravile so mu res izvrstno južino. Stroški jih niso dosti boleli, ker so vzele po svoji večni navadi razen vode vse na upanje. Od konca je bila Berusu njihova neskončna hvala in postrežljivost jako pogodu. Sčasoma pa mu se je začel obraz mračiti, ko se mu je ponudila ena za hišno, druga za deklo, tretja ga prosila na posodo in so ga nazadnje vse skupaj pritis-kale, da bi podelil kak lep darek za novo cerkev, ki se zida v Jeruzalemu, za katoliško misijo v Ameriki,

za uboge kristjane na Turškem in za razne blagodatne zavode, družbe in bratovščine. Tonček je nekaj dal, ali ne toliko, kolikor so tercijalke želele; posoditi pa ni hotel nič in nobene vzeti ne za hišno, ne za deklo. Prijateljstvo se je zdaj še hitreje razdrlo nego se je sklenilo. Tercijalke so razglasile Berusa za hinavca in bedaka. On pa je izgubil tudi vso vero v njihovo bogoslužnost, sosebno, ko je preračunil, kako drago je plačal novomeško gostoljubje. Za povračilo mu je prinesla ta neprijetna skušnja ponosno spoznanje, da je on že zdaj najsvetejši človek na Dolenjskem, kajti (tako je sodil), ako se ne morejo primerjati k njemu niti tercijalke, kdo sme še dvojiti, da stoji na prvem mestu on. Ali dokler smo na svetu, moramo napredovati. Pregovor pravi: kdor ne gre naprej, gre nazaj. Stojčča voda se brzo usmradi. Tonček je uvidel to resnico in začel ugibati, kako bi se popel na višjo stopinjo svetniške modrosti. Kdor išče, najde: on se domisli. Prodavši ves svoj imetek, razdelil je tisoč goldinarjev v nedeljo po božji službi med uboge kmete in berače, drugih tisoč je podaril za cerkvene potrebe. Ljudje so pravili, da je razdal vse svoje premoženje. To je trdil tudi Berus sam, ali lagal se je. Cel tisočak je ohranil za se in ga zašil za rob svojih edinih hlač, katerih ni dejal s sebe niti ponoči. Šel je služiti k novemu župniku. Plače ni zahteval nič. Razen vsakdanjega fižola ali boba si je izgovoril nekaj malega proste obleke in pa to, da bo smel v cerkev hoditi, kolikor bo hotel in sploh, da ga ne bo nihče motil v pobožnosti, kar mu je gospod rad dovolil. Prosil je tudi svojega gospodarja, da bi ga ozmerjal pogostem vpricho ljudi in mu dal slo-

bodno večkrat kako brco ali kak sunec v rebra, da bi se vadil v potrpežljivosti. Župnik se je smejal čudaku, katerega dozdej ni poznal in mu obljubil, da mu se bo prošnja po mogočnosti izpolnila. Po svoji volji bi smel rabiti tudi gosto grmovje kopriv za pokopališčem. Tonček se je kmalu preveril, da je bil ta pogoj nepotreben. Služabniku svojega župnika se dekleta niso drznila nagajati. Odkar je bil brez kmetije in po njih mnenju berač, pa jih je tudi nehal zanimati in mikati.

Ako bi bil prav v kaki drugi hiši, ne bi ga bila nobena več pogledala. Gospod je bil z Berusom za delo jako zadovoljen. Odkonca ga je imel za preprostega ali blagega in spoštovanja vrednega moža. Ko pa je zapazil v njem tako strašno slavohlepje in celo predrzno vero v svojo svetost, ga je poklical k sebi, da bi ga posvaril in poučil. Dokazoval mu je, da je zablodil na krivo pot, ki ne drži v nebesa. Pobožnost zaradi človeške hvale je farizejstvo, ki se Bogu gnusi. Nihče se ne sme smatrati za pravičnega, nikar za svetega. Človek ostane grešnik, če stori tudi vse, kar more, za svoje zveličanje itd. Berus se je župniku silno čudil, sčasoma pa se je tako razvnel, da mu je posegel v besedo in zakričal: „Kaj, da sem jaz farizej? Farizeji so bili, mislim, tisti malopridneži, ki so očitno dajali, skrivaj pa kradli, ko so se po dnevi postili, ponoči, ko jih nihče ni videl, pa žrli in pijančevali. Kdo more kaj tacega meni očitati? Oni so svetost le hlinili, jaz pa sem si jo res prisvojil. Kdor pravi, da ne, reče mi ravno tako lahko, da nimam ušes ali nosa. Da me veseli ljudska hvala, ne tajim. Ali to ni nič pregrešnega. Vsak kristjan ima dolžnost,

skrbeti za dober glas in lepo slavo, da ga časte pošteni za dobrega in pobožnega človeka. Bil bi kriv in zaslužil bi očitane in kazen, da sem kak razuzdanelec in pohujšljivec. Če pa dajem ljudem zgled svetosti, kakršnega ne najdete od Kolpe do Ljubljane, more me grajati za to le kak brezbožnik, kak krivoverec, kak Turek, kak peslajnar.“ O teh besedah je udaril Berus ob mizo, da se je vsa izba potresla. Vrlega duhovnika to ni oplašilo. Opominjal in učil je hlapca še celo uro. On pa si ni dal nič dopovedati, v svoji besni gorečnosti je ostal gluha za vse razloge in ni mogel spoznati svoje hude zmote. Odgovarjal je tako razžaljivo in surovo, da se ga je gospod naveličal poslušati in ga zapodil iz službe. Berus ni maral iskati si družega gospodarja, sit hlapčevanja je nakanil živeti odslej sam za se, prosto kakor ptica pod nebom. Potikaje se semtertja po Podgorju je premišljeval neprenehoma, kako bi priplezal na najvišjo stopnico svetosti, s katere bi bilo do božjega raja le še nekoliko korakov. Bistra glava pomore mu tudi ta pot. Izprevidel je, da mora zapustiti ničemurni svet in postati — puščavnik! Velikih, kamenitih ali peščenih prostorov brez rasti in ljudi resda na Dolenjskem ni, ali v Gorjancih se skrivajo mestoma tako tihi doli in predoli, kotli, jarki in ponori, da puščavnik lepše samote skoraj želeti ne more. Tonček proda svojo podgorsko obleko in si da narediti dolgo haljo iz debelega domačega sukna in opanke. S seboj je mislil vzeti tudi bičkov plašč. Zdaj je skrbela Berusa samo še ena reč, njegovo nerodno — krstno ime. Življenja božjih ugodnikov ni dobro poznal, ali močno mu se je dozdevalo, da sta dva sveta Antona in eden njiju da je puščavnik.

Ko bo razglasil papež za svetnika tudi njega, imeli bi kristjani dva sveta Antona puščavnika. Kako lahko bi se zgodilo, da bi častili še zmerom le starejšega, mlajšega pa popolnem zanemarjali! Ta strah ga je tako prevzel, da je zavrzel svoje dosedanje ime in se hotel zvati Feliks. Poleg svetega vojščaka Feliksa naj bi klicali ljudje na pomoč svetega puščavnika Feliksa. Zamena potem ne bi bila mogoča, kakor n. pr. ne zamenjuje nihče enega sv. Antona z drugim. Berus se je neizrečeno veselil, da se je iznebil tako srečno tudi te neprilike. Precej tisti dan je začel naznanjati Podgorcem, da se ne imenuje več Tonček nego Feliks, vzroka jim pa seveda ni hotel povedati. Šele potem, ko se je preveril, da so si rojaki novo ime zapomnili, se je napotil poln vzvišenih upov in sladkih sanj na Gorjance. Prebivališča si je šel iskat najprej v oddaljeno, samotno dolino za preseškim gradom, kateri pravijo na začetku Mrzla Draga, naprej gori pa Pondirjevka. Na sredini nje se je nameril na starega ogljarja. Bil ga je jako vesel, ker se je nadejal, da bo izvedel od njega kaj več o tem delu Gorjancev, po katerem še ni nikoli hodil. Vprašal ga je, če stanuje v Pondirjevki še kak drug človek. Ogljar veli: Tod ni nič hiš. Nekoliko streljajev od moje kolibe je postavil pleterski oskrbnik pilo in naredil do nje po strmih jarku lesene žlebi, po katerih prožijo za pilo hlode. Drugih zgrad v Pondirjevki ne najdete, ali ljudi se dosti vidi. Kdaj pridejo naši fantje s hrvaškim duhanom, soljo ali reško zlatnino. Kadar odidejo fantje, se prikažejo stražniki, da bi jih ujeli. Tako seveda se ne morejo nikoli srečati in sprijeti. Večkrat se sliši razbijanje nekega drvarja in po hostah se pla-

zijo neprenehoma lovci, ubežni vojaki, Vlahi in turški hajduki. Berus je kmalu uvidel, da tod ne dobi puščave, kakršne on potrebuje, vendar se je pomudil dalj časa pri zgovornem ogljarju, že zato, ker je bil lačen. Mož je delil ž njim drage volje svojo borno južino in mu pravil čudne bajke o bližnji cerkvi sv. Miklavža, o gorjanskem jezeru in o slavnem Krvavem Kamenu. Omenil mu je tudi nevarnega Hudobca, ki straši po Gorjancih in ima svoj glavni brlog baš v Pondirjevki. O njem je slišal za mladih let nekaj tudi Berus sam, ali je pozabil, kaj, ker mu te reči niso bile na mari. Zdaj, ko se je hotel naseliti v njegovi domovini, poznal bi ga bil rad bolj natanko in je prosil ogljarja, da bi mu povedal o njem vse, kar mu je znano. Starec je dejal bolj tiho, kakor da bi se bal: Ta kraj, kjer moram jaz životariti, bogme ni lep in priljuden, ali vse žalosti bi se laglje prebile, da ni te vražje pošasti tukaj. Stanuje pa tamole, vidite, v tistem skalovju, v Hudi Peči, kakor pravimo. Bližnji sosedje jo zovo Hudobec, daljni Podgorci pa tudi Škrat ali Šratelj. Mene se Hudobec hvala Bogu dozdej še ni lotil. Strah ga je moje molitve in križca, ki ga nosim za vratom, in brojanic v mojem žepu in mnogih svetih podob, ki sem jih razobesil po svoji kolibi in jih prilepil, le poglejte, nekoliko tudi odzunaj. Ali tem več so trpeli drugi ljudje, nekateri so po njegovi zlobi celo poginili. Ta Hudobec je tak slepar, da zvrne nesrečo na vsakega, naj mu bo prijatelj ali sovražnik. Rasti je spak majhne, kakor kak desetleten otrok. V rokah drži mošno zlatov, katere obeta tistemu, ki bi pokleknil predenj. Neki lovec se je polakomil denarja in je pred Hudobca pokleknil. On mu da res mošno zlatov, pa

se zagrohota na vse grlo in odide. Lovec vrže puško v grmovje in veli: Zdaj mi ne bo treba več prežati na lisice in zajce, živel bom brez dela in skrbi kakor grof. Precej se je napotil v krčmo in poklical vanjo vsakega, ki je šel po cesti. Vesela družina je jedla, pila in pela, dokler je bilo računa sto goldinarjev. Lovec se zasmee in veli: Bedak, saj bi lahko še več računil. Vrgel je na mizo pest zlatov, krčmar pa se zareži: Prokleti slepar, pri meni se ne plačuje z bukovim listjem! Lovec trdi, da mu daje dobre, rumene zlate, krčmar pa se jezi čimdalje huje, zažene lovca iz hiše in veli: Saj vem, kdo si in kako se bom plačal. Lovec gre dalje in si misli: krčmarju se meša. Pride v drugo krčmo in veli gospodarju: Danes se bom dobro gostil ali da ne bo zmotnjave, poglej, če je moj denar dober. Krčmar se zasmee: S takim denarjem nastiljamo pri nas kravam. Lovec zmaje z glavo in gre domov. Mislil si je: danes se menda vsem ljudem blede, da ne znajo razločiti bukovega listja od rumenih zlatov. Doma pove ženi, kaj se je zgodilo in pokaže mošno zlatov. Ona pa se na ves glas zajoka in pravi: Ne ljudem, nego tebi se je zmešala pamet. Pogubil si svojo ubogo dušo in nama zapravil kočo za prgišče nastila! Lovec se je razsrdil in babo pretepel, ker je mislil, da ga trapa tudi ona. Ko pa mu niti pozneje bukovega listja nihče ni hotel vzeti za denar, je šel na oder in se obesil.

Zdaj pa čujte, kaj se je pripetilo nad Jugorji, dobre tri ure od tukaj. Dejal sem, da prebiva Hudobec v Hudi Peči, ali v njej tiči samo ponoči, podnevi pa ga je dosti po vseh Gorjancih. Na priliko dopoldne sedi ob devetih na suhem hrastu v Pondirjevki, ob de-

setih skače že po travnikih med sv. Miklavžem in sv. Jedertjo, ob enajstih se guglje kje v Žabjaku ali pa se pači pastirjem na gaberskih orehah. Nad Jugorji se je prikazal poštenemu drvarju in mu rekel: Poklekni predme in vsi ti zlati bodo tvoji. Drvar veli: Nečem. Škrat se zadere: Če nečeš, pa se pojdi z menoj metat. Ako me vržeš, dobiš denar. Drvar je bil korenjak pa je dejal: To pa to, in je planil v Hudobca, da bi ga vrgel. Ali Hudobec je močan za devet junakov. Zrušil je drvarja na tla in ga gnetel tako nemilo, da so ga oblivale krvave pene. Raztrgal mu je vso janko in srajco, ko pa mu je zagledal za vratom svetinjo in na njej mater božjo, je izgubil oblast in začel omedlevati. Drvar to zapazi pa ga zgrabi in podere. Hotel ga je ugonobiti. Ko pogleda, če je še kaj živ, se preveri, da tlači prazno suknjico. Škrat se mu je bil nevidoma izmuznil in pobegnil. Drvar se zasmee: Pojdi, kamor te je volja, da si mi pustil le svoje zlate. Vesel natakne na palico Hudobčevo suknjico in mošno zlatov in gre domov. Sreča ga znanec in vpraša: Čemu pa ti bode ta kačji lev in ta konjska oná? Tako so ga povprašali tudi drugi znanci in se mu smejali. Drvar se je začel čuditi takim besedam pa je pogledal in videl, da nosi res mesto Hudobčeve suknjice kačji lev in mesto mošne lepih rumenih zlatov, fej te bodi! konjska oná!

Zdaj vam bom pa razložil, kako nagaja Hudobec pobožnim romarjem. Kogar boli duša, ker se je Bogu hudo pregrešil, ne ide k svetemu Miklavžu po položni cesti, nego po onile stezi, ki gre proti cerkvi za Hudo Pečjo. To sami vidite, kako strma je tod gora. Bukve, ki so jih posekali na vrhu, so letele sem doli z ve-

jami vred pol ure daleč. Zdaj si lahko mislite, kako težavna in nevarna je ta božja pot. Romarji lezejo v hrib po vseh štirih in dober junak mora biti tisti, ki pride brez nesreče do cerkve. Hudobec ve, kako zašlužna je pred Bogom ta božja pot, zato preži neprenehoma na romarje. Kadar priplezajo že precej visoko, jih začne klicati z glasom njihovih prijateljev in znancev, n. pr. Jože, počakaj me, da pojdeva zaeno. Romar misli, da ga kliče brat, sosed ali kak drug znanec in revež se ozre. Zdaj vidi pred sabo navpični strmec, pa mu se zavrti v glavi, da se zatrklja navzdol. Srečen je tisti, ki se le nekoliko otolče. Zgodilo se je že, da so taki romarji prileteli na skalo ali parobek in se ubili. Kar jaz vem, posrečilo se je samo dvema, da sta dospela po tej stezi do vrha. O da bi nam hotel poslati milostivi Bog odrešenika, ki bi pošast premagal in pregnal tja, kamor spada, v peklenško brezno!

Berus, ali kakor ga lahko zdaj imenujemo, Feliks je poslušal ogljarja karseda pazljivo, o njegovih zadnjih besedah pa se je zamislil in dejal po dolgem molčanju: kdaj pa hodijo romarji mimo Hude Peči k sv. Miklavžu? Ogljar veli: Odločenega časa nimajo, kadar si čuti kdo vest obloženo s takim grehom, ki ga more oprostiti samo škof ali papež, pride sem in poskusi plezati. Feliks veli: To je škoda, da se ne more vedeti, kdaj je pomoč potrebna. Jaz bi se s Hudobcem sam rad bojeval. Odmolil bi brez oddiha sveto apostolsko vero in s silo svoje svetosti bi ga tako ustrahoval in uničil, da gotovo nikogar več ne bi nadlegoval. Ogljar se je temu govorjenju neizrečeno začudil in vprašal Berusa: Ne zamerite mi radovednosti. Kdo pa ste? ali menih ali kak drug duhoven?

Berus odgovori ponosno: Jaz sem puščavnik Feliks in si iščem kraja, kjer me noben človek ne bi motil. Ogljar veli: Tak kraj je Tisovec. Če ne veste, kod se gre tja, vprašajte na Vrhpolju ali pa delavce, katerih je zdaj dosti po vseh vinogradih. Tudi jaz mislim, da poleti tam za kdaj ne bi bilo slabo. Človek bi se hladil, da bi bilo veselje. Če bi spal tudi na golih tleh, kaj za to. Ali za življenje je treba razen počitka tudi hrane. Te pa v Tisovci ne doboste. S sabo ne nosite nič, kaj za božjo voljo pa boste v svoji puščavi jedli? Feliks pogleda ogljarja zaničljivo in mu odgovori s povzdignjenim, svečanim glasom: Slabovernik, kdaj ste še slišali, da je poginil kak puščavnik od lakote? Za božje prijatelje sam Bog skrbi.

Po tem pomenku sta se moža poslovila in razločila. Ogljar je šel na svoje delo, Feliks pa naravnost v zaželjeni Tisovec in je hodil tako hitro, da je prišel tja še veliko pred nočjo. Kdor gleda zelene, prijazne, ne baš previsoke Gorjance oddaleč. n. pr. z zagrebške ceste, ne bi se mogel lahko domisliti, da se nahaja v njih tako divja krajina, kakor je Tisovec. Opazovalcu se zdi, kakor da bi se bila o kakem strahotnem prevratu prirode gora od vrha do tal prelomila, razpočila ali razklala. In ta razpoka je več ur dolga in tako odljudna, mrtva in otožna, kakor da bi bila ustvarjena res za puščavnike. Po dnu se ji podi čez hrešč, gladko kamenje in skalne ulomke šumeč, bister studenec, ki se napne ob nalivni nevihti ali dolgem deževju v mogočen, vihrajoč in grmeč, vse zapreke podirajoč in s sabo drveč hudournik. Ob bregih iščeš zaman tistih živo zelenih in pisano cvetočih lok, ki spremljajo tako rade in tako ljubko in vabljivo vse

dolenjske reke in potoke. Na obeh straneh doline se dvigujejo strmi skloni skoraj brez sledu človeškega življenja ali pa kipe v sinjo višavo ogromne, navpik stoječe pečine, ki puščajo stisnjeni tokavi mestoma le dva, tri korake širine.

To globoko in mračno brezdno si je izbral puščavnik Feliks za svoje novo, trajno, dosmrtno domovanje! Korakal je ob studencu dobro uro gori proti izviru, potem pa se je truden usedel na breg in zaspal. Ko se je predramil, se je začela delati že skoraj noč. Pred njim je stal lep deček v zeleni suknjici in rdeči kapici. V rokah je držal veliko, srebrno plitvico, na kateri je bil rezanj pečenke, kos potice in majolika vina. Feliks se prikazni ni dosti začudil, ker je že prej trdno veroval, da mu bo nosil hrano angel, krokar ali kak drug rajski poslanec. Deček postavi plitvico predenj in ga pozdravi: Dobro došel, sveti puščavnik Feliks! Želim, da bi užival v slast, kar ti pošilja moj in tvoj gospodar. Berus ga vpraša: Kdo pa si? Prikazen veli: Jaz sem tvoj služabnik. Ime mi je Gúgljaj. Kadar bom utegnil, prišel bom k tebi sam; če ne bo časa, prinesla bo ti jed in pijačo moja sestra, tvoja blaga prijateljica Bélica. Po teh besedah deček odide in Feliks začne večerjati. Tako sočne pečenke še ni nikoli zalagal, kar je bil na svetu. In káko, oh, je bilo vino — vino! Že od prvega požirka mu je šla gorkota po vsem životu. Najboljši vivodinec in grčevljanec sta bila proti tej kapljici gnusna zelnica. Na noben način ni mogel odnehati, dokler ni izpraznil vse majolike.

Strašno se je jezil sam nase, da ni zapustil že izdavnaj brezčutnih, sovražnih ljudij, ki so mu zavidali

vsako srečo in bi bili utajili radi celo njegovo svetost. Kako dober in prijazen deček je proti njim Gugljaj in kmalu bo spoznal tudi svojo neznano prijateljico Belico, ki je gotovo še boljša od brata. O njej se mu je vso noč sanjalo. Že drugo jutro je priskakljala k njemu z zajutrekom, mu podala roko, ga sladko pogledala in dejala s tenkim, preprijetnim glaskom: Oh, kako dolgo sem te čakala! Slišala sem o tebi toliko lepega, da sem po tebi vsa koprnela. Feliks se zardi in se krasne deklice ne more nagledati. Ni se imenovala brez razloga Belica: bila je bolj bela nego sneg, obenem pa umna, spretna, živa, vesela, ognjevita, krepka in obilna. Oduševljen jo prime Feliks za roko, ki ostane v njegovi, hrepeneče jo pritisne na srce, poljublja in trepetaje poprašuje, če ga bo hotela ljubiti. Nežno šepetaje mu odgovori, da ga bo ljubila, ako ji zvest ostane, resnično in iskreno do njegovega zadnjega zdihljaja, ali ž njim vred bo umrla tudi njena ljubezen in potem pride to, kar mu je že izdavnaj pripravljeno. On teh besed ni razumel, niti je ni vprašal, kaj pomenijo, saj si družega niti sam ni želel, nego da bi ga ljubila do smrti. Na onem svetu pa je bil preverjen, da ga čaka še večje veselje nego ga uživa zdaj v blaženem Tisovcu. Gugljaj je prišel k Feliksu večkrat v tednu ali živež mu je donášala navadno Belica, ki je ostala pri njem po cele ure in sčasoma cele dni. Skrbela mu je tudi za stanovanje. Zapiskala je trikrat v piščalko in poklicala celo krdelo rogatih medvedov in jazbecev, ki so nalomili drevja in vej, nanесли mehkega mahu in listja in zgradili lično in trdno hišico, ki ga je varovala poleti dežja, pozimi burje in mraza.

Belica je bila iznajdena za vse reči, znala je svojega ljubimca vedno zabavljati in kratkočasiti. Kadar sta pila — posrkala sta ga vsak dan po deset majolik — učila ga je peti, gosti, plesati, kvartati. Kdaj je dala s piskom znamenje, pa so prihiteli iz gozda bistri jeleni. Zasedši najmočnejše, sta dirjala čez hribe in doli, da je Feliksu kar sapo jemalo. Bolj prijeten se mu je zdel lov. Belica je stopila na skalo in zažvižgala na kljuko. Čez nekoliko trenutkov je vse mrgolelo polhov, zajcev, kljunačev. Truda ni bilo ž njimi nič, divjačina se je dala brez straha z roko ujeti. Po Beličinem ukazu so zaježili medvedje in jazbeci studenec, nateklo se je globoko dolgo jezero, po katerem so ju vozili v lahkem čolnici prekrasni labodi. Po zimi je dala zaježena voda gladko drsalnico. Belica je prijela Feliksa za roko in se drkala zaeno ž njim po pol ure daleč; ovinki, ki jih dela jarek, niso ju nič ovirali in ustavljali. Feliksova sreča je prikipela do vrha, ko mu je povila Belica prelepega sinčka. Odslej se nista več ločila; delila sta zložno vse sitnosti in radosti rodbinskega življenja. Hrano jima je nosil dobrovoljni Gugljaj, ki se je Feliksu tako priljubil, da je moral piti ž njim bratovščino.

Več tednov ni videl puščavnik v Tisovcu nobenega človeka. Najprej je prišel gledat, kaj dela in kako se mu godi, radovedni ogljar pondirjevski. Feliks je sedel pred čudno, okroglo kolibo, ki je bila podobna silnemu mravljišču, in se igral z velikansko belo kačo. Prestrašeni starec se ni usodil tja iti in je pobegnil. Ljudje so začeli zahajati zdaj bolj pogostem v Tisovec, ker jih je mikalo izvedeti, če govori ogljar resnico. Njihova poročila so bila jako različna. Nekateri so vi-

deli samo Feliksa, drugi njega in belo kačo, še drugi kačo brez njega; bilo je pa tudi takih, ki niso videli niti njega niti kače. Trdno naznanilo so prinesli Podgorcem šele njegovi stopiški zlahtniki. Takrat je imel že sina. Pravili so doma, da jih je peljal v okroglo kolibo in jih povabil na kosilo, ki je bilo pa tako, da jim se je že oddaleč gnusilo. Mize ni bilo nič. Berus je sedel na tla, ki so bila nastlana kakor kak hlev. K njemu se je privalila strašna bela kača. Jedla sta blato, miši, kukce in druge mrčese, pila pa gnojnico, ki je tako smrdela, da so se morali za nos držati. Stregel jima je velik medved, ki je imel kozlovske roge. Po kosilu je vzel Berus iz zibke modrosa pa ga je pestoval in miloval. Večkrat ga je poljubil na gobec. Te novice so rojake silno osupnile in Feliksovo slavo nezrečeno povzdignile in razširile. Sploh se je govorilo, da more občevati po prijateljsko s takimi zvermi samo resničen svetnik, ki je pod posebno božjo obrambo. Ime in življenje tisovškega puščavnika se je izvedelo zdaj daleč čez meje slovenske domovine. Slišala je o njem tudi lepa kneginja Pomarānčarica, ki je imela vse zemeljske dobrote, samo tiste ne, po kateri je najbolj hrepenela: svojih otrok in dedičev svojega rodu in bogastva. Precej se je napotila k njemu, da bi videla svetega moža na svoje oči in priporočila svoje želje njegovi mogočni molitvi. Devet zvestih služabnic jo je spremilo. Kneginja se je s Feliksom dolgo posvetovala in pomenkovala in ga zapustila čez deset dni vesela in potolažena. Preden je minilo leto, porodila je sina. Po starem sporočilu, ki se je ohranilo v Polju pri Soteski, je doletela enaka sreča tudi vse njene spremljevalke, dasiravno je niso niti želele, niti

potrebovale. Jokajoče ubožice je tolažila blaga kneginja: kadar se jaz veselim, ne smejo žalovati niti moje služabnice. Moja zemlja je obširna, da prebiva na njej lahko veliko ljudi. Naj jo imajo in uživajo vaši nasledniki. V nepreglednih gozdih raste in se redi toliko gob, lešnikov in polhov, da ne bodo mogli vseh pojesti in jih bodo še drugim prodajali. Teh besed ni kneginja Pomarančarica nikdar preklicala in učenjaki so že izdavnaj dokazali, da stanujejo vnuki teh služabnic na njeni graščini še dandanašnji.

Kmalu po tej čudoviti prigodbi, ki je napolnila svet s hrupom in strmenjem, so prisopihali k Feliksu poslanci podgorskih občin in ga prosili hitre pomoči s solznimi očmi in povzdignjenimi rokami. Prejšnje čase se je prikazoval Hudobec v Pondirjevki bolj poredkoma, zdaj pa sedi vsak dan na suhem hrastu in premoči in oslepari vsakega človeka, ki tja pride. Ni dolgo, kar se je ubil zaradi njega ubog romar. Zapustil je deset nedoraslih otrok, katere bodo morali zdaj oni živiti. Včeraj pa so našli drvarji v hosti starega ogljarja mrtvega. V obraz je bil strašno začrnel. Ne more se nič družega misliti nego to, da ga je zadavil Hudobec. Poslanci so zatrdili Feliksu, če jim škrate zagovori in odžene, da mu bodo ostali nele do smrti hvaležni, ampak da ga bodo začeli častiti v svojih molitvah precej jutri za svetnika. Ta beseda podgorskih mož je Feliksa tako zadovoljila in razveselila, da jim je hotel prošnjo uslišati, dasiravno je šel jako nerad od Belice in sinčka in mu je delala težave tudi dolga hoja. V Tisovcu se je bil prav dobro poredil in dobil celo precej velik trebuh. Podgorci so to nepriliko zapazili, pa so ga dvignili na rame in ga v Pondirjevko nesli.

S to postrežbo in častjo so mu se še bolj prikupili. Pod Hudo Pečjo so svoje težko breme odložili. Feliks je nakanil plezati po romarski stezi, dokler bi se jel Hudobec glasiti. Takrat pa bi obstal in ga zarotil in na vse veke prepodil iz Pondirjevke in Gorjancev. Toliko znoja kakor na tem potu še ni prelil nikoli v svojem življenju. Lezel ni dosti hitreje od polža, ker ga je trebuh neusmiljeno k tlom vlekel in podiral. Plazil se je nekoliko sto korakov navkreber, kar začuje veseli glas svojega tisovskega služabnika in brata! Slava! Sveti puščavnik Feliks, dovolj si se trudil: Zdaj se slobodno ozri. Jaz in Belica te čakava, da pojdemo domov. Feliks leže na zemljo in pogleda po strani v dolino, če ga ne moti s tujim glasom Hudobec. Po zeleni suknjici in rdeči kapici spozna precej Gugljaja in zdaj se brez straha dvigne in obrne. Gugljaj je sedel na suhem hrastu in mu se kakor za pozdrav odkril in zavihtil grohotaje se kapico proti njemu. Iz glave mu je štrlela cela gruča ostrih rogov. Zraven njega je čepela na veji Belica. Tisti trenutek, ko jo ljubi zagleda, se izpremeni v pošastno, belo kačo in začne srdito sikati. Zaslepljeni Feliks uvidi šele zdaj, da njegov pobratim Gugljaj ni bil rajski poslanec, nego — prekanjeni Hudobec! Od neskončne groze in obupnosti ga mine zavest, truplo se mu zruši po strmoglavici. Priletelo je v dolino krvavo, razmesarjeno in mrtvo. V bližnjih gozdih pa je zabučal vihar in ruval in lomil stoletne dobe in bukve. Prestrašeni Podgorci so hoteli Feliksa vzeti in odnesti s sabo, ali besen plane med nje Hudobec in zakriči: Pustite ga, ta je moj! Po vaši misli bi ga moral jaz zastonj pasti in ženiti. Njega sem si bogme pošteno

zaslužil. To rekši vrže mrliča na ramo in odvrši v goščavo. Za njim šine kača — Belica in dolga jata pogrebcev — sov, čukov in krokarjev! Križaje se pobegnejo možje proti domu in še tisti dan je izvedelo vse Podgorje strašno smrt svojega rojaka, glasovitega puščavnika Feliksa.

18. Gorska deklica.

Vlah Bunić je bil slaven junak. Mirno kmetiško življenje ga ni nikoli mikalo. Najrajši je hodil s krdelom zvestih tovarišev na Turke. Če ni našel turske vojske, se je bojeval s hajduki; večkrat pa je šel po stari uskoški navadi tudi sam v hajduke in plenil brez razločka krščanske in turske gradove in sela. Ko pa se je zaljubil v lepo Karlovčanko Maro, sta se mu primrzila meč in puška: zbravši svate je ugrabil drago deklico in se dal ž njo poročiti. Iz cerkve pa je ni peljal precej na svoj dom. Hotel jo je najprej pokazati Kranjcem in se ž njo pobahati. Zabavljaj jim je, da so proti njegovi Mari njih dekleta sama strašila za v proso in kogarkoli je srečal ali videl, ga je ustavil precej in prisilil, da se je moral nevesti pokloniti. Naši rojaki so bili že takrat taki, kakršni so zdaj: na tihem so kleli, očitno so pa zvršili vendarle vsako neumnost in nespodobnost, ki se jim je ukazala. Vlahi so se smejali njihovim nerodnim poklonom: Švaba je slab strojbar, že toliko časa jih ima v delu, pa jim hrbet še zdaj ni nič kaj voljan. Prepevaje in razsajaje so prišli svatje do gradu, čigar gospodar je bil grof Erger-Berger. Pred gradom so pretepali hlapci dečka. Bunić jih vpraša, kaj je zakrivil. Hlapci odgovore:

Veliko reč. Pri nas je taka šega, da vsa družina vsak dan po trikrat gospé roko poljubi. Ta paglavec, naš novi pastir Vanek, pa je dejal: Babam še nisem nikoli rok lizal in jih nikoli ne bom. Po njenem ukazu smo ga prijeli in ga bijemo. Kadar se vrne z lova grof, bo moral fant Boga zahvaliti, če ga ne bo dal za tako hudodelstvo obesiti. Bunič se zagrohota: Ali čujete, svatje! kaka hudodelstva se po svetu gode! Oj, sladki Vanek, živio! Ti si plemenit deček. Ne boj se, nikdar več te ne bodo mrcvarili poživinjeni sužnji kvakarskih krvnikov. Ti pojdeš z nami na svobodne Gorjance in vaši grofi in baroni te ne dobodo več nazaj, če pridejo po te tudi z vso vojsko svojih biričev — hudičev. Tvoje rojake pa moram danes nekoliko kazniti. Ako se v svoji podlosti ne sramujejo častiti grabljivo šapo grajske volčice, bodo poljubili tem laglje blagodatno desnico moje zlate neveste. Po njegovi ostrí zapovedi so ji morali poljubiti roko najprej hlapci, ki so pastirja topli, potem pa po vrsti vsa družina. Bunič je šel tudi po grofinjo. Ona je zamislila uteči neznanski sramoti, ki jo je čakala, z zvijačo. Lepemu ženinu je jela zaljubljeno namigovati in mu velela smehljaje se: Grdo bi bilo, da budali tako silen in dičen junak. Narediva zameno! Mesto neveste naj ljubim tebe: saj sva sama, da ne bo izvedel za najino prijaznost niti moj pusti grof Erger-Berger, niti tvoja sladka ženičica. Nečedna ponudba Buniča tako razkači, da popade babo za kite in jo vleče s silo k nevesti, kateri je morala poljubiti obe roki in tudi podplate. Svatje vzamejo pastirja Vanka in odidejo dalje. Odslej ni bilo dovolj, da so se Kranjci nevesti le priklanjali, vsak ji je moral poljubiti tudi desno roko. Po cesti je šla stara ro-

marica. Ne oziraje se ne na desno ne na levo je žebrala rožni venec. Pijan od ljubezni in vina se zadere nanjo Bunič: Kdo si, negodnica! ki se nečeš pokloniti naši nevesti in ji poljubiti desnice? Romarica stopi predenj in veli ponosno: Moj dom stoji tam, kjer se ležejo orli in nevihte, na vrhu Kukove gore v bližnji soseščini slavne cerkve sv. Miklavža. Gora in svetnik sta nam ohranila vse svoboščine naših dedov in očetov. Nikdar nisem delala sramotne tlake, noben graščak se ni predrznil pošiljati k našim kozolcem svoje župane in pisarje, da bi kradli iz njih desetino. Nikoli nisem služila gospodi in nikomur, pa ne bom služila niti vlaški nevesti. Prej se bo odprla črna zemlja in me živo pogoltnila, nego bom poljubila roko, ki je odložila morda šele včeraj pastirsko palico, in se poklonila mladenki, ki bi bila lahko najmlajša hči moje najmlajše vnuke. — Ta moška beseda divjaškega Buniča tako raztogoti, da začne udrihati po starki rujoveč: Ná za spomin, da boš vedela, kdaj si razžalila nevesto junaka Buniča. — Zaman je padla blaga Mara na kolena predenj in ga zaklinjala s povzdignjenimi rokami, da pusti romarico, ki je govorila resnico, ali ni hotela nikogar razžaliti. Umiraje pod težkimi udarci zakliče gorjanska žena: Tvoji dobri nevesti želim vsako srečo na tem in na onem svetu, proklet pa bodi ti in tvoje junaštvo! Zakon ti ostani brez zaželjenega zaroda in ženo naj ti prevzame tisti, kateremu si za Bogom največji dobrotnik na zemlji. Tvoje truplo, razbojnik, pa naj počiva po zgodnji, brezslavni smrti v neblagoslovljeni zemlji med trnjem in skalovjem. — To rekši starka umrje. Vlaha so dirjali čez njo dalje in so napadali in nadlegovali Slo-

vence do trdne noči, potem pa se obrnili rogaje se njihovi krotkosti nazaj v svojo skalnato domovino. Nevesta je korakala počasno za njimi in točila bridke solze, spominjaje se, kako rada se izpolni vsaka kletev umirajočega človeka. Na Buniča se v zakonu ni mogla nič tožiti. Zgodilo se je, česar nihče ni pričakoval. Mož se je svoji stari navadi tako korenito izneveril, da mu ni prišla vojska nikoli več na misel. Mirno so mu rjavele risane puške na čavlih, ostra bodala v nožnicah. Pridno in spretno se je bavil nele s poljedelstvom in živinorejo, ampak tudi s trgovino; v malo letih se je povzdignil za prvega bogatina v žumberški krajini. Ne more se baš trditi, da bi se bil resnično uljudil. Proti šosedom je ostal osoren in prekanil je vsakega, če je mogel, tudi najboljšega znanca in bližnjega žlahtnika. Za Boga in božjo čast se je brigal tako malo, da ni šel nikoli v cerkev; pozabil je vse molitve, katerih se je bil za mladosti naučil in celo — očenaš! Ali eno blago svojstvo pa je imel: ljubil je zvesto, stanovitno in iz vsega srca svojo lepo Maro. Ta ljubezen mu je ukrotila bojevito kri in mu sladila življenje z dobrotami, proti katerim se mu je zdela junaška slava in svoboda smešno pustolovstvo in brezumje. Vse zakonske sreče baš ni užival: že je preteklo po poroki sedem let in žena mu ni podarila še nobenega otroka. Domislil se je pač večkrat strašne kletve stare Gorjanke, ali vselej se je lahkomišelnostolajil: Kaj more baba vedeti, jaz in Mara sva še mlada, brez zaroda v grob ne pojdeva. — Razen žene je imel Bunič samo še enega človeka rad, svojega pastirja Vanka. Dečku se je pri njem jako dobro godilo. Jedi in pijače je dobival toliko, da ni mogel

vse použiti. Pasel je na Gorjancih svoje ovce, drugače pa delal slobodno, kar je hotel. V strahu mu ni treba bilo biti nikomur, nihče ga ni niti tepel niti karal. Vanek je bil dobrega srca in bistre pameti. Svojega rešenika in gospodarja je ljubil tako iskreno, da bi bil šel zanj brez pomiselka tudi v smrtno nevarnost. O vsaki priliki mu je razodel svojo globoko hvaležnost in sploh je storil vse tako, kakor je zapazil, da mu je najbolj po godu. Lahko in prijetno službo mu je grenila nekoliko samo ena reč: čudna in nedoumna sovražnost Buničeve žene. Ona je bila prijazna z vsakim človekom, celo s cigani in hajduki, njega pa je kar očitno prezirala, dasi ji ni ničesar zakrivil. Vanek se je dolgo in dosti trudil, da bi jo potolažil in udobrovoljil; ko pa je spoznal, da ni upati uspeha, se je je začel bati in jo sovražiti. Poleti si je dal nositi jed na pašo, da je po cele tedne ni videl. Njej je bilo to prav po volji, najrajša bi ga bila zapodila od hiše, ali je je bilo strah moža, ki bi bil svojega ljubimca brez dvojbe branil in varoval. Vanka ni težila vest za nobeno reč, zato se je kmalu pomiril in užival v slast neskončne radosti pastirskega življenja brez brige za bedasto jezo hudomušne babnice. Njegov pravi, vedno dražji dom so bili lepi, prisojni Gorjanci, na katerih je poznal vsak dol in breg, vsako ptico in cvetlico, vsako udobnost in nevarnost. Mislil je, da se na njih ne more na nič novega več nameriti, da mu se ne more nič posebnega več pripetiti, ali v tem se je motil, kakor še marsikdo drug pred njim in za njim. Gorjanci so čudovita gora, ki ni odkrila vseh svojih skrivnosti nikomur, ne tujcu ne domačinu. Vanek se je hodil že mnogo let hladit o poletni sopa-

rici v senco sivega skalovja, a zapazil ni v njem ničesar razen trnja in dračja. Leže v hladu je slišal neko popoldne v pečinah tiho korakanje in šumenje oblike. Oziraje se zagleda v visoki skali razpoko, skozi njo pa čudo, o katerem doslej ni čul besedice. Med strmimi pečmi se je širil prekrasen vrtec. Sredi vrtca so se zibali zeleni valovi okroglega jezera. Na bregu mu je raslo devet lepih, neznanih dreves, izmed katerih si nista bili ne dve popolnem enaki. Pod najvišjim in najbolj košatim je stala kamenita miza, za njo pa je sedela na kamenitem stolu čudno lepa deklica; začela je baš južinati. Jedla je gorske zeli in cvetlice: bel maš, šipkove popke, jelenji jezik, preobjedo, zimolez, pet-prstov, dragoljubce, prvence. Ko je dojužinala, je navrtala vseh devet dreves in iz vsacega si je nacedila v kozarec nekoliko soka. To zmes je hlastno popila, potem pa se ulegla na golo ploščo in zaspala. Prebudivši se je slekla svojo tenko, platneno pokrivalo in se zakropila v jezero. Kopaje se je prepevala tako sladke pesni in s tako milim glasom, da je Vanku kar srce utripalo in mu sapo jemalo. Že pogled zale deklice ga je bil tako ganil in zamaknil, da ni mogel od nje očesa odvrniti. Ta dan je izgubil zlati pokoj svoje duše. Odslej ga niso veselile več ne ovce, ne pastirske igre. Postaval je po cele ure pri razpoklini, zdihoval pa noč in dan, in vir grenkih solz mu nikdar ni usahnil. Gorsko deklico je videl skoraj vsak dan ali na vrtcu ali pa tudi na planem. Zapazila je brzo njegovo ljubezen in se smejala zlobno njega stoku in joku. Ko ga je obgovorila prvokrat, je dejala porogljivo: Deček, le priden bodi, da dobiš od mene novo pastirsko palico. S trepetajočim glasom

pa je dodala: Pozdravi doma svojega gospodarja, poglavitega junaka Bunića. Tudi pozneje ga je enako zaničljivo opominjala in mu obetala, če bo priden, novo rdečo kapico, lepo piščalko ali kako drugo otročjo igračo, nazadnje pa mu je vselej naročala, da naj pozdravi doma svojega gospodarja, poglavitega junaka Bunića. Vanku je vsekala vsaka nje beseda novo, globoko rano, sosebnno hudo ga je trpinčila misel, kaj pomenijo prijazni, Buniću namenjeni pozdravi. Na srce se mu uleže črna otožnost in je jame strašno stiskati in razjedati. Dušna bol se polasti kmalu tudi krepkega trupla. Bistri žar v očeh mu ugasne, lica oblede in upadejo, mišice izgube moč in gibkost, medle ude pokriva vela koža; vsa znamenja so spričevala, da se mu struja mladega življenja brzo suši in doteka. Služba je bila zanj zdaj tem bolj težavna, ker so se začeli prikazovati volkovi in čredo napadati. Nevarnost naznani gospodarju in ga prosi pomoči. Bunić zadene puško, vzame bodalo in gre na lov. Volka ni videl ves dan nobenega, zagledal pa je divno gorsko deklico: sedela je na visoki skali, brenkala na gosli in prepevala. Bunić se ji zagrohota: Gorska vešča, tvoja pesen je lepa, ali lepše od tebe poje moja Marica. Njej gre glas iz plamtečega, veselega srca, tebi iz votlega grla! — Gorska deklica za-ječi in se skrije v skalovje. Niti drugi dan ni zasledil Bunić volka, srečal pa je gorsko deklico, ki ga je prosila z milim, ihtečim glasom: Predragi junak, ne zaničuj mene in moje lepote. Bunić se zagrohota: Gorska vešča, ne budali! Dekle, ki se samo ponuja, ni nikoli dosti prida. Nihče ne veli, da luna ni lepa, ali lepše od nje je solnce; lepša od tebe je moja

Marica. — Gorska deklica lovca prekolne in pobegne. Tretji dan ga je čakala na istem mestu in mu velela: Bodi moj in odprla ti bom vse zaklade, katere pokrivajo Gorjanci, bogatejši od tebe ne bo noben kralj na zemlji. Bunić jej odgovori jezno in zaničljivo: Nisem baba, da bi se prodajal. Po gorjanskem blagu ne hrepenim: v svoji Marici imam vse zaklade tega sveta. Gorska deklica ga prekolne in se mu zagrozi: Preden mine trikrat štiriindvajset ur, boš me ljubiti moral, če boš hotel ali ne. O teh besedah se mu zabavljivo nasmeje in se izgubi v puščavi. Še tisto noč je prišla k ljubemu na dom, da bi se ga polastila. Ko pa ga je zagledala pri ženi v zakonski postelji, se je preverila, da do njega še nima moči in pravice in se napotila k Vanku. Pobožni mladenič ni šel nikoli brez križa in molitve spat. Gorska deklica je spoznala, da niti do njega nima še oblasti in je pobegnila. Drugi dan se mu je pridružila na paši in se preprijazno ž njim razgovarjala. Obetala mu je, če ji bo ostal zvest še do jutri, da mu bo povrnila ljubezen z ljubeznijo. Ker je solnce jako hudo pripekalo, mu je prinesla s svojega vrtca hladnega vina in ga ž njim pogostila. Silna pijača pastirja omami. Zaspal je brez križa, brez molitve; bil je zdaj pod oblastjo svoje ljubice. Od njega se je napotila gorska deklica k Buniću, ki je tudi ta dan volkove zaman preganjal. Nejevoljen se je mislil že domov vrniti, kar zagleda v bližnjem grmovju velikanskega volka in šine za njim. Zver se mu je spretno umikala. Videl jo je vedno pred seboj, ali nikdar se ji ni mogel toliko približati, da bi jo lahko ustrelil. Volk ga je vlekel za seboj, dokler se je storila noč in lov končala. Bunić je bil

zablodil, da ni zni al domov. Truden se je ulegel na mehki mah in zaspal. Ker ga nocoj ni varovala zakonska žena, se je polastila gorska deklica tudi njega. S čarovno šibico mu je odprla prsi in mu vzela iz njih srce. Z isto šibico je razklenila prsi Vanku in izdrla iz njih srce. Vražjo nakano izvrši urno in brez težave. Buniću da srce Vankovo, Vanku Bunićevo. S čarobno šibico zaklene obema zopet prsi, da so bile cele in zdrave kakor prej. Goreča želja se ji zdaj izpolni, ali nje veselje je bilo kratko. Ko se Bunić prebudi, ni mislil več na dom, žena mu je omrznila. V gorsko deklico je bil tako zaverovan, da je ni mogel zapustiti. Nje ljubezen bi ga bila oduševila in osrečila, da ni prejel z Vankovim srcem tudi njegove bolezni. Že prvi dan je silno onemogel, da se je komaj premikal, drugo jutro je bil bolj podoben mrtvememu nego živemu. Gorska deklica ga je tolažila in milovala, nosila mu najboljše zdravilne zeli in korenine, ki rasto na Gorjancih, stregla mu bolj skrbno nego nežna mati svojemu edincu. Nje briga ga ni mogla rešiti, v njenem naročaju je tretji dan umrl. Gorska deklica je bridko zaječala: Gorje meni, da sem se domislila prepozno svoje umetnosti in sreče. Bunićevo obleko je vrgla v grmovje, truplo pa odnesla na svoj vrtec in je pomazala z najzlahtnejšimi olji in mastmi, da bi je obvarovala gnilobe. Položila je je v zlate kadunje in izklesala za Bunića kameniten grob, da lepšega noben kralj nima. Nanj poklekuj e pogostem še dandanašnji in nje obupni jok in žalobno petje donita iz skalovja čudno zamolklo in neznan o po vsem prostranem površju Kukove gore.

Tisti dan, ko ni bilo Bunića z lova domov, nje-

gova žena vso noč ni oči zatisnila, od strahu, da se mu je pripetila kaka nesreča. Zjutraj ga je šla z družino iskat in je blodila po Gorjancih cele tri dni skoraj brez spanja in jedi. Ko je našla četrty dan v gošči njegovo obleko, je bila preverjena, da ga je raztrgala divja zver. Žalovala je po njem tako grozovito, da je namenila zaklati se, ko pride domov, z novim kuhinjskim nožem, ki ga je kupila pred nekoliko dnevi v Metliki. Pot v vas je držala čez travnike, na katerih je pasel Vanek svoje ovce. Fant je bil zdaj zopet zdrav. Zamena srca je Bunića ugonobila, njega rešila. Precej takrat, ko se je prebudil iz čarobne omamice, je čutil v sebi novo moč in čilost in v treh dneh ga je silno gospodarjevo srce tako oživilo in prerodilo, da je bil lepši in krepkejši nego pred boleznijo. Gorska deklica mu je prišla iz spomina, kakor da bi je nikdar ne bil poznal, tembolj pa sta mu hodila na misel dom in — Bunićevka! Od konca se je tega novega čuta sramoval in dokazoval sam sebi, da „babo“ pravzaprav sovraži in družega da niti vredna ni, s časom pa je izprevidel, da je to laž in da je vanjo na vso moč zaljubljen. V duhu jo je imel noč in dan pred seboj, dokler se je prikazala, grede domov vsa potrta in objokana, tudi njegovim telesnim očem. Ko se je pri njem ustavila in sta se pogledala, sta se oba zganila in ostrmela. Dolgo nista mogla ni besedice ziniti. Videla sta se eden drugemu vsa izpremenjena. Kako je prezirala ona svojega pastirja, zdaj pa je stal pred njo krasen korenjak, proti kateremu se ji je zdelo, da je bil ranjki Bunić pust, starikast dedec. Iz vedrih oči tega mladeniča ji je prisijala tako gorka in blagodejna svetloba, da ji je

kakor bi trenil, bolna duša ozdravela in se ji otrpnelo srce omečilo, razblažilo in razstopilo v tistih rajskosladkih občutkih, ki so dar prave ljubezni. Ko se je iz zmotnjave nekoliko predramila, je rekla z mehkim, tresočim se glasom: Vanček, ti si pošten in priden fant, jaz sem s teboj popolnem zadovoljna. Vanek odgovori: Jaz pa pravim, da ste vi najlepša in najboljša žena na svetu. Ne zamerite, da sem bil proti Vam tako nepriljuden in nepostrežen. Mara zajeclja: I kaj tisto! saj sem bila tudi jaz proti tebi tako čudna, kakor da bi bila slepa ali pa zmešana. Verjemi mi, da bom zanaprej bolj pametna. Najprej ti moram povedati, da me ne smeš nič več vikati, pravi prijatelj se tičejo. Pasel tudi ne boš več. Mesto tebe bom poslala sem koga drugega. Ti pojdi precej z menoj. Zdaj, ko sem sama, bi me bilo brez tebe doma tako groza, da ne bi mogla prebiti. Družine resda imam dovolj, ali posli ostanejo zmerom tujci, ti si pa domačin, ti si naš, ti si moj. Kaj sta se Mara in Vanek spotoma pomenkovala, nisem mogel izvedeti, prepirala se menda nista, ker sta se držala, ko sta stopila v domačo vežo, še za roke, kakor gospoda. Opoldne je hotel Vanek pri hlapcih južinati, Mara pa mu je zašepetala na uho: Pojdi v gornjo izbo, zate je pripravljeno nekaj boljšega. S tistim nožem, s katerim se je zjutraj nakanila zabosti, mu je začela odrezovati s pečene goske najlepše kosce in jih pokladala predenj. Zvečer je mislil iti po stari navadi v hlev spat, Mara pa je zagodrnjala, nekaj nejevoljna, še bolj pa zaljubljena: Ovbe, ne bodi no tako preprost! Tebe čaka boljša postelja. Počival boš nocoj tako sladko in povoljno, kakor še nikoli nisi, kar si na svetu. O teh

besedah ga hrepeneče poljubi in si položi njegovo čedno glavo na kipeče prsi in burno trkajoče srce. Dober mesec po teh prigodbah sta praznovala Mara in Vanek svojo poroko in svatbo. Ona je tudi z Bunićem prav dobro živela, ali takih nebes kakor pri Vanku ni imela. Bog ju je obilno blagoslovil in obdaril z vsakim pozemeljskim blagom in tudi z mnogimi zdravimi otroki. Prvi so bili trojčki, pozneje večinoma dvojčki. Od rane zore do pozne noči se je razlegal po hiši veseli hrup, vrišč in smeh drobne vojske. Ali zarod, naj ga bo kolikor hoče, ne dela kmetu nikoli skrbi, če je dovolj kruha in grošev. Vanek in njegova vrla žena sta že izdavna umrla, na njenem domu gospodarijo zdaj vnuki, ki pripovedajo radi vsakemu človeku čudne zgodbe svojega slovenskega deda. Hiša je ohranila celo spomin njegove prejšnje službe; imenuje se še dandanašnji: Pri pastirju, ali kakor govore Vlahi: Pri čobanu.

Neka Podgorka je šla iskat za cvetno nedeljo na Gorjance leskovih šib, bršlina, srobota in viruha. Na tem potu je zašla v visoko skalovje. Sredi skalovja je bil zelen vrtec, na njem pa prekrasen, kameniten grob. Prestrašena je dejala: Kdorkoli ležiš tukaj, počivaj mirno in sladko! Iz raznih zeli, katerih zima ne zamori, je spletla ličen venec in ga položila na grob. K nji stopi lepa ali grozno bleda deklica in ji veli: Žena! Vaše srce je dobro, povejte, kaj potrebujete, jaz Vam bom pomogla. Podgorka odgovori: Jaz si ne želim nič drugega nego toliko denarja, da bi si postavila lahko prav majhno hišico zase in za sina. Blede deklica odpre kameniti grob in zlate kadunje, v katerih je ležalo moško truplo. Bilo je mrtvo, ali še

celo in čedno, kakor da bi je bila duša ravnokar zapustila. Okoli trupla se je lesketalo vse polno zlata, biserjev in drugih kamenčkov. Deklica da starki celo pergišče zlatov in veli: Nate, ali če boste komu povedali, kje ste dobili denar, ne bo vaša hiša nikoli dogotovljena. Podgorka dobrotnico zahvali in odide domov. Preden je bila še hiša narejena, je povedala sinu, kje je dobila zanjo denar. Zidanje ni moglo odslej nič napredovati; še to, kar se je dodelalo, se jelo je razpadati in podirati. Ta hišica stoji pri Karlovški cesti. Marsikateri popotnik se je že začudil, kako da ji je zmerom kak konec nagnjen ali porušen. Ko sem jo jaz prvokrat ogledoval, sta bila oba konca dobra, ali zadnja stran ni imela nič stene, bil jo je izpodkopal in razmetal hudournik. Ko sem prišel drugikrat tja, je bila druga zgrada nepoškodovana, ali na odru so viseli le slabi ostanki slamnate strehe, katero je bila burja odnesla. Koliba že stoji kakih dvajset let, ali do zdaj je ni videl še nihče cele, čeprav jo neprenehoma popravljajo in krpajo. Gorska deklica se ni zaman zagrozila blebetavasti Podgorki: nje ostra beseda se izpolnuje.

19. Barabaš.

Vlaški cerkovnik Barabaš je dejal svojemu desetletnemu sinu: Dečko! Naučil sem te brati in pisati, če ti je dal Bog kaj pameti, utegneš biti srečen; jaz sem te preskrbel. Sin ga vpraša: Kaj pa je sreča? Oče se zasmije: Sreča, moj dragi, je to, da boš imel vsak dan majoliko dobrega vina, lukove cime in lojenih sveč, kolikor jih boš pojesti mogel, obenem pa tudi kako prijazno ptičico, s katero se boš igral.

Kako ptičico mislim, pa ti ne smem povedati, ker si še preneumen. Po tem pomenku stari Barabaš zboli in umrje. Sina je vzel k sebi čevljar Špiro, njegov boter. Špiro je dečka prav pridno pretepal ali mu ni dal ne kaplje vina, niti lukove cime in lojenih sveč, nikaar ptičice. Mladi Barabaš si je mislil: Oče se je lagal. Prerokoval mi je srečo, katere pa jaz ne vidim. Špiro je naredil za svojega vladiko par lepih škornjev in jih dal dečku, da jih odnese k njemu in dobi za dar kak krajcar. V veži zagleda Barabaš prelepo škofovo vrtnarico Kato in veli sam zase: Kaj, ko bi bila ta ena tistih prijaznih ptičic, o kateri mi je govoril rajnki oče. Blagor si ga tistemu, komur je sojeno se ž njo igrati. Vladika se je škornjev jako obveselil, podaril dečku groš in ga vprašal: Ti si že velik, povej, kaj si se doslej naučil? Barabaš veli: Brati in pisati in krpati stare čevlje, novih me mojster ni hotel naučiti delati, pravijo, da za to ne, ker se je bal, da bi sčasoma več razumel nego on in ga izpodrinil. Vladika se začudi: Kaj, ti znaš brati in pisati pa služiš pri čevljarju!? Bodi pop in jaz te posvetim. Deček odmaje z glavo in veli: Nečem. Naši popje imajo preveč otrok in premalo kruha, jaz bi šel rajši v kak samostan. Škof pravi: Dobro! tudi menihi so večji gospodje nego čevljarji ali razodeni mi po pravici, kaj te v ta stan najbolj vleče? Barabaš odgovori: Kuhinja, jaz bi se izučil rad za kuharja. Vladika reče dobrovoljno: Jaz te ne grajam. Dobra kuha je osrečila že več ljudi nego učenost. Hodi z Bogom, bom te priporočil. Barabaš je šel še tisti mesec v samostan in naučivši se potrebnih vednosti, je bil sprejet za meniha. Godilo se mu je prav dobro. Lukovih kalic

je bilo dovolj na samostanskem vrtu in za blagoslove je dobival od ljudi toliko vina in lojenih sveč, da vseh darov ni niti použiti mogel. Bil bi mislil, da je srečen, ko bi mu ne bila rojila po glavi očetova ptičica. Na bližnji pod je hodila mladež vsako nedeljo plesat, najlepša plesalka je bila Mlinarjeva Maca. Barabaš gre k poglavarju in ga prosi: Ženiti se ne smem, dovolite mi, da se naplešem vsaj enkrat z Mlinarjevo Maco. Poglavar odgovori srdito: Za to pregrešno željo se boš postil štirinajst dni ob vodi in suhem kruhu v samostanski ječi in prebiral pobožne bukve, ki leže tam na polici.

Barabaš je žaloval v ječi in premetaval knjige, dokler se je nameril na velike bukve svete Šembilje. Prebiraje jih je kar ostrmel, ko je našel zapisano: Takrat, ko bo živel bedak Barabaš, se bodo vršile tri preimenitne reči in nobena ne brez njega. Turčin in Švaba se bosta sprijaznila in za vse veke pobratila. Modrijan Musulin bo napisal v svoji jami pod Klekom nauke, kako se priključijo vsaka prijetnost in sreča, katere kristjan zaželi. Na Turškem bo imel paša zaprto svojo hčer Bulko-Dulko, ki bo tako čudovito krasna, da nobeno človeško oko, odkar svet stoji, ni take videlo. To skrivnostno prerokovanje je Barabaša popolnem zbegalo in zmešalo. V nedeljo je bil na podu zopet ples in med plesalkami Mlinarjeva Maca. Ko se se zmračijo, vrže junak Barabaš železno mrežo iz okna in pobegne na plesišče. Zgodaj zjutraj prebudi tovariša, ki mu je bil pobratim in ga prosi, da bi ga z Maco poročil. Po poroki je šel z ženo po svetu. Maca ga vpraša: Jaz sem lačna, kaj bova pa jedla? Barabaš veli: Za zdaj to, kar nama bodo dali dobri ljudje. Prišla sta do krčme, iz katere se je čul glasni krič

veselih pivcev. Onadva stopita k njim in jim potožita, da sta lačna. Pivci posade Maco med se, Barabaša pa pretepo in vržejo iz krčme. Potoval je dalje brez žene in prišel ves izstradan pod Klek k modrijanu Musulinu. Starec ga je prijazno sprejel, pogostil in vprašal, kaj bi rad. Barabaš veli: Ti znaš priklicati vsako srečo, pomagaj mi! Musulin odkima: Sreča se zastonj ne dobi. Pojdi v bližnjo vas in strezi tri dni bolni siroti, potem se vrni slobodno in jaz ti bom pomagal. Barabaš odide v vas ali na potu se skesa in čaka v grmovju, kedaj pojde Musulin v cerkev. Ko ga je videl, da je odšel proti cerkvi, je smuknil v njegovo jamo in poiskal zaželjenih bukev. V njih so bili popisani že vsi listi, razen zadnjega. Barabaš si odreže težko, črno brado, izdere popisane liste, mesto njih dene med platnice svojo brado, položi bukve zopet tja, kjer jih je našel, in pobegne. Zdaj mu ni trebalo več stradati, z Musulinovimi nauki si je pričaral najslastnejših jedi in pijač, kolikor je hotel. Najprej se je napotil k čevljarju Špiru, da bi se maščeval za ljute udarce, s katerimi ga je toliko let pokoril. Ustopivši se za botrovo hišo je tolkel s šibico po zidu in mrmral: Smej se, Špiro, jaz te božam — smej se, Špiro, jaz te božam. V hiši pa je tulil in se zvijal ubogi Špiro, kajti padalo je nanj, kakor da bi bilo sto korenjakov po njem mlatilo. Kaznivši čevljarja je šel Barabaš dalje. Srečal in ustavil je staro baba in jo vprašal: Ali hočeš biti škofova vrtnarica? Baba se zasmije: Zakaj ne. On pa je jel hoditi okoli nje in govoriti: Baba k škofu, Kata k meni, baba k škofu, Kata k meni. Ko je prišel sedmi-krat okoli babe, je izginila kakor duh, mesto nje je stala pri njem prelepa škofova vrtnarica. Barabaš si

misli: Maco sem dobro zamenil. Kato presrčno objame in ji veli: Zdaj pa se morava z vladiko malo pošaliti. Pojdiva k njemu in prosiva ga, da bi naju sprejel v vlaško vero in poročil. Jaz bom naredil, da ne bo poznal niti mene, niti tebe. Ker nimam brade, rekel bo, da sva Kranjca. Škof jima je prošnjo preprijazno izpolnil, po gosposko ju pogostil in dejal Barabašu: Ti, srečni Kranjec, se veseliš, jaz pa bridko zdihujem in žalujem. Imel sem spretno vrtnarico; če je stopila na pesek, poganjale so ji pod nogo žlahtne rožice. Včeraj pa se mi je izgubila brez sledu in mesto nje je prišla ostudna baba. V njeni strupeni roki se izpremeni dišeči rožmarin v zbodljivo trnje. Če je ne zapodim, bo mi moj rajski vrtec v treh dneh opustošila. Kata se je sladko smejala, da je vladika ni spoznal in vprašala zvijačno ženina, kaj je storiti, da človeka nihče ne pozna. Zaljubljeni trap ji je skrivnost povedal in se odpeljal ž njo v Zagreb. Šla sta v najboljšo gostilnico. Kata veli: Kje imaš pa denar, tukaj bo drago? Barabaš jo potolaži: To naj te nikar nič ne skrbi. Jaz znam priklicati v svoj žep in privabiti denar in blago, vse, karkoli si je pridobil kdo po krivem. Pri obedu je sedelo ž njima za isto mizo mnogo gospode in tudi bogati jud Kelbernes, ki so mu navadno rekli Baruh. Barabaš mu je zagovoril najprvo denar: Kar ni tvoje, bodi moje, kar ni tvoje, bodi moje! O teh besedah prileti k njemu mošna zlatov. Barabaš jo da pod mizo Kati in začne zagovarjati Baruhovo obleko: Kar ni tvoje, hajdi pod mizo, kar ni tvoje, hajdi pod mizo! Z juda so šli škornji, spodnje hlače, srajca, zgornje hlače, naprsnik; sedel je zapet v edini suknji in tudi ta se je že jela ž njega

zmikati in lezti pod mizo. Sleparski Baruh se je tresel od sramote kakor mrzliččen. Barabaš se ga je že naveličal trpinčiti, pa mu je prinesel svoj plašč in ogrnil. Jud ga je prosil, da bi ga spremil domov. Gospoda so se silno čudili in smejali, ko so videli, da je bos. Doma je vrnil Barabašu plašč in mu podaril polno pest tolarjev. Precej po odhodu teh dveh mož je prišel v gostilnico lep dijak, pa se pridružil Kati in se ji začel presladko prilizovati. Nji je bilo to jako všeč, pa je dejala: Jaz imam dosti denarja, da bova lahko živela, dajva se poročiti. Dijak je bil zadovoljen. Kata se je bila zdaj izpremenila, kakor jo je bil Barabaš naučil. Vrnivši se od juda ni našel več svoje žene za mizo, na njenem mestu je sedela neznana gospodična, ki se je kratkočasila z mladim gospodom. Gospodična je prosila Barabaša, da bi hotel biti pri nje poroki za pričo. Ko so prišli iz cerkve, se je nevesta lepo zahvalila in se odpeljala z dijakom na Dunaj. Zaman je iskal Barabaš svojo Kato po Zagrebu in okoli Zagreba. Od strašne žalosti se je nakanil obesiti, ali spomnil se je še o pravem času, da gre do tretjega rado. Dve ženi je že imel, namenjena mu je bržkone še ena, treba je torej počakati. V svoji otožnosti je storil to, kar toliko drugih revežev: Zapisal se je v vojake. Proti Turkom se je zbrala tako velika vojska kakor še nikoli ne. Ob Savi in Dravi, ob Kolpi in Soči se je dvignilo nanje vse, kar je moglo orožje nositi. Poveljnik tej mogočni vojski je bil slavni general Erger-Berger. Ker je bil grof, ni se mu trebalo za mladosti nič učiti. Tem več je pa zato jedel in pil, kar mu je tako teknilo, da je potegnul že v svojem dvajsetem letu samo eno unčo manj nego tri cente in

sedemindvajset funtov. Gospoda so ga vprašali, če hoče biti škof. On pa je dejal: Ne. Škof nima niti toliko oblasti, da bi smel tepsti svoje kanonike in župnike. Take službe ne maram. Gospoda so mu dali voljo, če hoče biti ali minister, ali deželski poglavar, ali general. On je rekel: Moje veselje je palica, jaz bom general. Erger-Berger je precej pokazal, da je junak. Ni se hotel skrivati zadaj, ampak si je dal postaviti svoj šotor najbolj spredaj, ondu, kjer je bilo dosti prostora za vinske sode, kotle, ražnje, lonce, sklede in koze. Peklo, varilo, cvrlo in pražilo se je zanj noč in dan. Ko se je Barabaš generalu prišel poklonit, ga je pogledal nejevoljno in vprašal zaničljivo: Kaj pa znaš, potepuh? Barabaš odgovori ponižno: Izvrstno kuhati. O teh besedah se poveljniku obraz razvedri, on se tako udobrovolji, da prihodnika objame in zavrisne: Dobro došel! Takih izvedencev sem doslej najbolj pogrešal, ti ostaneš tukaj pri meni. Še tisti dan pride straža in naznani generalu: Z bližnjega hriba se Turki že vidijo. Erger-Berger zagodrnja: Pustite me, najprej se moram najesti. Kmalu pride druga straža s poročilom: Turki se bližajo. Erger-Berger zareži na njo: Pustite me, najprej se moram napiti. Tretja straža prinese naznanilo: Turki se pripravljajo, da bodo naš tabor napadli. Erger-Berger počí z nogo ob tla in zagrmi: Vraga, pustite me, najprej se moram naspati. To rekši se je slekel in ulegel v posteljo. Ko se predrami, zagleda stražo, ki se mu pokloni in poroči, da so Turki njegov šotor obstopili. Erger-Berger veli prijazno: Dobro, da je črna kava kuhana; paša jo bo moral pohvaliti. Danes bo moj gost, recite mu, da ga čakam in da mu bom postregel tudi s tako odlič-

nim duhanom, da boljšega ne žge niti sam turški sultan. Tako so ujeli Turki krščanskega generala brez boja in kaplje krvi; njegova osupnjena in prestrašena vojska je pobegnila v Gorjance. Pri njej je bil tudi Barabaš.

Kristjani so plakali in obupovali, Barabaš pa je razgrnil Musulinovo knjigo in bral trikrat najmočnejši zagovor, ki se je v njej nahajal. Po tretjem branju se vojaki, kakor bi trenil, izpremene v drobne, črne mravlje in poskrijejo v zemljo. Tudi Barabaš bi se lahko rešil, ali ni maral. Dejal je: Bog ve, če me ne čaka pri sovražnikih boljša sreča nego doma. Turki so hoteli, da bi Erger-Berger z njimi jezdaril, ali ker je bil pretežak ter je vsakemu konju rebra potrl, so sklicali vse karlovške in metliške kolarje in kovače in dali narediti zanj parizarska kola, deset sežnjev dolga, pet sežnjev široka. Ž njim se je vozil tudi njegov kuhar Barabaš in nekoliko sodov dobre starine. Za parizar je bil priprežen manjši voz s kurniki za purane, gosi, race in kopune. Pred koli je korakala dolga vrsta tolstih volov in velika čreda ovac in prascev. Na tak način so poskrbeli Turki za vrlega generala, da mu ni trebalo trpeti ne žeje ne lakote. Ker se je moralo pogostem kuhati, peči in cvreti, se je pomikal parizar jako polagoma in prišel v Carigrad šele drugo leto. Sultan je pozdravil in sprejel svojega jetnika na vso moč prijazno in svečano, precej prvi dan je pil pri večerji ž njim bratovščino. Drugo jutro pa mu je prinesel papirja in črnila in mu velel, naj piše švabski gospodi v njegovo ime to-le: Ker molim neprenchoma, da bi vas Bog razsvetlil, nadejam se, da vas bo srečala skoraj pamet. Verjemite mi, da ste je bolj potrebni, nego suha zemlja

dežja. Jaz imam pod svojo oblastjo veliko kristjanov. Če jih zatiram, kaj je to vam mari; saj boli njih, ne pa vas. Tudi vi imate pod svojo oblastjo veliko kristjanov. Če jih zatirate, kaj je to meni mari; saj boli njih, ne pa mene. Ako pa boste svoje in moje podložnike name hujskali in vzdigovali, se utegne nekaj zgoditi, kar bo jako neprijetno zame in za vas. Združena raja bo pomečkala najprej mene, potem pa vas, kajti ne sme se vam blesti, da je v vas in v vaš jarem kdo zaljubljen. Te moje besede berite vsak dan sedemsto sedem in sedemdesetkrat, dokler boste spoznali njih resničnost in začeli posnemati zlati zgled svojega neprehvalnega generala Erger-Bergerja, ki preliva mesto turške krvi rajši kurjo in svinjsko. To vam piše milostivo turški sultan, pravi gospodar vse zemlje in vode in edini dedič nebeškega kraljestva. Amen. — Kolikokrat so prebrali ta list švabska gospoda, nisem mogel natanko izvedeti, dasi sem se precej potrudil; popolnem gotovo pa je, da so uvideli čisto resnico sultanovih besed in se niso mogli njegovi modrosti načuditi. Naredili so ž njim večno prijaznost in zavezo in obljubili njemu in njegovim naslednikom pomoč in dober svet v vseh stiskah in nadlogah. Erger-Berger je dobil od njih za svoje zasluge zlato svetinjo, ki je bila tolikšna, kakor dno največje majolike stare mere. Sultan pa ga je dal odvesti domov na zlatem vozu s petdesetimi pari konj in mu podaril voz in konje. Do me je ga je spremil tudi kuhar Barabaš, ki se je potem vrnil in si našel prav dobro službo pri turškem paši. Od kraja ga ni gospodar za nobeno reč nič nadlegoval, pozneje pa mu je ostro zapovedal, da mora prestopiti v turško vero. Barabaš je dejal, da treba to prej neko-

liko premisliti. Paša mu veli: Naj bo! Tri dni te bom počakal, potem pa te bom dal, če ne boš hotel biti naš, brez milosti obesiti. Ukazal ga je vreči v temno ječo. Barabaš je začel precej po Musulinovih naukih zagovarjati debelo steno svoje ječe, ki se je kmalu tako očistila in prevedrila, da je videl skoz njo kakor skoz steklo novih oken. Za steno je zagledal prekrasen, visoko obzidan vrt, po katerem je tekla bistra reka. V reki pa se je kopala deklica, ki je bila tako lepa, da nobeno človeško oko, odkar svet stoji, ni take videlo. Barabaš se je domislil, da je ta deklica Bulka-Dulka, katero je zaprl njen oče na samotni vrt, da se ne zaljubijo vanjo mladeniči in mu je ne ugrabijo. Čez tri dni pokliče paša svojega jetnika in ga vpraša, če se hoče poturčiti. Barabaš odgovori: Blodil sem v tmi ali zazrl sem svetlobo, ki mi je pokazala pot zveličanja. V spanju je stopil predme sam vzvišeni stvarnik nebes in zemlje in mi rekel: Prava vera je samo ena in ta je turška. Zdaj je namignil rajsko lepi deklici, da je prišla k meni in je velel: Razlagala ti jo bo tale devica, moja ljubljenska Bulka-Dulka. Reci paši, da ti jo da brez odlaganja za ženo, če ne, se bo zrušila nanj še danes vsa teža moje jeze in ga zdrobila. Ako ne bo tvojim besedam verjel, povej mu skrivno znamenje, za katero ne ve noben moški razen njega. Bulka-Dulka ima na desni rami rudeč grozdek, ki ga kljuje golobček: ta beleg ji je prirojen. Na levi rami pa se sveti nad podrtjo cerkvijo krajec meseca in v njem mala zvezdica: ta beleg ji je zarisala v kožo umetelna roka. Paša se je silno začudil božjemu razodenju; boječ se božje jeze je dal Bulko-Dulko Barabašu za ženo in ga postavil za svojega namest-

nika in naslednika. Isti dan, ko je bila poroka, je zatajil Barabaš sveto krščansko vero. Vest ga ni pekla nič; v obilju svojega posvetnega veselja in uživanja je bil preverjen, da je srečen.

Modri Musulin je premišljeval v svoji podkleški jami največjo skrivnost, katero more človeški um izvedeti, da bi jo zapisal na zadnji list svojih bukev in jih ž njo dopolnil in dovršil. Molil je svete molitve in zagovore, prebiral pobožne in posvetne knjige, povpraševal doktorje in puščavnike, prosil sveta čarovnike in čarovnice, hodil po hribih in dolinah, brodil po rekah, potikal se po brlogih, iskal redkih zeli in globokih korenin in ker ga ni oplašil noben trud, mu je poslužila čez sedem let dobra sreča, da je slavno skrivnost zasledil in spoznal. Po pravici se je mogel veseliti in ponašati, da je iznašel umetnost, katere so iskali zaman najprvi učenjaki tega sveta. Znal je zdaj povrniti staremu truplu krepkost in lepoto mladih let, prestvariti medlega sivolasca v cvetočega junaka! To čudo ni nakladalo niti prevelikih težav. Starcu je trebalo dobiti črno brado in izustiti trikrat besede, s katerimi se daje v deveti deželi najsvetejši blagoslov: *Mirča tirča, tekel sekel balagur*. Tisti hip, ko se izpregovori trikrat: *balagur*, se prime človeka črna brada in vsa podoba in moč tistega, ki jo je nosil: v zameno pa prejme ta belo brado in ž njo vso starost in slabost zagovornikovo. Musulin zdihne: Oh, kako rad bi se s svojo učenostjo najprej jaz sam okoristil, ali dolgo nemara bom mogel iskati bedaka, ki bi mi hotel podariti diko in najlepši nakit svojega obraza, črno brado. Za zdaj treba se mi zadovoljiti s tem, da zapišem dragoceni nauk v bukve, da se ohrani, če

odmrjem, za koga družega, ki bo bolj vreden srečne mladosti nego grešnik Musulin. Ponižni starček vzame bukve, katerih ni imel v rokah celih sedem let; zagledavši med platnicami Barabaševo črno brado, zavriskne veselo: Tat, prisrčna ti hvala, da si me okradel, te zamene se ne branim. Ali Musulin je bil blaga duša, zdelo mu se je pregrešno jemati mladost lahkomišenemu junaku. Iz starega kovčega izvadi tri čarobna ogledala ter jih zagovori in pogleda vanje. Prikazala so se mu v njih grda Barabaševa hudodelstva. V prvem je vrgel staremu, siromaku, ki ga je prosil daru, v obraz kepo prsti; v drugem je udrihal z bičem po služabnikih, ki so ga morali voziti mesto konj; v tretjem je objemal vpričo ihteče se Bulke-Dulke njene dekle. Musulin veli: Tat ni le samopašen mladenič, ampak tudi brezdušen malopridnež. Moram ga postarati, da se svet te kuge iznebi. Čakal je do polnoči, potem pa usedel za mizo, naslonil se s svojo belo na Barabaševo črno brado in zašepetal trikrat zaporedoma: Mirča tirča, tekel sekel balagur. Zdajci ga je pretreslo čudno po vseh udih in prevzela ga je lahka omedlevica. Predramivši se skoči izza mize pomlajen in pre-rojen, nič več podoben prejšnjemu. V obraz in život je bil čvrst in lep kakor Barabaš, ostala pa sta mu bistri razum in plemenito srce ter ga varovala srečno vseh zmot, v katere neizkušena mladež tako lahko zagazi. Strašne sanje so trpinčile tisto noč Bulko-Dulko. Zdelo se ji je, da počiva poleg nje star, ostuden dedec z dolgo, belo brado. Na glavi ni imel lasu, v ustih ne zoba, ni ga bilo družega, nego kost in koža. Ta nakaza jo je hotela objemati in ljubiti. Ona se ji je branila po vsej svoji moči, ali prijela jo je kakor s

kleščami in jo po hudem boju premagala. Ko se zbudi, pogleda plašno na stran in se preveri, da so bile grde sanje resnica. Zraven nje je hropel suh, neizrečeno reven starček, ki ga ni prej še nikoli videla. Brž skoči iz postelje in pokliče družino. Ostudna pokveka se ni hotela precej umakniti; jezno se je rebrila in ustila, da je hišni gospodar; ker ni šla izlepa, pregnali so jo iz hiše z metlami, poleni in brcami. Ljudje so se povraščevali, kje je Barabaš? Sinoči je legel kakor vsak dan z ženo, zdaj pa ni bilo o njem ne duha ne sluha. Bulka-Dulka svojega podlega moža ni mogla ljubiti, ali dolžnost ji je velela, da ga gre iskat. Obšla je zaman bližnje in dalnje kraje, dokler se je domislila modrega Musulina, o katerem ji je pravil brbljavi Barabaš toliko pottičnega in čudnega. Popotovala je k njemu, da bi ji s svojimi nauki pomagal. Neznansko je ostrmela, ko je stopivši v njegovo jamo zagledala mesto medlega starca — Barabaša! Modrijanu je zatrepetal srce od rajskega veselja, ko se mu je dala krasna žena poljubiti in objeti. Poročil se je ž njo po zapovedi in šegi krščanske vere in se preselil v novo hišo, katero si je sezidal pri bližnjem potoku. Živela sta v nežni ljubezni in najlepši slogi do sive starosti in Bog jima je podaril razen zdravja in veselega srca tudi vrle sinove in hčere, katerih nasledniki žive pod Klekom še dandanašnji. Ne daleč od hčerinega doma si je postavil hišo tudi turški paša, ki je pripeljal s sabo vse svoje služabnike in služabnice. Turki, ki so prebivali nekdam v tem kraju, so se že izdavnaj pokristjanili, njihovi veri in govoric se je izgubil vsak sled v ogulinskem obližju, ena vas pa se imenuje še zdaj po njih, kakor druga po modrem vedežu Musulinu.

Barabaš je lahko pogodil, kdo mu je ugrabil zeleno mladost in naprtil strašno breme vele starosti. Preklinjaje svojo neumnost in babe, ki so mu zakriville vse nesreče, je zdihoval neprenehoma: Pri nas ve vsak otrok, kako nevarno je dati neznanemu človeku le en las iz glave, jaz budalo pa sem pustil lopovskemu sivcu vso svojo lepo brado! Hotel sem mu se rogati, pa sem nakopal sam sebi največjo sramoto in gorje, ki se izreči ne more. Zakaj sem pobegnil iz samostana, kjer me nihče ni vprašal, če imam kaj pameti ali ne in sem živel tako mirno in povoljno ob lukovih kalicah in lojenih svečah. Ali zdaj je prepozno kesati se in javkati. Z eno nogo stojim že v hladnem grobu, treba mi je misliti na večnost in zveličanje svoje duše. Barabaš je bil zatrjen in nespokoren grešnik; da bi se vrnil v krščansko vero, mu ni prišlo nikoli na misel; nebesa si je hotel zaslužiti s peklenkim delom. Napotil se je proti Gorjancem, da bi izpremenil mravlje zopet v vojake in jih odpeljal k svojemu sultanu, ki bi jih poturčil ali, če bi se branili, posekal. Na Kolpi ga straža ustavi, on pa ji pove, da bi govoril rad s slovečim junakom Erger-Bergerjem. General ga je preprijazno sprejel in mu dovolil, da sme iti slobodno v Gorjance in storiti tam vse, kar namerava. Obljubil mu je tudi pomoč, da bo vzel ukletim vojakom orožje in jih spremil sam do Carigrada, kajti že hrepeni dolgo po ugodni priliki pokloniti se svojemu bratu in dobrotniku sultanu. Zdaj se je spomnil Barabaš, da so Musulinovi nauki pisani samo za kristjane, in da Turkom ne pomagajo. Ta pomislek ga ne ustraši. Dejal je: Na Turškem je pregovor: Krst naše, prase predá-se — pa boš kristjan. Tako

bom tudi jaz naredil. Urezal si je iz svinjske kože križ in ga pripel nase; dobil si tudi prasca, pa ga pognal na vrvi v Gorjance. Grohotaje se je zabavljaj svetni veri: Zdaj sem pa tako dober kristjan in katoličan, da me potrdi papež lahko precej za svetnika in me ukaže v oltar postaviti. Prišedši do mravljišč se je ustavil, odprl Musulinove bukve in začel mravlje klicati in zagovarjati. Vsa gora je hipoma oživela. Mrgolelo in gomzelo je od vseh strani, da je vid jemalo. Mravlje so vrele skupaj ena čez drugo, cele kope in klopka jih je pritiskalo in rinilo obenem proti zagovorniku. V petih trenutkih jih je bil ves prasec poln. Silile so mu v gobec, ušesa, oči; najmanjšega prostorčka ni bilo na njem, kamor se ne bile zapičile stotine in stotine teh živalic, ki so ga neusmiljeno grizle in ščipale. Prasec se je otepal, premetaval in zvijal ali zaman se je upiral, mesto tisoč otresenih, prijelo se ga je deset tisoč, sto tisoč drugih. Ubogi ščetinec se je hotel Barabašu iz rok iztrgati in pobegniti; ker ga ni izpustil, je planil ves izdivjan vanj in ga začel klati in mesariti. Slabotni starec se zgrudi na tla od truda in bolečin, oproščeni prasec pa dirja meteljaje in prekopicujoč se navzdol proti Vivodini. Razkačene mravlje so se valile in metale zdaj kar kupoma na brezvestnega izdajalca vere in naroda. Zagrnile in zagreble so ga veliko sežnjev na debelo. Pod to živo gomilo je Barabaš zadahnil in izrigal svojo črno dušo. Erger-Berger je bridko žaloval po svojem nekdanjem kuharju in mu postavil krasen spominek iz jekla in marmorja, na katerem je oznanjeval zlat napis, da počiva tam zaslužen mož, ki si je pridobil neumrle zasluge za domovino in človeštvo. Nevarne Musuli-

nove bukve je dal precej scžgati, da jih ne najde kak slavjanski zagovornik, pametnejši od Barabaša ter ne učloveči gorjanskih mravelj v strah in pogubo Turkom in njihovim prijateljem. Za ta modri čin so ga obsipali gospoda z brezštevilnimi novimi milostmi, odlikami in nagradami. Naši spredniki pa so brezbožnega zlobnika preklinjali in molili, da bi poslal Bog odrešenika nesrečni vojski. Prošnje se jim niso izpolnile, kajti prečudna so pota božje previdnosti, mračni človeški um jih ne zazna in ne razume. Kdor hodi po vrhu Kukove gore, se čudi neskončnemu množtvu kopic, gričkov in kupcev, ki so polni drobnih mravljincev. V njih čakajo narodni vojaki svojega vstajenja. Nemilo je tepla usoda slavjanska plemena ali nje jeza se bo ublažila in potolažila. Mesto ukradenih bukev je napisal Musulin druge in jih zakopal v zlatem kovčegu v svoji podkleški jazbini. Prišel bo krščanski junak, ki bo ljubil pravico in svoje brate. Ta blagosrčni mož bo izkopal Musulinove bukve in po njih napotku prebudil zakleto vojsko v novo življenje na neizmerno radost in tolažbo svojemu narodu in na krvavo maščevanje vsem njegovim sovražnikom.

20. Zagovorniki.

Hudobec ali Škrat nam je že dobro znan. Usipal je na Podgorje brez števila nadlog in nesreč s svojo zvijačo in s svojimi zlobnimi sveti in ukazi. Kaznil je gotovo vsakega, ki se mu je uprl in mu odrekel pokorščino, prevaril pa je vselej listega, kdor ga je poslušal. Mnoge je preganjal dotlej, dokler jih je popolnem ugonobil ali jih vsaj tako oškodil, da se niso

mogli izkopati po več let iz stiske in uboštva. Kdor je bil prepameten ali prepošten, da mu ni bilo priti do živega, se mu je maščeval s tem, da ga je pred ljudmi oblatil in osmešil ter mu vzel dobri glas in veljavo. Podgorci so dolgo premišljevali, kako bi se pošasti odkrižali. Domislili so se, da treba prositi pomoči duhovščino, kateri je dana oblast in vednost, peklenške duhove zagovarjati in odganjati. Šli so najprej po svojega šentjernejskega župnika,^{*)} ki jim prošnjo blagovoljno usliši. Ko ga zagleda Škrat, se mu zagrohota zaničljivo in veli: Ti me že ne boš prepodil. Kdor me hoče ustrahovati, mora biti brez greha in čist, kakor od krsta prinesen otrok. Ti pa sam dobro veš, da si posvetnjak in da ti vest ni lahka. Pojdi precej domov, če ne bom odkril župljanom vse grde oskrumbe tvoje duše. Župnik se je te pretnje ustrašil in pobegnil. Mesto njega pride pod Hudo Peč kapelan, ki je bil tako svet mož, da mu niso mogli niti sovražniki najmanjše napake očitati. Ali Škrat se ni zbal nič, zasmejal se mu je: Tudi ti se grozno motiš, ako misliš, da imaš kako moč do mene. Ne boš mi nikoli utajil, da si grešil. Ko si hodil v šolo, si ukradel sosedu jajce; tatu pa se jaz ne umaknem. Kapelan potrди. Res je, kar govoriš, ali za greh sem se ostro pokoril; pokora pa človeku božjo milost zopet nakloni

*) Župnik Rak je spadal gotovo med najbolj pobožne, blage in dobrotljive duhovnike na vsem Slovenskem. Božjo službo v romarski cerkvi sv. Miklavža je odpravil iz jako važnih razlogov in z najboljšim namenom. Praznoverno ljudstvo, ki ga ni razumelo, ga je razglasilo za božjega in svojega sovražnika, kar je nov dokaz, da vox populi ni vselej vox Dei. O Raku bom govoril bolj obširno v posebni bajki. Trdina.

in ga očisti. Gospod je začel Hudobca zagovarjati. Peklenščak se je srdito rebril in branil ali se kmalu preveril, da bo omagal. Zagovor mu je kar sapo jemal in ga podrl, valjal in tresel, da je jel obupno javkati in kaplana prositi, naj bi ga izpustil. On mu je dovolil, da se je smel pobrati in pobegniti. Ko se je dvignil v zrak, je zabučal strašen vihar in porušil mestoma cele gozde. V spomin se imenujejo ti kraji še zdaj polomi. Nahajajo se na kranjski in hrvaški strani Gorjancev na vsem potu, koder je Hudobec bežal, eden je na priliko v Tisovcu. Škrat je utekel na Hrvaško, kjer mu se pa menda ni dobro godilo, kajti je večkrat poskusil, da bi se vrnil v svoj stari brlog nad dolino Pondirjevko, v Hudo Peč. Ali pot tja mu se je zgradil in popolnem zaprl, ko je sezidal pobožni narod na Kukovi gori z vsemi milostni obdarjeno cerkev sv. Miklavža. Ta svetnik je varoval Dolenjce toče, suše in vsake druge ujme, ki dohaja od hudiča in njegove svojati; živeli so mirno in srečno v svojih prisojnih goricah in senčnatih dolinah. Škrat več sto let ni smel naši deželi nadleže delati, dokler mu ni prišla na pomoč človeška svojevoljnost in slepota. Šentjernejski župnik Rak je dal s praznimi izgovori zakleniti cerkev sv. Miklavža in je romanje do nje prepovedal in odpravil. Zapuščena cerkev je izgubila svoje blagoslove in milosti, gora svojo varnost, vsa dolenjska stran pa svojo rodovitost in ugodnost. Pregnani Škrat je prilomastil slobodno v Hudo Peč nazaj in razsajal in divjal po Gorjancih in Podgorju še veliko, veliko huje nego pred ubegom. Iztresal je na deželo grozovite nevihte, ki so po vinogradih, njivah, vrtilih in travnikih vse včisto stolkle in pokončale in

dolenjskega kmeta tako razdejale, da je moral privaditi se beraški palici ali pa si iskati bornega zaslužka v hrvaških gozdih, v kvakarskih planinah in celo v brezsrčni, dalnji Ameriki. Hudobec slepari in zvoja ljudi najrajši ponoči, podnevu se prikazuje le v hostni samoti ali pa ob hudem vremenu. Menda najprej ga je zapazila preseška družina. Mrzla Draga se je zakadila, kakor bi se bil na obeh straneh hrib vnel. Kmalu so slišali zamolklo bobnenje in grmenje, potem pa je zatulil neznanski piš, ki je hotel vse preobrniti in raztrgati. Metal je s poslopij strehe, ruval in lomil najvišja in močnejša drevesa, podrl vsa žita, tudi taka, ki so rasla v zavetju. Veje, debele kakor roka, so letale in frčale po zraku semtertja kakor lahko perje. Grohotaje se, drevil se je z viharjem vred tudi Škrat. Noge so mu bile komaj pedanj nad zemljo, zato ga je vsa družina prav dobro videla: podoben je bil šibkemu, dvanajstletnemu dečku. Človek se ga drugače ni ustrašil, samo oči je imel sovje. Ali ta piš je bil prava šala in otročja igra proti strahotam, katere je doživela dolenjska stran leta 1873. Govorilo in pisalo se je o njih dovolj v zborih in novinah. Med zaglušnim grmenjem in oslepilnim bliskanjem je padala suha, gosta toča, debela kakor kurja jajca, in vendar jo je nosil vihar kakor pleve, da ni tolkla drevja in trtja le od zgoraj, ampak ga oklestila od vseh strani in olupila veje in debla. Iz trgajočih se oblakov je lila poplava, ki je odplaknila s skalnih rebri cele vinograde, da jim ni noben sled ostal in valila z gora po štirideset centov težke plošče tako zlahkoma, kakor bi bile šiške. Ljudje so sploh mislili, da je napočil sodnji dan. V tem metežu, vrtincu in boju vseh nebe-

ških groz je prhal Hudobec semtertja, pokal s prsti, zvižgal in se smejal. Padel je vsak kozolec, katerega se je le količkaj z nogo dotaknil; samo v novomeškem okraju jih je podrl več nego dve sto. Na isti način je rušil odre, na mnogih krajih tudi cela poslopja. Manjših nesreč, katere je naklonil Škrat po tej občini bedi posameznim ljudem, pa je toliko, da jih ni mogoče opisati. Vera v njegovo oblast se je tako globoko in čvrsto ukoreninila, da je noben pridigar in prerok ne izruje. Povedal bom bolj obširno samo eno prigodbo te vrste in to zaradi tega, ker sem imel priliko, da sem izvir in povod vraže in strahu ogledal na svoje oči.

Med največje grehe šteje naš narod kletvino. Na Dolenjskem poznam jako lepo deklico, katero je pustil zaželjeni snubač samo zato, ker je zapazil, da rada kolne. Pred tridesetimi leti je slul neki Francelj, krčmar tam nekje med Ljubljano in Trstom, za najhujšega preklinjalca vse kranjske dežele. Ljudi ga je bilo tako groza, da nobeno družinče ni moglo ostati pri njem. Sploh so govorili in verjeli, da straši v njegovi hiši nele ponoči, ampak tudi po belem dnevu. Večkrat se je zmajala, kakor bi jo kdo od zdolaj vzdigoval ali pa je ropotalo pod streho, kakor bi se kaj podiralo; ko pa so šli gledat, niso našli ničesar, vsaka reč je stala in ležala mirno na svojem mestu. Tudi za veliko družih rotilcev sem slišal, da jih straši, kar je nekatere napotilo, da so se menda poboljšali. Pred šestnajstimi leti sem se seznanil v gorjanski krčmi „na Luži“ z voznikom Koruznikom, o katerem bi se lahko reklo, da je spadal med najprve preklinjače na vsem slavjanskem svetu. Krčmar Fran-

celj je bil proti njemu pohlevno jagnje. V svoji nagli jezi je izdeloval s štirimi kletvami, Koruznik pa jih je imel brez števila, preklinjal je neprenehoma, tudi če je bil prijazen in dobre volje. Pravili so, da mu je na izpovedi duhoven rekel, naj sam pove, če ni kletvina prav neumen greh. Koruznik je zdihnil ves skrušen in skesan: O, je, prekleta neumnost je — ali kaj, ko sem se hudiča tako navadil! — Mene je zanimal ta človek že zato, ker se je izvedela od njega marsikatera dobra ali redka slovenska beseda in oblika; rabil mi je za jezikoslovni nauk. Govoril je n. pr. pravilno: na mojo vero, na mojo dušo, ne pa: pri moji veri, pri moji duši, tako tudi: veriti se, dúšiti se, ne pa: pridušati se. Dostikrat se je čulo iz njegovih ust: hudič te vzal! jaz oslepèl, če lažem i. t. d. Tak optativ sem našel prej le v Ravni Gori, Gerovu in drugih slovenskih vaseh na Hrvaškem, ki so ga sprejele brez dvojbe od svojih čakavskih sosedov. Kaj je „mila Jera“, „prismodihov Miha“, ne bom razlagal, ker je pomen dovolj znan. Na isti način je dal Koruznik mnogim drugim imenom nov pojem. Za figovec figamož, je iznašel Figovčevega Franceta, za cagalec Cagalčevega Ceneta, Kranjec mu je bil Luskóv Janez, to je, Ajdov Janez, Beli Kranjec pa Čebularjev Feliks, ker se prideluje ob Kolpi dosti luka in časti ljudstvo med vsemi svetniki najbolj sv. Feliksa. Mesto: „Pil sem veliko vina“ je dejal rad: Metala sva se s Trtnikovim Martinom, in ko nam je hotel povedati, da se je od preobilne pijače pobjljal, naznanil nam je nečedno prigodbo z besedami: Sinoči mi je prišel v vas kozlarjev Kurent! Narodni pregovor: „Štebra kranjske dežele sta močnik in ričet“ je zasukal po svoje:

Kranjsko deželo držita dva junaka: Močnikov Andrej in Ričetov Jernej. Za kletve je bil Koruznik živ slovar petih jezikov: slovenskega, hrvaškega, nemškega, talijanskega in celo francoskega razen malenkosti, katere je po drugod pobral. Od Čehov je dobil samo: zatracani kljukec (!), dveh so ga naučili cigani: Benk te tule (vrag te vzemi!) in: sap te tuhal (gad te piči!), štirih Madžarji: išten-Boltežar, herdi-kato, masamarenteži in masama-lelketi. Že ti zgledi kažejo, kako slabo si je zapomnil tuje besede; nekatere je tako popačil, da so bile pristnim prav malo podobne, še druge je nekako poslovenil. Nemški tajfel se je omehčal v njegovih ustih večkrat v tajbelj; mesto ferflucht je dejal vselej frfluft in odtod se ga je prijel pridevek frfluftar. Ljudje so mu pravo ime malo poznali, rekli so mu sploh le Frfluftar, kar ga je gotovo bolje označevalo kakor Koruznik. Iz narodnega bajeslovja je rabil najrajši: škrt, škrat, šratelj, hudobec, netèk in nétek, malik, maliček, klek. Kadar se je pomenkoval z otroki, je blebetal venomer: Ti klek ti, ti malik ti, ti netèk ti i. t. d. Mora se mu priznati, da se je v takem društvu težkih kletev skrbno ogibal. V jezi je zabrusil dostikrat kakemu tovarišu ali Vlahu: Ti dif ti. Od kraja sem mislil, da je ta dif slavjanski div. Ker pa je psoval s to besedo samo tiste, katerim je očital kako tatvino, sem lahko uvidel, da njegov dif ne more biti nič drugzega nego pogorenjčeni, nemški Dieb! Po nemško je preklinjal navadno konje in pse; če se je hudo utogotil, pa sevèda tudi ljudi. Kadar je bil le nekoliko nejevoljen, je privezoval rad po hrvaško. Najbolj so mu se priljubile tiste grde in podle kletve, ki so po moji misli

največ zakrivile, da govori naš kmet o vrlem hrvaškem narodu pogostem tako zabavljivo in celo zaničljivo. Vpričo gospode je hotel Frfluftar pokazati, da zna talijansko. S psovkami je bil tako bogato založen v tem jeziku, da so se mu rojeni Talijani čudili. Figura mu ni bila samo porka, kakor drugim, ampak tudi bruta, fotuda, maladeta i. t. d. Več nego dvajset imen, kar jaz vem, priprezal je h „korpo“ (korpo di Dio, di Bako, del oštia i. t. d.), med njimi je bilo brez Madone, pet svetnikov (korpo di san Marko, s. Antonio, s. Ambrozio, s. Ženajo in s. Elmo). Kadar je koga sladko hvalil ali pa se bahal, je zabelil govor vselej s francoskimi ocvirki: sakr-ble, sakr-di, sakr-dje, sakr-kri, sakri-šen, trom de di in trom de dje. Ali dobodi čast, komur gre čast! Koruznik si je zaslužil izpričevalo, da ni le drugih posnemal in zajemal zmerom iz tujih virov, ampak da je zrastel marsikak krepak vzklik, zdihljaj in priimek povsem samobitno v njegovi iznajdeni, na vse prekanjeni glavici, n. pr. škramaburda, čurdapinka, šiš-brdavs, sacratencia-furbament i. t. d. Kdor se odlikuje s toliko jezikoslovno obilnostjo, je moral hoditi v dobro šolo in se v njej pridno učiti in vaditi. Frfluftar je imel res dovolj prilike v svoji stroki napredovati in se izuriti za pravega strokovnjaka in izvedenca. V vojaški službi je živel po več let na Talijanskem in Ogrskem. Dolgo je bil sluga ali kakor pravijo vojaki, prefátina (Privatdiener!) nekega častnika žlahtnega stanu, pri katerem se je nalezal mnogo nemških in vseh francoskih kletev. Dobivši odpustnico, je pomagal delati koroško in karlovško-reško železnico, podirati hrvaške gozde in utrjevati Pulj. Iz Istre

se je preselil v Ljubljano in prekladal dve leti tovore, pozneje je prišel na Gorjance vozit oglje za gradaško tovarno. Na Luži sva se vsak teden najmanj po enkrat videla in se mnogo pomenila. Hudoben ni bil nič, tembolj pa odkrit, povedal je na vsa usta vse, kar je mislil, in vsakemu, kar mu je šlo. S svojimi surovimi in rezkimi šalami in smešnicami je znal udobrovoljiti vsakega voznika in Vlaha. V takem društvu se je dostikrat zastonj napil. Učinek njegovega razgrajanja in preklinjanja v toliko različnih jezikih je bil velikanski. Človeku se je zdelo, kakor da čuje najstrašnejšo nevihto z vršečimi oblaki, gromom, bliskom, strelami, točo in ploho. Ker se mu je kletvina podala, so ga radi poslušali tudi mnogi zastavni in pametni ljudje, ali to se ve, da so zmajavali z glavo in si mislili: Tebe bo vzel hudič, če še nikogar ni. Koruznik se je rodil in odgojil med trdimi Dolenjci, zato je verjel tudi on v copernice in vsako vražo. Prav čudno se mi je torej videlo, da ga ni še nikoli strašilo, ali bil sem čvrsto preverjen, da ne bo utekel usodi, ki take ljudi povsod zalezuje. Ko sem se po daljšem presledku zopet na Luži oglasil in vprašal krčmarja, kaj je novega v Gorjancih, se mi je namuznil nekako skrivnostno in rekel: Tukaj imamo zdaj novico, ki se more čudež imenovati. Frfluftar se nam je tako korenito poboljšal, da mu ne pride nobena kletev več iz ust. V petek je peljal po novi cesti oglje. Drugače je zdrav kakor riba, ta dan pa ga je obhajala slabost, večkrat se mu je zavrtilo v glavi in pred očmi so se mu delale megle. Pred njim je skakljal majhen deček v rdeči kapici, plašil konja, smejal se in kričal neprenehoma: Frfluftar, dobro jutro! danes boš moj, ho

ho ho, moj, moj, moj! On se ga ni nič zbal, ker so ga vlaški pastirji zmerom radi dražili, mislil je, da je tudi ta fant kak ovčar, pa niti rdeča kapa ni na Vlahu nič tako čudnega, da bi mogel človeka zaradi nje obiti kak sum. Koruznik je po svoji navadi seveda preklinjal, vihtil bič in gonil paglavca s ceste. Skrbelo pa ga je to, da sta konja tako nerada vlekla in se neprenehoma vzpenjala in postajala. Drugekrati ju je spodbudila njegova kletvina vselej v dir, ta pot pa se nista zanjo nič zmenila. Počasno se je pomikal voz naprej, kar mu se rsk! zadnja prema nagne in začne pogrezovati. Koruznik pogleda: pod vozom je zijala jama, iz nje se je valil grd, črn dim. On požene konja z bičem in z najhujšimi kletvami, ki mu na misel pridejo ali zaman, ne ganeta se ne za korak. Zopet pogleda pod voz: jama se je razširila v silno brezno, iz njega pa se je vzdigovala črna glava peklenškega Škrata z velikanskimi, čudno zavitimi rogovi in pomaljala proti njemu svoj dolgi, grapasti jezik. Iz prepadine pa je puhtel strašen smrad, kakor po žveplu in smoli. Koruznika prevzame neznanska groza, on se zruši na kolena in zakliče: Križani Zveličar in z mečem sedem žalosti prebodena Mati božja, usmilita se uboge moje duše! Te svete besede so Škrata zagovorile in Koruznika rešile. Strašilo je izginilo, kakor bi trenil, konja sta potegnila voz sama iz jame in ga vlekla dalje brez težave in neprilike. Koruznik je na vsem potu molil in Boga hvalil; še pred krčmo sem ga videl odkritega. Od takrat govori vse prav pametno in modro; kaka nedolžna šala mu še kdaj uide ali psovanje in kletvino je opustil. Sploh pa je postal jako molčeč, hrupne družčine se ogiblje. — Kar mi je pravil

krčmar, potrdil mi je nekoliko dni pozneje Koruznik sam. Pomenkovala sva se dobro uro in res ni ne enkrat zaklel. Priljubljenih besed ni popolnem zatrl ali jih je po zgledu drugih pobožnih Slovencev tako ohromil in izpremenil, da so izgubile grešnost in razžaljivost. S tem si je svoje resnično poboljšanje omogočil in olajšal. Mesto hudič dejal je zdaj hudnik, hudiman, mesto sakrment — sakrmiš i. t. d. Celo strela ali pošast sta se mu zdeli pregrdi, prekrojil ji je v streho, pošaldo in — po šestnajst! Pol leta po spreobrnjenju je pustil vožnjo in se oženil pri belokranjski vdovi, s katero je dobil precej trdno kmetijo in lep vinograd pod Radovico. Sosedje ga hvalijo, da je v vseh rečeh prav moški in da se v pridnosti in varčnosti noben vaščan ne more kosati ž njim. Precej tisti dan, ko mi je povedal luški krčmar zanimljivo novico, sem šel po novi cesti iskat kraja, kjer je Koruznika tako blagodatno strašilo. Pot gre precej daleč po suhem svetu, ki nima ne kaplje vode, dalje proti Sv. Jederti pa bruha iz zemlje studenec pri studencu, kar vso prirodo znatno izpremeni. Ob cesti sem zaznal več tistih okroglih jamic, kakršnih se vidi dovolj po vsej dolenski krajini. Naredila jih je podzemeljska voda, izpodkopavši tla, ki so se polagoma posedla. Narod ima za nje mnogo imen n. pr.: posesti, vdrtime, kotlje, kotanje, kotli, dolinke, rupe. Po njivah in travnikih delajo te jame semtertja precej kvara, ker posel zadržujejo in jemljo nekatere tudi veliko prostora, ki je za polje kdaj popolnem izgubljen. V večjih dolinkah, katerim je voda dno prejedla, so se prikazali mestoma stanovitni studenci, sreča za vse obližje, ki se zovo biči. Na tak način so postali brez dvojbe

vsaj deloma tudi tisti okrogli, na več krajih jako obširni in sila globoki doli, prepadi, ponori in brezna, ki se nahajajo po dolenskih hribih in planotah. Če pride na mesto, katero je voda že precej podvrpala, kako težje breme, mora se, to se ve, zemlja pod njim utrgati in vdreti. Ta prikazen, ki ni sama po sebi nič čudna, pospešuje itak praznoverje, ker ji Dolenjci vzrok premalo poznajo. Pri Novem Mestu je grajski hlapec oral, kar mu začne konj v zemljo lesti; kmalu se mu je videla iz tal samo glava. Hlapcu so stopili lasje po koncu, bil je preverjen, da mu misli konja škrat ugrabiti. Vpil in klical je na vse grlo ljudi, z njihovo pomočjo je izvlekel sivca zopet iz jame. To je bilo v soboto. Precej drugo jutro je šel na izpoved, kajti trdno je veroval, da preži škrat za to nanj, ker se že več let ni izpovedal. Prej je bil velik pijanec, zdaj pa cele štiri tedne ni vina pokusil in tudi za druge reči je bil nekaj časa nekoliko bolj pameten. Pozneje je zabredel v stare grehe ali izpovedi ni nobeno leto več zanemaril. Enak vzrok je imel tudi Koruznikov strah. Ko sem prikorakal tja, kjer se mu je voz pogrezoval, jama še ni bila nazaj zasuta. Bila je gotovo poldrug seženj globoka. Na sredi ji je štrlela, kakor steber, črna, zgoraj okrogla skala, ob njej in čez njo so se raztezale čudno rogovilaste in kljukaste korenine bližnjih dreves. Ne Hudobec, nego te korenine so kazale meglenim očem Koruznikovim velike roke in „grapasti“ jezik. Dim, ki ga je videl, je bil brez dvojbe gosti prah, ki se je vzdigoval iz rušeče se prhke in suhe zemlje, katere že skoraj dva meseca ni bil ovlažil noben dež. Smrad po žveplu in smoli pa mu je puhtel iz slabe vesti. Tudi ta pot je

tedaj vraža veliko več koristila nego škodila; brez nje bi bil ostal Koruznik najbrže do današnjega dne divjak in izgubljenec.

Podgorski možje so se zbirali na pogovore in dogovore navadno v vinskem hramu svojega prvaka, gostoljubnega Šmona. Na teh shodih jim je tekla beseda dostikrat o Škratu, ugibalo se je dovolj, kaj bi jim bilo storiti, da bi se ga iznebili. Ali pravega pomočka ni znal nihče svetovati. Šmon je bil v gospodarskih in občinskih rečeh dober izvedenec, o vojskovanju s peklenskimi duhovi pa ni imel nikakega pojma. Priznal je sam, da za ta posel ne najde pametne misli, ko bi se tudi stokrat na glavo postavil. Niti njegovi prijatelji niso mogli ničesar izmodrovati, kar bi bilo vredno zboru povedati, dasi so bili med njimi najodličnejši podgorski razumniki: Lenart, Ponomár, Tolkan, Kozoglav. Suhi Lenart je slul za prvega lovca na vsem Dolenjskem, brez uradnega dovoljenja je ustrelil in pojedel več zajcev, kljunačev in srn nego vsi podgorski graščaki skupaj, pa se je znal tako spretno umikati, da ga niso nikoli zasačili v grehu. Bogatin Ponomár je bil pred petnajstimi leti še me-sarski hlapec, razen nekaj malega starih cap ni imel nič svojega na sebi in v žepu ne groša. Butilo mu je v glavo, pa je začel zahajati sam Bog ve po kakih opravkih v Zagreb, Reko, Trst in čez tri leta si je sezidal lepo hišo s poslikanimi izbami in gosposkim pohištvom. Zdaj bi si kupil lahko pol Podgorja, več nego sto gospodarjev je pri njem zadolženih. Tolkan zna sveto pismo starega in novega zakona bolje nego vsi ljubljanski bogoslovci; slavno je premagal patra Šišmana, ki se je začel pred ljudmi ž njim pričkati,

da bi ga osramotil. Ljuti mešetar Kozoglav pa je bil junak vseh junakov. Bal se ni ne briča ne hudiča. Za stavo je spal tri dni na pokopališču. Copernice je izbijal iz oblakov s krepelci, proti gorjanskemu Škratu pa je bil, to je večkrat sam potrdil, tako slab kakor Brilizgarjeva Meta, ki je dopolnila lansko jesen devet in devetdeset let. Neki Firbas, ki je bil bolj pritiklina Šmonova nego sam svoj gospodar, se je domislil, da bi bilo morda najpametneje poklicati zopet duhovščino na pomoč, ki je Hudobca enkrat že pregnala. Ali zbor mu ni pritrnil, ker bi se dandanašnji težko dobil tak svetnik, kakor je bil tisti šentjernejski kapelan. Imel je samo en greh, izmaknil je sosedovim jajce, menda kak piruh. Za tako smet da lahko odvezo vsak pastir, in vendar še njemu ni hotel Škrat precej pobegniti. Tako je modroval Šmon in za njim tudi drugi možje. Po naključju je prišel v zbor pobožni trgovec Gazvoda, ki je skupljeval v Podgorju suhe slive in ježice. Zapazivši, kaj tišči podgorske poštenjake, je stopil med nje in začel govoriti z živo in iskreno besedo tako-le: Častiti možje! kaj nič ne veste, kako čudno se nam razodeva Bog v ribniškem okraju? Tja, tja se napotite! Od tam Vam bo došla gotovo pomoč, po drugod je boste zaman iskali. Na Gori, uro od Sodražice se je prikazala zamaknjena devica, ime ji je Lenčika. Gode se ž njo taka čuda, kakor se bero o svetem Frančišku in o drugih velikih svetnikih. Ker sem šel zaradi nje že dvakrat sam na Goro in vem tudi, kaj govore o nji drugi ljudje, ki jo poznajo, razložil Vam bodem to preimenitno reč natanko po svoji vesti; ne zamolčal, ne dodal ne bom besedice. Prvo in poglobitno čudo je to, da dobi Lenčika vsak petek

Kristove rane na čelu, rokali, nogah in na levi strani života, tam, kjer je bil Krist preboden s sulico. Videl sem, da se ji je naredila na čelu drobna, rdeča pičica, kakor bi jo bolha ugriznila. Kmalu se je pokazala cela vrsta takih pičic in iz vseh je jela curljati kri, kakor Kristu na križu izpod trnjeve krone. Dobre priče so mi povedale, da za hojo ne potrebuje Lenčika nič zemlje. Če hoče, stoji in gre kakor angeli, ne dotikaje se tal. Še bolj gotovo pa je, da ne potrebuje ne jedi ne pijače. S stropa ji prileti vsak dan po enkrat neka j rumenega — sveta hostija. Ta hostija je ves njen živež. Ponujali so ji najslastnejše pečenke in potice, pa jih ni marala niti pokusiti. Gospoda so trdili, da se pase skrivaj, ko je nihče ne vidi. Dali so jo zakleniti in straže so pazile podnevu in ponoči, da ni mogel nihče priti do nje in ji prinesiti kako hrano. Tako je bila zaprta celih dvanajst dni. Ko so jo izpustili, je bila zdrava, krepka in sita kakor zmerom. Zdaj se je gosposka uverila, da živi res ob sami hostiji in odtokrat se ni več usodila delati ji nadlege in neprilike. Lenčiki je dal Bog tudi dar prerokovanja. Bridko je žalovala, da bo moral papež Pij IX. zapustiti Rim. Gospodje so se ji smejali, češ, njemu ni sila, saj ga nihče ne podi. Ali še tisto leto je prišlo poročilo, da je pobegnil iz Rima, ker se je bila pridrvila tja silna vojska framazonov — tistih ljudi, ki bi radi krščansko vero zatrli. Prejšnji čas je Lenčika vse vedela, kdo je v nebesih ali v peklju, koga Bog ljubi ali sovraži, kateri duhoven mu mašuje po volji, kateri ne. Neki deklici je povedala, da je njen oče pogubljen. Revico je tako pretreslo, da se ji je zmešalo. Ko je višja duhovščina to čula, je šla precej k Lenčiki in ji

vzela nevarno vednost. Drugi pa pravijo, da ji vednosti niso mogli vzeti, ampak da so ji samo prepovedali, take skrivnosti priobčevati drugim ljudem. Ob onem svetu ne govori zdaj nič več, pozemeljske tajnosti pa odkriva prav natanko. Ali ni čudno, da ugame vse, kar se o njej menijo. Nekoliko Topličanov se je napolilo do nje iz same radovednosti in hudobnosti, da bi jo skušali. Spotoma so se ji smejali in kvasili: Baba je baba. Avši se blede, bedaki pa vpijejo, da je zamaknjena. O, saj pa nas ne bo ujela. Kdo bo verjel, da ima Bog baš Ribničane tako rad, da bi jim poslal svetnico in prerokinjo! Ta govoricca ni nič drugega nego nova ribniška burka. Ko so ti Topličani pred Lenčiko stopili, jim je dejala, preden so jo še utegnili pozdraviti: Če se avši blede, kaj hodite vanjo zijat in pobirat ribniške burke. Mar bi doma ostali in delali, da bi zaslužili kak krajcar za hrano in obleko svojih lačnih in razcapanih bab in otrok. — Čudno prevzame človeka, ki jo vidi, kadar se zamika. Njenemu duhu se odpro zaporedoma nebesa, peklo in vice. Ko gleda nebo, se začne preprijazno smehljati, obraz se ji zasveti, kakor bi ga zarja obsijala in po hiši se razširi neskončno prijeten duh, kakor bi prinesel kdo polno košaro žlahtnih šipkov, vijolic in drugih lepo dišečih cvetic. Če se zamakne v peklo, izpreletavata ji obličje strah in groza, grlo ji obupno ječi, život se trese in trepet, po hiši pa strašansko zasmrdi, kakor da bi bila prišla kuga vanjo. Kadar se nahaja v vicah, kaže ji obraz neizmerno žalost, oči ji solze zalivajo in usta žebrajo pobožno molitev za odrešenje ubogih duš. Enkrat sem jo videl tudi jaz zamaknjeno. Takrat je morala biti baš v peklu, kajti pri nji je smrdelo, kakor

da bi iz sto svinjakov kidali gnoj. Ker je Lenčikina svetost že po vsem svetu razglašena, hodijo k nji iz bližnjih in daljnih krajev, kakor na najbolj slovečo božjo pot. Videl sem na Gori ljudi vsakega stanu in naroda: grofe, mestne gospe, tržaške trgovce; dva bogatina sta jo prišla gledat celo iz Amerike; kranjskih in hrvaških kmetov pa je bilo toliko, da niso mogli tisti dan vsi na vrsto priti. Mene je najbolj gnalo izvedeti, kaj pravijo o tej reči duhovniki. Kar sem slišal in sam zapazil, ti gospodje dozdej svoje prave misli nečejo očitno povedati. Med kapelani je baje dosti nevernih Tomažev, kar se mi zdi jako čudno. V samostanu so o Lenčikini svetosti vsi uverjeni, razen dveh ali treh najbolj učenih. Tisti pater, ki se je rodil v naših hribih, je pridigal na cerkvenem shodu, kdor taji njeno zamaknjenost, da taji Boga. Več župnikov jo je imelo dalj časa pri sebi, da bi jo spoznali, med njimi je bil tudi rajnki prošt Arko. Če so ga vprašali, kaj misli o nji, pokimal je z ramama, mignil skrivnostno z očmi in obrazom in dejal: To ni brez — ali nikoli ni povedal, brez česa da to ni, in tako smo zdaj toliko vedeli, kakor prej. Oni škof, ki je že izdavnaj umrl, je verjel čvrsto v božje odposlanstvo te izvoljene device. Na neki veliki pojedini je potrdil to resnico pred več nego dvajsetimi duhovniki. Gospodje so silno ostrmeli, ko se je dvignil sloveči črmošnjiški župnik in rekel brez strahu svojemu škofu, da se da razjasniti Lenčikino trpljenje tudi brez pritikanja čudežev, da je neka posebna prikazen človeške prirode, kakor še marsikaj drugega, kar se nam vidi o prvem pogledu nedoumno. Naslednik tega škofa je pa naložil duhovščini previdnost, da naj Lenčike nikar preveč ne povzdiguje, ker

bi se mogel svet s tem pohujševati in bi začel lahko govoriti, da širijo Kristovi namestniki mesto svetlobe tmo, mesto pametne pobožnosti nespametne vraže. Jaz sem vprašal najprej našega gospoda, kaj pravijo o zamaknjeni Ribniščici, pa so dejali skoraj nejevoljno: Mari mi je baba! Jaz imam čez glavo bolj potrebnih skrbi. Potem sem šel pa h kanoniku Metercu, ki smo ga imeli po pravici vsi za svetega in ga prosil dobrega pouka v tej reči, ki me je že precej odkraja neznansko mikala in veselila. Ta gospod so mi tako-le govorili: „Ker potrjuje Lenčikino zamaknjenje toliko izvrstnih prič, zdi mi se bolj varno verjeti nego tajiti, ali nikdar se ne sme pozabiti, da nam te vere ne nakladajo niti božje niti verske zapovedi.“ — Sveta katoliška cerkev gotovo prav dela, da ne razglasi Lenčike za svetnico, dokler je še živa, ali to človeka ne sme zmotiti in napotiti, da bi zametaval čisto resnico božjega razodetja. Kar sam vidim, smem in moram verjeti, drugače bi bil bedak in vrtoglavec. Če je treba, pripravljen sem priseči, da sem gledal na svoje oči svete Kristove rane na Lenčikinem čelu in tudi na njenih rokah. Njena svetost je tedaj popolnem očitna in dokazana. Jaz tako mislim, da bi bilo treba poslati precej nekoliko pravičnih mož do nje, ki bi jo prosili, da bi prišla k vam in zagovorila Škrata ali pa ga odpodila s svojo molitvijo doma, kakor bi ji bilo ljubše. Če vas bo ona Bogu in Materi božji priporočila, ne more se kar nič dvojiti, da se vam bo pomoglo. — Kdor ve o Dolenjcih samo to, da so brez konca praznoverni, moral bi soditi, da so Gazvodin govor prepazljivo poslušali in ukrenili, kakor jim je svetoval. To bi se bilo gotovo tudi zgodilo, da je Dolenjec samo praznoveren, ne pa

obenem tudi jako nezaupen, slaboveren in zabavljiv. Svojih vraž se drži kakor klop; ker jih dobi od roditeljev, jih smatra za lastino, kakor svojo hišo, polje in vinograd. Če pa pride od pridige, govori dostikrat: Gospod so nam danes prav lepo povedali, ali Bog ve, če je vse res ali ne; po smrti bomo že videli. Zabiti dedci, ki verjamejo vsako domorodno bajko in neumnost, se zaletavajo samopašno v papeževo oblast, v poste, odpustke in druge nauke in naredbe katoliške cerkve. Nameril sem se tudi na take „liberalne“ bedake, ki bi prisegli, da so copernice, o hudiču pa modrujejo, da ga ni, ali pa, da ni nič drugega nego hudoben človek. Kdor sumi in zanikuje v verskih rečeh, katere mu oznanjujejo spoštovani in spoštovanja vredni duhovniki, dvoji še laglje o novicah, ki mu jih prineso najprej trapaste babele in lažnivi berači. Poročilo o zamaknjeni Lenčiki so sprejeli Slovenci po drugod s sladkim strmenjem in neko otročjo radostjo in zaupljivostjo; v Dolenjcih je vzbudilo veliko radovednost, ali jih je kaj malo ganilo in oduševilo. Kolikor jih jaz poznam, mislim, da je bilo največ takih, ki so kdaj in proti nekaterim ljudem odločno trdili, da verjamejo, o kaki drugi priliki in proti drugim ljudem pa se ravno tako odločno smejali in osle kazali Lenčiki in vsem njenim privržencem. Ko je Gazvoda svojo povest končal, čakali so, kakor vselej, drugi Podgorci, kaj poreče Šmon. Ta si je napolnil najprej iznova lulo, ogledal potem govornika nekolikokrat od vrha do tal in nazaj gori od tal do vrha, debelo pljunil in dejal rezno in zaničljivo: Ti, Gazvoda, imaš svojo pamet, mi pa svojo in nikakor nas ni volja, da bi jo zamenili za tvojo ali pa ti jo prodali, kakor ježice in

suhe slive. Kar jaz pomnim, ni si iskalo naše Podgorje še nikoli pomoči pri babah in si je, kakor se nadejam, nikoli ne bode. Ta tvoja ribniška Čenčica ali Lenčica naj se zamika slobodno v svoja rešeta in lonce ali v kar hoče, mi ji ne bomo branili, toda jaz tako pravim, da je vsak, ki nji verjame, prav tako rumen, kakor njena koruzna hostija. Ha, ha, ha! Doslej smo vedno slišali, da mora biti kruh, kateri se izpremeni v presveto Kristovo telo, iz najlepše pšenične moke. Zdaj pa smo izvedeli, da se prikazuje na Gori druga šega. Ta šega bo dolgo klobaso ribniške slave za dober pedanj podaljšala ali ne verjamem, da jo bodo hoteli drugi kristjani sprejeti. O teh besedah se ves zbor surovo zagrohota in posamezni udje so pikali in dražili Gazvodo tudi s svojimi opomnjami in zabavljicami, kar ga tako razkači, da se dvigne in brez slovesa odide. Ta izguba se je hitro nadomestila. Mesto njega je prišel še tisto uro Hrušičan Tominec, ki je bil Šmonu nekoliko v rodu. Dom mu je stal predaleč, da bi bil mogel pohajati podgorski zbor tako pravilno, kakor drugi, ali kadar se je oglasil, obveselili so se ga vsi prav iz srca, ker je bil jako prijazen človek in je govoril vselej modro in zmiselno. Povedal je možem, da je bil dolgo vrden, pa ga je ozdravil zdaj črmošnjiški župnik. Gospoda ni mogel prehvaliti. Dejal je: Zdaj sem se sam uveril, da mora imeti posebne darove od Boga. Govorica ni prazna, da mu je dal papež največji svoj blagoslov, kajti tega, kar on, ne zna storiti noben drug mašnik vse ljubljanske škofije. In kako rad in z veseljem pomaga vsakemu, ki ga česa prosi! Vem, da ste o njem že marsikaj slišali, ali tako kakor jaz še niste imeli prilike in potreba se

z njim seznaniti in zato vam ni moči razsoditi, koliko je v ljudskem pripovedovanju resnice, koliko pa namečka in laži. Človeku tako nekako dobro de, ko mu gleda v pošteni in prijazni obraz, precej dobi tolažeče zaupanje, da ni zaman potoval do njega v grde kočevske hribe. Vzel je kos kruha, ki sem ga prinesel s sabo, uprl vanj oči in ga blagoslovil. Tak kruh ozdravi vsako bolezen. Použil sem na dan tri kosce, vsak pot za lešnik velikosti in preden je minul teden, sem bil zopet krepak in čvrst kakor hren, vredu se je izgubil vsak sled, kakor da bi ga nikoli v meni ne bilo. Za zdravilo ne zahteva župnik ne krajcarja; če mu prinese človek kak majhen dar, povesimo prediva, klobasico ali kaj drugega takega, pravi: Bog povrni! Če ne dobi nič, mu je tudi prav. Župljani so mi potrdili, da tako dobrega gospoda še nikoli niso imeli. Za pogreb mu ni treba nič dajati. Pravi: kako bi mogel nakladati plačilo ljudem, katere zadene tolika nesreča! Samo tistemu, ki se ženi, veli smeja se: Ti pa le pripravi zame kak goldinarček, saj veš, da je vsak ženin bogat. Ali niti njega ne pritiska tako, da bi ga bolelo. To govori le za šalo, kajti ugame rad kako slano. Pomagati pa zna tudi, če boluje ali crka žival, ali če neče vzeti plemena. Da si prinesti šibe ter jih blagoslovi. Te šibe se vtaknejo v hlev ali svinjak, in nesreča gre strani, kakor bi odrezal. Breškemu Capudru so crkali petnajst let prasci in vsaka svinja mu je izvrgla. Lani je kupil na Hrvaškem lepo basuljo. Ko se je začela bukati, je šel v Črmošnjice. Z blagoslovljenimi šibami, ki jih je tam dobil, si je ohranil svinjo in mladiče. Polegla jih je dvanajst in vsi so zdravi in ješči, da je kaj; imel bo lep priredok in si

zacementil dokaj ran, ki so mu jih usekale prejšnje nesreče. Ali ta božji prijatelj zna delati še druga čuda. Ako pride do njega kak revež in mu potoži, da je okraden, mu veli: Pojdi ti jutri k sveti maši, ali pa mu naloži kako drugo pobožno reč. Tat se začne kmalu kesati in za nekoliko dni ali tednov prinese ukradeno blago skrivaj nazaj. Stari materi so potrdili edinega sina v vojake in ga gnali v Dalmacijo. Sirota ni slišala več mesecev nič o njem in ni vedela, ali je živ ali mrtev. V svoji nadlogi se je zatekla k črmošnjiškemu župniku. On je pogledal v nekako zrcalo in ji povedal, da je nje sin živ in zdrav, da prebiva zdaj v Spletu in da se igra baš v krčmi s tovariši, pijoč gosto črnino. Ona je precej sinu pisala in dobila odgovor, da se je res vse tako godilo, kakor ji je župnik razodel. Gospoda ga strašno sovražijo in mu nagajajo, kar morejo. Neki ženski, ki se je vračala od njega domov, so vzeli žandarji blagoslovljeni kruh in ga hoteli odnesti gospodi, da bi ga pregledali, kaj je v njem. Ali ta mali kos kruha jih je na vsakem koraku bolj težil in čez pet minut je bil že tako težek, da ga niso mogli več nositi. Zdaj so spoznali božjo oblast in dali ženi kruh nazaj, ki je šla ž njim brez težave domov. Župnik je blagoslovil kruh tudi neki avšasti babi, ki ga pa ni uživala pomalem, kakor ji je ukazal. Ker je hotela precej ozdraveti, je pojedla ves kos naenkrat in od tega je umrla. Hudobni jeziki so začeli kričati, da jo je umoril črmošnjiški župnik. Ko je to izvedel, se je napotil k njenemu grobu in mrtvo oživil. Ona je zatrdila ljudem, ki so prišli od vseh strani gledat, da si je bila smrti sama kriva, ker ni gospoda poslušala. Po teh besedah se je zgru-

dila nazaj v svoj grob in umrla vdrugič in za zme-rom. Ko sem slišal taka čuda, mi je prišlo na misel, da ima tisti, ki zna mrliča obuditi, gotovo tudi oblast prepoditi peklensko nakazo, ki nagaja že toliko let Podgorcem. Ne bi škodilo, možje, da bi se mi danes o tem bolj natanko pomenili. Kaj pravite, ali bi ne bilo dobro, ko bi poslali v Črmošnjice enega ali dva človeka do gospoda s prošnjo, da bi nam blagovolil Hudobca zagovoriti? Podgorski zbor se Tomincu ni smejal in rogal, kakor prej Gazvodi. Njegov svet mu se je zdel jako moder; začel se je o njem prav živo in korenito razgovarjati in ga od vseh strani ogledovati in razpravljati. Tej izpremembi se ni čuditi, kajti bil je med slavo Lenčikino in župnikovo velik razloček. On je ud tistega stanu, ki ga naš narod najbolj časti in ima vanj po pravici največje zaupanje, ona pa prosta ženska, torej božje stvarjenje, ki na Slovenskem v moških zborih nima nikjer dosti ugleda in veljave. Priporočal jo je Podgorcem tuj trgovec, ki je rad molil, še rajši pa jih sleparil, ali župnika je povzdigoval vsem ljub prijatelj in poštenjak, ki si ni pridobil ne enega krajcarja po krivem in ni izustil vedomo ne ene lažne besede. Najbolj se je črmošnjiški gospod odlikoval s tem, da je rabil svoje darove na korist svojemu bližnjemu; o Lenčikinih čudih pa še noben človek ni slišal, da bi bila hasnila kaj bolnikom ali drugim siromakom. Šmonu se je župnik že zato priljubil, ker ni veroval v njeno svetost in zamaknjenost. Zbor je po dolgem in resnem pomenku Tomincev svet soglasno potrdil in dokončal, da morata iti h gospodu dva znana moža precej prvo nedeljo. Prosil je Ponomarja in suhega Lenarta, ki sta bila

oba utrjena pešca, in onadva sta poslanstvo drage volje sprejela.

Ljubeznjivi gospod Holmar župnikuje zdaj v Primskovem, prej pa je pasel mnogo let med volkovi in medvedi svoje uporne kočevske ovce v gorskih Črmošnjicah, skoraj na sredi pota med Toplicami in Semičem. Kdor ga pozna, poreče z mano vred, da je tako skromnih, pohlevnih in blagosrčnih ljudij, kakor on, na svetu prav malo. Društveno življenje in burne veselice ga ne mikajo. „Zanj družba ne mara, — In on ne zanjo, — V samoti se stara, — Mu leta teko.“ Ta pesnikova kitica ga označuje tako dobro, kakor bi bila nalašč zanj zložena. Prosti čas, ki mu ga puščajo službena opravila, jemlje mu slovstvena dela in branje znanstvenih knjig. Spisal je po nemško, ali kolikor je bilo moči na osnovi slovenščine pasigrafijo. Zdaj sestavlja že več let z nekaterimi tovariši občeslavjanski slovar. Kakor za M. Majerja reklo bi se lahko tudi zanj, da je mož in pisatelj bodočnosti. Ime mu je na jako dobrem glasu po vseh slovenskih in tudi po nekaterih hrvaških krajih in deželah. Te glasovitosti pa si ni pridobil s slovstvenim trudom, nego s svojim samobitnim, res prečudnim ozdravljevanjem. On vrači z magnetizmom, o katerem je uverjen, da ima ozdravilno moč in da ga more prenesti in prevesti iz svojega trupla menda z očmi in dotiko v kruh ali v kako drugo sprejemljivo reč. Ljudje sploh trdijo, da kruh takrat, ko ga gleda, blagoslovi in da pomaga bolnim ta njegov blagoslov, o magnetizmu pa ne vedo ničesar in mu ne znajo niti imena. Pravi zdravniki vele, da Holmar šušmari in se mu rogajo — ali ne vsi. Baš najbolj učeni in znanstveni mu priznavajo sposobnost

in zasluge. Vprašal sem rajnkega dr. Ž. B., kaj misli o njegovem magnetizmu. Dejal mi je: Jaz ne verjamem nič niti magnetizmu niti zdravilom, katera jaz sam zapisujem in priporočam; ali velike važnosti je npravna moč. Resnične so besede, ki se bero v svetem pismu: Tvoja vera ti je pomagala. Truplo, v katerem prebiva zdrava in bodra duša, lahko in hitro okreva. Kdor zna otožnega bolnika potolažiti, kdor navda ubogega trpina s sladkim in trdnim upanjem, da bo kmalu dober, povrne mu s tem dostikrat pol zdravja, drugo polovico posla prevzame in dovrši priroda sama. V tej redki umetnosti je Holmar velikan, kateremu mi odiplomljeni doktorji niti do kolen ne dosežemo. Zanj delajo pa tudi še druge okolnosti. To je zdaj sploh znano, kako dobro je za nedužnega, ako izpremeni stanovanje, zrak in podnebje. Kogar v kaki nižavi hudo trga ali zobje bole, naj gre v črmošnjiške hribe in skoraj gotovo mu bo odlagnilo. Bolniki romajo k Holmarju navadno peš, po več ur, kdaj po cel dan in tudi po dva dni daleč. Spotoma se izprehodijo, razvedre, ugrejejo in izpote in to je za mnoge bolezni najbolji, večkrat edini lek. Kineoterapija je postala imeniten, skoro bistven del razumnega zdravništva. Tako je sodil dr. B., ki je črtil vsako sleparstvo in ljubil resnico bolj nego vse drugo na svetu. O sijajnih uspehih Holmarjeve lečbe se nikakor ne more dvojiti, naj pridejo odkoder hočejo. Več nego petdeset ljudi mi je potrdilo, da jih je ozdravil in otel njegov „blagoslovljeni“ kruh. Bistroumi in blagodatni gospod pa pomaga s svojim svetom in napotkom nele v boleznih, ampak še v mnogih drugih nujah in potrebah. Veliko je takih, ki mislijo, da naredi vse, kar hoče, da so

mu razodete in pokorne vse skrivnosti in moči prirode, da je čarovnik! Marsikak tat je že povrnil storjeno škodo v strahu, da ga vsevedoči župnik ne bi ovadil župljanom in gosposki. V Črmošnjicah je imel (brez svoje krivnje) dosti hudih sovražnikov. Slovenka, ki je bila tam omožena, mi je povedala, da so ga namcraovali večkrat na samem napasti, ali vselej jih je zadržala misel, da mu je njihova nakana znana in da bi jih utegnil s svojo coprnijo preteči in ugonobiti. Duhoviti Holmar se gotovo najbolj smeje čudnemu bajeslovju, ki se mu prede in plete tako pridno gosto in hobotno okoli čestitega imena. Zdaj vidimo, da si Podgorci niso izbrali baš slabega moža za svojega odrešenika. Ponomar in suhi Lenart sta prisopihala v Črmošnjice v nedeljo popoldne, po krščanskem nauku sta razložila Holmarju v ime vseh Podgorcev nujno prošnjo svojo. Silil ga je seveda smeh, ali se je premagal. Rekel jima je: „Potrpita nekoliko trenutkov, ta reč se da urno opraviti.“ Šel je v drugo izbo, zapisal nekaj na papirček, ga vtaknil v zavitek in zapečatil. Pisemce da Podgorcema in veli: „Meni ni treba radi te stiske k vam hoditi. Tu notri imate zagovor, da boljšega na vsem svetu ne najdete. Res, da je prav kratek — ena sama beseda, ali kdor bo nosil s sabo le najmanjši kosček tega, kar pomeni, mu Hudobec ne bo mogel nobene sitnosti in kvare delati in uveril se bo, da ga ni več na Gorjancih. Dajte list zbranim možem, da ga odpečatijo in prebero zagovor in recite jim, naj si ga dobro zapomnijo.“ Ponomar vpraša župnika, kje bi se ta čudovita reč dobila in če ni za Podgorce morda predraga. Gospod ga potolaži, da ne bo treba trošiti ne solda za njo, kajti se je dobi dovolj

v vsaki hiši, kjer so ljudje. Moža sta mu ponudila zdaj lepe darove, ki sta jih zanj prinesla: tolstega zajca, nekoliko kljunačev in svinjine. On jih je zahvalil in ni hotel ničesar vzeti. Ker je moral nekam obhajati, stisnil jima je po kratkem pomenku roke in velel: Z Bogom! Šla sta od njega vsa vesela in oduševljena, da sta dovršila svoj opravek tako hitro in slavno. Bila sta v svesti, da sta zaslužila za tak uspeh velikansko nagrado, ki poleg dolenske šege ni smela biti drugačna nego vinska. Precej tisto minuto sta mahnila v krčmo in zvrnila brez števila kupic na zdravje črmošnjiškemu župniku. Ko so ga začeli kočevski pivci nekaj obrekovati, sta mu branila čast in poštenje najprej z zgovornim jezikom, potem pa tudi s pestmi in s stoli. Njegovega največjega sovražnika sta mlatila, dokler se ni trikrat zaklel in pridušil, da bo prosil gospoda za zamero in da ga ne bo nikoli več opravljal. Morebiti bi se jima bilo prav slabo godilo, da niso zapazili Črmošnjičani Lenartovega revolverja, brez katerega ni šel nikoli od doma. O takem pogledu pravim Kočevarjem kmalu upade srce. Tudi je prišlo v krčmo več treznih in pametnih mož, ki so razburjene pive z lepo besedo zopet pomirili in zbogali. Podgorska popotnika sta prenočila v Črmošnjicah. Do doma je bilo pet ur ali v svoji sreči sta potrebovala celih pet dni. V ponedeljek sta nadaljevala pijačo v Toplicah. V torek sta se okrepčevala v Novem Mestu s Kozlerjevim pivom. V sredo sta hodila samo četrť ure, pokušala sta potem ves dan v Žabji Vasi hrvaškega vevinca. V četrtek sta se gostila in bahala pol ure dalje v Trstakovi krčmi na Slatini. Domov sta se primajala šele v petek zvečer. V soboto in tudi še v nedeljo

dopoldne pa sta spala. Ker se popoldne ne mašuje, nista šla ta dan nič v cerkev, kar v pobožnem Podgorju ni navada. Kmalu po kosilu sta prikorakala v Šmonov hram, kjer so ju nekateri možje že čakali. Radovedno so ju začeli vsi obenem izpraševati, kaj sta videla, čula in jim prinesla. Odgovarjal je za oba suhi Lenart, ki je imel razen lahkih nog tudi spreten jeziček. Pravil je o Holmarju take reči, katerih še Tominec ni vedel ali pa jih morda nalašč ni hotel povedati, ker so se mu zdele preveč čudne. Lenart je dejal: Vidíte, prijatelji! kar smo tolikokrat slišali pa nismo mogli verjeti, sva našla potrjeno. Črmošnjski gospod nosi res brke, pa še precej velike in prav lepe; ni dvojbe, da mu jih je dovolil sam papež, kajti se ne dobi ne v naših, niti v sosednjih škofijah noben mašnik s takimi omeli pod nosom. Pa kak hrust je gospod, od stopal do glave ves kakor iz jekla ulit! Jaz v nogah nisem polž, vsak me ne dohaja, ali z njim se bogme ne morem kosati. Zjutraj oh petih gre iz Črmošnjic pa maha kar naravnost čez hribe in doli, vse peš, to se ve, in predno se stori še mrak, izprehaja se že po Ljubljani! Ta mož je ustvarjen za misi-jonarja. Sploh se trdi, da nas bo kmalu zapustil in se preselil v Ameriko. Ali pa veste, kako se za bodoči svoj stan pripravlja? Tega za ves svet ne uganete. On ne spi ne na odrci ne na pernicah, pravzaprav nima nič postelje. Spat hodi ven na mostovž; pod njim je za dve pesti slame ali mrve, na njem pa navadno nič odeje. Če dežuje ali sneži z vetrom, premoči ga do kože, ali se za to nič ne briga, ker si je ude tako utrdil, da mu nobeno vreme ne more škoditi. Kuharica nama je počivališče pokazala in tako sva se na svoje

oči uverila, da leži vsak oženjen Podgorec bolj udobno in na mehkem nego ta veleučeni in modri mož. Midva pa sva videla pri njem še nekaj bolj čudnega. Prišla sva v izbo, v kateri so visele po vseh stenah take neznane podobe, da so se nama kar lasje ježili. Kuharica je dejala, da so to črke vseh narodov in vekov tega sveta. Meni se pa zdi, da je med njimi največ takih, ki jih na onem svetu laglje razumejo nego na tem. Črke jaz nekoliko poznam in vem, da so latinske, talijanske in mažarske, močno podobne našim slovenskim. Nemške se od njih precej razlikujejo, ali znano mi je, kakove so, dasi ne bom rekel, da jih morem brati. V gospodovi izbi pa so bila narisana brezštevila skrivnostna znamenja, ki niso črkam nič v rodu: na vse strani obrnjeni žebliji, kljuge, kvake, parkeljci, zaviti repki, ostri rogovi, škorpijoni, žabe, netopirji, rogovilasti stroji in še sto in sto drugih takih grdob in nakaz. Ne more se nič drugače misliti in soditi, kakor da rabijo te čare in kraže župniku takrat, ko pogaja in odganja bolezn, nahaja ukradeno blago in ugiblje in poizveda sploh vse človeške tajnosti in hudodelstva. Kolikordalje sem upiral oči vanje, tolikobolj žive in strašne so se mi videle. Naposled je jelo po zidu kar mrgoleti in laziti na vse strani. Da nisva odskočila v drugo izbo, bilo bi naju od groze zadušilo. V krčmi sva slišala po tem nov dokaz, da se črmošnjiškemu gospodu ne more nič prikriti in utajiti. Neka gospodinja je poslala k njemu po zdravila svojo deklo in ji dala zanj lepo prekajeno pleče. Dekla je to pleče spotoma zakopala, da bi je vzela domov grede s sabo in je sama pojedla. Gospod je blagoslovil za gospodinja kruh in dejal negodnici: Na, zdaj pa le urno

teci, da ti pleča ne izkoplje in ne požre kak pes!

S takimi pripovedkami je suhi Lenart preprijetno zabaval podgorsko družbo, dokler so se zbrali eden za drugim vsi Šmonovi prijatelji in se je moglo pravo zasedanje pričeti. Zdaj izročita poslanca gospodovo pismo Tolkanu, da je odpečati in prebere, kajti ni znal razen njega noben ud te družbe pisanega brati. Može so bili silno zvedavi, kak zagovor jim gospod pošilja. V hramu nastane taka tišina, da se je slišal vsak komar. S svečano nagubanim obrazom prereže Tolkan zavitek, pogleda list, ga obrne, pogleda vdručič na prvo stran in veli: Tukaj ni nič zagovora. Zapisana je z debelimi črkami edina beseda: Pamet, družega pa nič, prav nič, niti to: Če ste vi lisasti, ne mislite, da sem tudi jaz. Podgorci se spogledajo in na vse grlo zagrohotaajo, razen suhega Lenarta in Ponomarja, ki sta obledela in glavi povesila k tlom. Tolkan je govoril dalje: Česar smo iskali, smo iztahnili. Meni je zdaj vsa ta smešnica očitna. Škratje ne rogovilijo po vseh hribih. Kako smo mogli pomisliti, da bo verjel gospod v gorjanskega Hudobca kar tako, brez dokazov. On ni skušal nikoli njegove jeze in prekane, pa ni čudo, da se roga podgorskim bedakom. Zastavni Šmon zavrne Tokana: Ne očitaj župniku, da nas osmehuje. Njegov svet je dober in resničen kakor sam sv. evangelij. Poroča nam, da nosimo s sabo vedno nekoliko pameti, pa nas ne bo Škrat nikoli strašil, in uverili se bomo, da ga ni več na Gorjancih. To so zlate besede, ki se ne dajo ovreči. Kdor posluša glas svoje pameti in živi vestno in natanko po božjih in cerkvenih zapovedih, se mu Hudobca res ni

bati, do njega nima peklenščak nič moči in oblasti, niti prikazati se mu ne sme. Mene je strašilo že več potov ali vselej takrat, ko sem bil preveč vinjen in torej nisem imel s sabo ne kosca pameti. Na ogljarja, mojega soseda, je podiral Škrat vso noč v hosti drevje, da je komaj živ ostal. Drugi dan mi je sam priznal, da je trpel po pravici to kazen, ker se je pregovarjal zvečer strašno grdo s staro materjo svojo. Nadlogo smo si naklonili sami s svojimi grehi, zato mislim, da nam ne pomore noben zagovor, ampak edina pokora in pamet. Šmonu je vsa skupščina pritrdila razen obeh poslancev, ki sta še vedno v tla gledala in molčala. Bila sta uverjena, da sta velika krivca. Mislila sta in še zdaj mislita, da je napisal Holmar resničen zagovor, ki ga je pa pozneje s svojo čarobijo zopet izbrisal za kazen, da sta domov grede tako nekrščansko pijančevala in zamudila v nedeljo celo sveto mašo. Žena suhega Lenarta pa razlaga to reč precej drugače. V pijanosti ji je razodel mož skrivnost, da črmošnjiškega župnika za zagovor niti prosila nista, ker sta se ustrašila preveč nekakih peklenških marog in znamenj, s katerimi so bili vsi zidovi popisani. Nakvasila sta mu nekaj, da sta vrdna, to je bil ves njun pomenek z gospodom. V Novem Mestu sta se namerila na burkastega godca Možeta, ki se jima je pobahal, da zna zagovarjati. Brzo ju je dobil v svojo mrežo. Dal jima je pismo, da ne prideta domov s praznimi rokami. „Kosec pameti“ je Podgorcem on svetoval, ne pa črmošnjiški gospod. — Ali naj bo to kakor hoče, gotovo je, da jim ta „kosec“ ni nič koristil. Morda je bil preslab ali pa ga niso znali prav rabiti. Svoj brezuspešen trud so itak kmalu pozabili, ker jim je zasi-

jala še tisto leto zvezda novega upanja. Tolažba je prišla Dolenjcem ta pot iz prijazne savinjske doline.

Nekako okoli leta 1860. slišali so se ob Krki prvi glasovi, da živi v Celji slep župnik, ki ima papeževe blagoslove. Ko je popotoval v Rim, so začeli o njega prihodu v vseh cerkvah zvonovi sami zvoniti. Po tem znamenju je spoznal papež, da je župnik svetnik in mu je podaril vse svoje apostolske moči in milosti, med drugimi tudi to, da sme dajati odvezo brez izpovedi. Dolenjce je ta novica silno razveselila in razburila. V Celje so jeli romati najprej posamezni, po tem pa cela krdela. Leta 1867. se je osnovala pravilna pošta, s katero je šlo vsak teden dvanajst do petnajst grešnikov k slepemu župniku po odvezo. Vozil jih je navadno Prečinčan Jože. Nekateri so se izpovedali, kakor doma, drugi so povedali dve, tri besede, pa je bilo tudi dobro. Še druge je vprašal gospod sam, če so storili tri največje grehe, menda uboj, požig in krivo prisego. Mnogim pa je oprostil grehe in jim dovolil k obhajilu iti tudi brez izpovedi, ki je bila pravzaprav res nepotrebna, kajti so mu bili po občem mnenju vsi grehi bolje znani, nego grešniku samemu. Romarji so mu dajali pridno za maše, kar jih je bolelo tem manj, ker so bile pri njem tako dober kup, po pet grošev in še ceneje. Nekdo mu je pomolil za eno cel goldinar. Slepec pa je dejal: To je preveč zate, ki si tak revež. Drug romar pa ga je prosil, da bi vzel od njega, ker je siroten, dva groša. Župnik je zagrmel nanj: Lažeš, ti si skop ne pa siroten! in tako se je zopet dokazalo, da so mu znane vse skrivnosti, da je vsevedoč. Pripovedovali so se o njem še mnogi drugi čudeži. Med njimi je bil go-

tovo največji in najbolj zanimljiv ta, da se je na tolikih krajih porodil. Gorenjim Podgorcem je pravil, da je Podgrajec, dolenjim, da Šentjoščan, Poljancem, da Zakrakovec, srednjim Dolencem, da Šentrupečan i. t. d. Župljan in bližji rojak je bil skoraj vsakemu človeku. Na svet je prišel celo v Nacaretu in Jeruzalemu, navadno le v slovenskem, ali če je zapazil, da bo koga razveselil, pa tudi v turškem, tam v daljni obljubljeni deželi. Naši popotniki se niso mogli načuditi, da so govorili pobožni kmetje celjske okolice o njem tako zaničljivo. Nekateri so mu to povedali in ga vprašali, s čim se je ljudem zameril. On je povzdignil obraz proti nebu in zdihnil: Kaj, ali ne veste, da vsakega, kogar Bog ljubi, svet sovraži in prezira? Dolencje je ta dokaz popolnem zadovoljil in pomiril. Grede na prvi slovenski tabor v Ljutomer vozil sem se z Jožetom tudi jaz od Zidanega Mosta do Celja. Moji sopotniki so bili jako veseli ljudje, prepevali so skoraj same okrogle in niti njih pomenki niso kazali kesajočih se grešnikov. Pozneje sem pazil natanko, kaki romarji najbolj rabijo to pošto. Izvečine so bili lahkoživni mladiči in mladenke, pridružil pa se jim je rad tudi kak starec, čigar poštenje je bilo doma na slabem glasu. Povedal bom samo en zgled, kake zrele ptice so se nahajale med romaricami. Blizu Novega Mesta sem poznal lepo, ali preživo deklico, o kateri so vsi znanci govorili: Katrica je preveč fantovska, boste videli, da bo kmalu kaj izteknila. Čez nekoliko mesecev mi je zašepetal na uho nje sosed, da bo zibala. Nekaj dni pozneje se je vedelo že po vsej občini, da si kuha skrivaj neko travo, da bi se iznebila neugodnih nasledkov svojega greha. Skoraj izvem, da

je nevarno zbolela. V štirinajstih dneh je bila zopet na nogah, pa hajdi z Jožetom v Celje! Tercijalke so na ves glas trobile, da gre zato tja, ker je je sram in strah, da bi se izpovedala domačemu gospodu svojega vnebovpijočega hudodelstva. Razen te, pravili so mi ljudje še za pet drugih, da so napravile zarod z juho neke trave, z vranjim kljunom ali z nekimi neznanimi jagodami, ki rasto na grajskih vrteh, in se drevile potem v Celje, da jim ostrga slepi župnik kosmato vest. Sčasoma se je jelo sploh trditi, da hodijo po celjsko odvezo večinoma taki, ki imajo na duši kak velik, grd greh, na priliko tatvino, ali kako hudo nečistost. Nekoliko ur od Novega Mesta so tri slaboglasne vasi, v katerih je prejšnje čase vse mrgolelo kradljivcev, sleparjev in vlačug. Iz njih je šlo v Celje več romarjev, nego drugje iz treh velikih žup. V nekem dolenskem okraju se zdi zakonskim deveta božja zapoved menda nepotrebna. Mož, ki pozna po stanu svojem prav dobro npravne razmere našega naroda, mi je zatrdil, da se nahaja izmed deset omoženih na Gorenjskem komaj ena prešestnica, v tem okraju pa je komaj ena poštena. Tudi odtod so drli ljudje, zlasti babnice, kar kupoma v Celje. Marsikatera je vzela s sabo, da je v dalnjem kraju ne bi bilo preveč strah, kakega dobrega prijatelja. Naša duhovščina seveda ni verjela niti v svetost slepega župnika, niti v veljavnost njegove odveze. Svarila je župljane, naj ne tratijo časa in ne žalijo Boga s tem romanjem ter jih poučevala z resno besedo, da je prejemanje sv. obhajila brez resničnega kesanja in natančne izpovedi božji grabež in smrtni greh. Ali ljudje si niso dali dopovedati, vleklo jih je v Celje, kakor

da bi bili obsedeni. Med temi romarji je bilo tudi precej Podgorcev; naš znanec Kozoglav se je peljal dvakrat z Jožetom, dvakrat pa je korakal peš tja. Podgorci so vprašali slepega župnika, če zna zagovarjati škrate, in ko jim je to potrdil, so ga prosili, da bi šel ž njimi in jim pregnal iz Gorjancev Hudobca. Odkonca je mož z glavo stresal in se branil, pozneje pa se je ž njimi pogodil in obljubil svojo pomoč. Priporočal jim je trdno vero, ker se brež nje peklenški duh ne da prepoditi. Ker je bilo te vere v Podgorju obilo, se ni moglo dvojiti o najpovoljnejšem uspehu. Ali neusmiljena usoda je poteptala tudi ta pot sladke upe rojakov naših in Hudobca rešila. Ako se Podgorec s kakim gospodom dobro seznanil in bi mu rad ugodil, ga vpraša gotovo, če je rad polhe in mu jih prinese, ako to potrdi, polno malho, da jih je sit. Teh živali je na Gorjancih dovolj. Dolenjcem se nič ne gnusijo, mnogi jih ljubijo bolj nego vsako drugo divjačino. Tako je vprašal Kozoglav tudi slepega župnika. On mu je dejal, da je polhe prav v slast, če so dobro pripravljene. Kozoglav mu da sedem jako rejenih, katere mu je ujel sosedov sin, razposajeni Murček, in se ponudi obenem sam za kuharja bahaje se, da mu jih bolje od njega ne zna napraviti nobena kuharica. Polhi morajo biti napol kuhani, napol pečeni: taki so slastni, da pridejo lahko brez sramote na vsako grofovsko mizo. Slepí župnik sprejme ponudbo s pogojem, naj skuha polhe skrivaj, ker bi se mu meščani gotovo rogali, ko bi za to jed izvedeli. Kozoglav se je dela lotil in je dovršil, kakor je bil trdno uverjen, srečno in slavno. Župnik poje hlastno dva polha, dasi je bil bolehen. Použil bi jih bil

morda še več, da ni začutil hude slabosti, ki ga je prisilila, da je moral iti v posteljo. Čez osem dni je umrl. Prestrašeni Kozoglav je šel precej, ko je to izvedel, k sosedovim in vprašal Murčka, če mu ni ujel namesto poštenih polhov morda kako strupeno podgano ali krtico. Fant mu se zabavljivo zagrohota: Prismoda, če se je kaj takega pripetilo, kriv si ti, ne pa jaz. Hotel si dobiti na vsak način od mene polhov, za katere zdaj, kakor sam veš, ni pravi čas. Moral sem obljubiti, da ti bom izpolnil voljo, pa sem si pomagal, kakor sem vedel in znal. Kozoglav se prime za glavo in bridko zaječi. Odtakrat je bil ves izpremenjen. Hodil je zamišljen sam zase, ogibal se je vsake družčine in tudi najboljših prijateljev. Vest mu je očitala, da je smrt slepega župnika morda on zakrivil. Rajnki ga je hodil skoraj vsako noč strašiti. Proti jeseni je pustil svojo borno, zadolženo kočico in šel najprej na Hrvaško, potem na Ogersko, odkoder se ni več vrnil. Veliko let se ni zanj nič slišalo in vedelo. Lani so ga našli dolenski fantje, ki so na Ogrskem delali doge, v Zakonu na Dravi. Bil je rdeč, debel in dobre volje. Videlo se je, da ga je duh slepega župnika moral izgrešiti, ali pa se je naveličal mu nagajati. V Zakonu se je oženil. Črna in blagosrčna Madžarka mu je prinesla razen pridnih rok krčmarsko pravico, dve sto veder vina in več stotin gotovine. Ker je stala krčma jako na priliki, je zahajalo vanjo zmerom dosti pivcev. Če so prišli k njemu rojaki, se jih je obveselil vselej tako, da jim je dal za 20 soldov več svinjine nego drugim ljudem za 40. Niti vina jim ni mešal preveč z vodo, v litru če je je bilo četrta, ali pa še ne. Naši delavci so ga vprašali: Kdaj pride kaj

domov? Dejal je: Menda nikoli. Kranjska dežela je na oči raj proti blatni Madžarski, ali za vse drugo mi je bolje tukaj nego doma. V Zakonu mi ostane vsaj nekaj dobička, v Podgorju pa ne bi delal zase, nego za nikdar sito gospodo.

Brusničan Herbst je šel s prijateljem Šmejkalom v Šentjernej na semenj. Pod Gorjanci tuja imena niso tako redka, kakor bi se lahko mislilo. Med iblajtarji in stražniki, ki so prežali pred l. 1848. brez sreče in slave na tobakarje in turške hajduke, je bilo vedno dosti Čehov in nemških Pemakov. Prebivši službena leta, so se nekateri poselili v Podgorju in oženili. Njih otroci so bili že tako poslovenjeni, da trezni niso znali nič nemško. Naslednika takih tujcev sta bila tudi revna in preprosta, ali jako poštena brusniška srenjčana Herbst in Šmejkal. V Šentjerneju sta našla razen drugih znancev Šmejkalovega svaka Trpotca, ki je vozaril s čilima svojima hrvaškima konjičema blago, kakor je nanese, kdaj v Krško, kdaj v Ljubljano. Pravil jima je svoje mične prigodbe in izkušnje pri bokalu izvrstne stare zelenike s tako živo zgovornostjo, da se ga nista mogla naslušati. Povedal jima je tudi to, da se je seznanil nedavno s slavnim menihom, ki živi zdaj sam zase na Dolenjskem. Njegova svetost je tako zaslula, da jo je izvedel sam rimski papež in mu dovolil, da sme zapustiti svoj samostan, iti, kamor ga je volja in prebivati, kjerkoli sam zaželi. Dal mu je tudi še to dovoljenje, da stanuje ž njim slobodno mlada, precej brhka babnica, da bi imel priliko, bojevati se s izkušnjavami in si z junaškimi zmagami prislužiti nebeški raj in večno izveličanje. Ker se je zdela Podgorcem ta povest nekoliko neverjetna, potolažil in

uveril ju je Trpotec s to-le priliko: Bil je jako pobožen puščavnik. Vsak dan je prišel k njemu angel in mu prinesel živeža. Enkrat pa ga ni bilo ves dan nič k njemu. Drugo jutro se je zopet oglasil in puščavnik ga je vprašal, zakaj ga včeraj ni bilo. Angel mu je odgovoril, da je umrla v bližnji gostilni natakarica, in da je poslal Bog po nje dušo vse angele in tudi njega. To žensko so imeli ljudje za veliko grešnico, ker je tako rada s pijanci in razuzdanci plesala in se kratkočasila. Nihče ni vedel, da prečuje v goreči molitvi cele noči in da nosi pod obleko na golem životu železen pas z ostrimi žebli, ki so se ji na plesu in sploh, kadar se je ganila, globoko zadirali v meso in ji delali neznanske rane in bolečine. Puščavnik je vprašal angela: Koliko pa vas bo prišlo po mojo dušo? Angel veli: Jaz sam. Puščavnika premaga napuh, da reče osorno: Če jih ne bo več, pa ne potrebujem niti tebe, in tako se je pogubil. Ta prilika je Podgorca poučila, da se ne sme soditi nikdar po videzu in zdaj sta Trpotcu verjela. Kar sta čula v Šentjerneju, sta seveda doma precej razglasila. Šmon in tovariši njegovi so se smejali njuni labkovernosti in zatrdili, da je sparjeni menih prej cigan, nego svetnik, ali to zabavljanje ju ni oplašilo. Iskreno in oduševljeno sta oznanjevala njegovo resnično bogoslužnost in pravičnost in mu dobila mnogo častilcev in prijateljev, zlasti v Gaberju in po drugih gorskih vaseh tja do Karlovške ceste. Ti verniki so popolnoma odobravalij njuno misel, da je treba poklicati svetega moža na pomoč proti Hudobcu. Herbst in Šmejkal sta potovala k njemu sama ter ga preponižno vprašala, če mu je podarjena moč, premagati peklenko pošast, ki pustoši

že toliko let Gorjance in obližje. Menih odgovori oblastno in jezno: Kaj dvojita? V moje blagoslove verjamejo boljši možje, nego sta vidva. Pogodivši se ž njima za plačilo, ki je bilo precej veliko, je dal napreči kočijo in se odpeljal v Gorjance. Voz je pustil v Preseki. Do Hude peči, v kateri stoluje Hudobec, je moral peš korakati, kar ga je silno utrudilo in spehalo. Vzemši iz žepa stare bukve, je stopil pod skalovje in začel moliti. Hudobec pride gledat, kdo je in se zasmije. Ko pa sliši glasno zagovarjanje, zagrmí srdito in zaničljivo: Kaj ti, lopov, hočeš me prepoditi? Čakaj, jaz bom Podgorcem povedal, koga so si najeli za boj z gospodarjem Kukove gore. Doma ti je smrdelo iskati si službe in kruha, ker si vedel, da zahteva slovenska duhovščina od vsakega tovariša vero, red in poštenje in ne daje potuhe razuzdancem in samopašnim skruniteljem božjih vež in svetotajstev. Potepal si se po svetu in si našel na Kvakarskem samostan, pravzaprav brlog po volji svoji. Živel si z brati tako, da ste več ur naokoli vse ljudstvo pohujšali. Ker se vam je zdelo med zidovi še premalo svobodno, razkropili ste se po obližju in se nastavili kar sami za župnike. Za svoje uboge duhovne ovce ste imeli tako skrb, da ste jih najprej ostrigli, potem odrli, naposled pa jih do golih kosti oglodali. V Rimu se je to mesarstvo izvedelo, dobili ste oster ukaz, da se morate nazaj v svoj samostan umakniti. Ti pa poglavarjev nisi hotel poslušati. Z nagrabljenim denarjem si pribezljal v svojo domovino in se ustil, da se nikogar ne bojiš in boš delal, kar se ti bo zljubilo. S sabo si pripeljal negodnico ter se bahal, da ti nihče ne more braniti, ako te bo volja, ž njo do smrti živeti in se

rogati svečani svoji obljubi, šesti božji zapovedi in naredbam katoliške cerkve. Kmalu si začutil, da se zbira nad tabo huda nevihta, trebalo je misliti, kako bi se odvrnila. V Ljubljani je vladala takrat peča. Ti si prišel, padel na kolena in poljubil rjavo roko, ki je devala to pečo na glavo. Ta gnusna podlost te je rešila. Ker si se bal neprilik tudi od posvetnih oblastev, si izdal o volitvi svoj narod in njegove svete pravice in pljuval pred častitimi duhovniki, ki so ostali domovini zvesti ter so svojo dolžnost možato izpolnili. Vidiš, s takimi ciganskimi umetnostmi si se izkopal iz nevarnosti. Potem si se pasel slobodno po živinskih nagonih in strasteh svoje spačene duše. Zabaval si se doma kaj ugodno z butilijami, knjigami in ljubico. Tvoja knjižnica ni baš velika, ali je zanimiva, vsaj za take modrijane kakor si ti. To spričujejo glasno že naslovi posameznih bukev: Die Frau als Mutter, Casanova, Galante Abentheuer i. t. d. Ob delavnikih nisi cerkve nikoli odznotraj videl. Ko si šel v nedeljo od božje službe, te je čakala pred vrati vselej tvoja priležnica, pa si jo zgrabil za pod pazduho in vlekel ponosno domov, kakor kak grof svojo gospo. Gledali so te izkušeni, resni možje, pametne, pobožne žene, sramežljive device, nedolžni otroci. Takega pohujšanja ni učakala kranjska dežela več nego tri sto let, odtakrat, ko se je širil po njej predpusni evangelij, katerega je izumel sladki moj bratec Martinček, gledaje zamaknjen v sivkaste oči svoje Katrice. Njega si hvalil na ves glas proti svojim gosposkim in kmečkim znancem in njegovim privržencem si se hotel tudi s tem prikupiti in približati, da te ljubica ni smela nikoli drugače imenovati nego:

Mein Pastor! Duhovnike te škofije si pri vsaki priliki zlobno in lažnivo obrekoval in jih pital z „mračnjaki“ in „nevedneži“. Ker si tako oster sodnik drugim, moramo pogledati tudi v hram tvoje vednosti in učenosti. O počitnicah si se pomenkoval z dijaki in si jim po-tožil nasledek svoje požrešnosti z besedami: Hodie mihi male est, habeo duram sedem. Ta tvoja ultra-klasična latinščina je fante tako udobrovoljila, da so skoro od smeha popokali in se je gotovo še zdaj radostno spominjajo. Večkrat si izustil avšasto mnenje, da so bili na Kranjskem edini pametni popi stiški menihi in da bi se jim precej pridružil, ko bi zopet vstali. Stiški gospodje so bili silni bogatini in za-radi tega veliki grešniki, obenem pa tudi slavni raz-umniki in učenjaki. S svojimi grehi in njih nasledki se niso nikoli ponašali in bahali. Takega bedaka, kakor si ti, ne bi bili hoteli sprejeti niti za svinjarja, nitar za tovariša. Naštel sem ti zdaj nekoliko marog in grdob, ki so ljudem znane. Ako se ne pobereš precej ta hip odtod, pa bom razodel možem tvoje skrivne, še stokrat večje lopovščine, da ti bo kar kri zastala in se zledenila. Po teh besedah udari Hudobec z nogo ob tla, da se je zazibal ves hrib. Ubežni menih se je stresel že prej kakor šiba, pri tej škratovi pretnji pa je vrgel bukve od sebe in začel teči, kar so ga mogle noge nositi. Preklinjaje so odšli za njim prevarjeni Podgorci. Mislili so ga kazniti, ali je bežal tako urno, da ga niso mogli doiti. V nekoliko urah ga je prinesla kočija zopet domov. Hudobčeva pridiga in prebiti strah sta ga tako poparila in poklapila, da celih štiriindvajset ur ni mogel ne jesti ne piti. To izgubo je povrnil svojemu životu drugi dan z obrestmi vred. Iz dimnika

se je ves ta dan neprenehoma kadilo in od rane zore do trde noči se je slišalo iz njegove hiše na cesto žvenketanje kupic in rožljanje žlic, vilic, nožev in krožnikov.

Naša povest se približuje svojemu koncu, ki ni tako brezupen, neradosten in jalov, kakor bi se moglo pričakovati po tem, kar smo izvedeli. Pregovor trdi, da tudi slepa kura najde kdaj kako zrno. Šmonova dekla Ančka, kateri je Bog dal težko kaj več nego pol talenta, je rekla svoji gospodinji: Ljudje hvalijo stare čase, kako je bilo na svetu dobro, dokler je stala še cerkev sv. Miklavža in ni bilo ne Hudobca, ne toče, ne drugih ujm in nadlog, ki nas zdaj zatirajo. Ko bi sezidali to cerkev iznova, bi škrat izginil in ž njim vsa nesreča. Stroški ne bi bili veliki, ker bi vsak rad tlako delal in gospoda bi tudi lahko dobili, ki bi hodil na Gorjance maševat, če ne doma, pa v samostanu; saj bi se mu pot dobro plačal. V čudu pogleda gospodinja deklo in veli: Misliš? Ti, jaz tudi tako mislim. Ta pogovor je slišal Šmon in dejal: Če bi se tega lotili, dam jaz precej deset goldinarjev in še kaj drugega. Prava beseda vselej kaj zaleže. Še tisti večer so se pomenkovali po vsej vasi, kako bi bilo hasnovito in potrebno, ponoviti čudodelno cerkev sv. Miklavža. Govorica se je širila dalje in dalje; preden je potekel mesec, je vnela že vse Podgorje. Ob nedeljah se ljudje niso skoro nič drugega menili nego to, kako se bo cerkev zidala in kake dobrote in blagoslove jim bo prinesla. Ta nakana je razveselila tudi Žumberčane onkraj gore. Prijatelju za voljo, ki je za to reč največ skrbel in trošil, sem spisal hrvaški opomin in prošnjo do njih, da bi bogoslužno delo po svoji moči podpi-

rali. V Podgorju so se začeli nabirati v ta namen dragovoljni darovi, ki so bili za grozno revni okraj dovolj veliki. Nekateri so dali ali obljubili denarja, drugi vina ali kakega drugega pridelka. Prva gorečnost je sčasoma ponehala in skoro ugasnila, ali doseglo se je itak toliko, da se o srečnem uspehu ne more več dvojiti. Cerkev sv. Miklavža stoji že dozdana in pod streho, treba ji je zdaj še oltarja, zvonika in zvona. Po kaki prav dobri letini bo dala rada vsaka podgorska in marsikatera žumberška hiša, da se bodo mogle tudi te potrebe omisliti. Neskončno veselje in ginljiva pobožnost bosta vladali na Gorjancih, ko se bo vršilo v novi cerkvi prvo sveto opravilo. Vsi Podgorci imajo trdno vero, da bo tisti slavni dan konec dolgi in prežalostni dobi Hudobčevega kraljevanja in strahovanja.

21. Peter in Pavel.

Ko je dopolnil general Erger-Berger trideset let, je začutil potrebo, da gre v pokoj. Za domovino si je bil nabral že toliko zaslug, da se je zdelá gospodi njegova želja popolnoma upravičena. Dali so mu odpust brez dolgega odlaganja. Slabo se mu ni godilo niti v vojaški službi, ali jesti in piti vendar ni mogel vselej, kar in kolikor bi bil hotel. Doma na graščini pa si je uredil življenje v vseh rečeh po svoji volji. Delal in premišljeval ni nič. Take sitnosti so mu opravljali uradniki in družina. Po dvanajst ur na dan je spal, drugo polovico časa je porabil za tri glavne svoje zabave: lov, tepeškanje in jed. Lov je ljubil samo zato, da se naužije v hosti zdravega zraka in si ohrani zdravje. Zaradi ogromne debelosti ni mogel

hoditi peš. Prejšnje čase so ga nosili hlapci, zdaj pa se je vozil na zlatih kolih, katera je dobil v dar od turškega cesarja, prijatelja svojega. V gozdu je dal izkrčiti daleč v goro prav položno in široko preseko, po kateri se je lahko vozaril. Streljal in ubijal je živali tako naredno, kakor mnogi drugi gospodje tiste in tudi še poznejše dobe. Lovci so mu prignali pod nos kako ranjeno srno, ki se je komaj gibala, grof jo je pogodil in vsi gonjači so zavpili: „Slava! General Erger-Berger je prvi lovec na Dolenjskem in Hrvaškem.“ Sčasom se mu je primrzil takšen lov, zdel se mu je pretežaven in zamuden. Nadomestil ga je z šalo, ki je bila gotovo pametna, dasi ne baš duhovita. Lovci so morali poskrbeti, da se je nameril po kratki vožnji na divjačino, ki ni bila le obstreljena, ampak tudi že mrtva, odrta in — pečena. Kadar se je prav posebno udobrovoljil, se je kratkočasil najraje s tepeškanjem. Vozniku, hlapcu, ali kakemu drugemu človeku, ki ga je srečal, je založil s pestjo pljusko, ali ga brcnil od zadej, ali mahnil po njem navsomoč s palico, ali pa ga zbodel v stegno z ostrim šilom. Tega ni delal iz jeze, marveč za svoje veselje, da se je smejal. Kolikor bolj se je udarjenec in ranjenec zvijal, kremžil in cmeril, toliko ljubše je bilo grofu, tem obilnejšo nagrado je prejel od njega za bolečine. Pograbil je vsakega, kogar je tepel, za uho ali za nos in ga vlekel v grajsko klet ter ga napojil prav do sitega. Naposled mu je dal kak srebrn denar, za nameček pa navadno še eno pljusko ali brco. Take šale se dolenjskim graščakom niso zdele surove in sramotne. Zadnji prijatelj jim je bil, kar jaz vem, žlahtnik Paravić. Mož ni bil slovenske krvi, ali imel je slovenske podložnike,

tudi je zahajal rad v Ljubljano, v Ribnico in na Toplice. Pretepel in obunkal je marsikaterega našega rojaka. Mnogi so komaj čakali, da jih lopne, kajti dobro so vedeli, da se jim bo mastno plačal vsak udarec. Lov in tepež je smatral Erger-Berger bolj za postranski veselici, glavna zabava pa sta mu bila in ostala v vojski in miru jed in pijača. Obedi so mu trajali od poldne do kasne noči. Manj nego trideset skled ni prišlo noben dan na mizo in to še brez sadja, potic, tort in drugih slaščic. Tajna zgodovina dolenjskih „vaših gnad“ nam je zapisala in ohranila natanko spomin tistih jedi, ki so najbolj dišale slavnemu generalu. Ta obedni izkaz nam izpričuje, da se je kupilo in omislilo za njegovo lišpavo grlo in obširni želodec vse, karkoli se je nahajalo sladkega, prijetnega, okusnega in pomičnega v bližnjih in daljnih deželah, naj leži v Evropi ali Aziji, takraj ali onkraj atlantskega morja. Pohvalno se mora priznati, da pridelkov in priredkov domačega kraja ni zaničeval tako neumno kakor nekateri naši „domorodci“, ki so razvpili Dolenjce za najslabše kmete v cesarstvu in se silijo s to nesramno lažjo celo v slovenske časnike. Naše dobro izpitane kopune je imel za najzlahotnejšo kuretino na svetu, s katero se ne morejo kosati niti sloveči hrvaški purani, ne ogrske gosi. Trdil je, da se jih človek nikoli ne naveliča, če jih je tudi trikrat v tednu. Kruh se mu ni smel peči iz nobene druge pšenice nego iz podgorske, kajti našel je v njej take odličnosti, ki jo povzdigujejo nad isto italijansko. O banaški je molčal, ker se je je takrat še malo pridelovalo v opustošenem Banatu. Neizmerno je častil in hvalil tudi smetano dolenjskih krav, ki se paso po suhih, sladko-travnih gorskih ko-

šeninah in lazih. Enako visoko je cenil sočno svinjino zakrakovskih prascev. Vselej, kadar jo je užival, se je smejal bedakom, ki so dobivali svinje in svinjsko meso z Nemškega in Italijanskega. Slovenske čebele in čebelarje je razglasil za najprve v Evropi, in znanost mu je pozneje to mnenje potrdila. Njihov med mu je bil najljubši zajutrek. Istotako je jedel v slast čudovito dobri fižol, ki raste po dolenjskih vinogradih, naj bo nakolski ali pa pritličnik, prajz, češnjevce, koks ali samozrniec. Poleg govedine mu je morala stati vselej skodelica hrena. Tudi ta je bil domač pridelek, izkopan blizu Prečine iz prlike zaloške zemlje. Krškim rakom je začel grof prvi širiti po svetu slavo. Najokusnejši so se mu zdeli rumeni velikani, ki jih je pralo šumeče slapovje pri Žužemberku, in pa tisti težki korenjaki, ki so gomazili v skalovju pod Rumanjo Vasjo. Ali on je dokazal, da žive preizvrstni raki v vseh dolenjskih vodah in nele v Krki. Ko so ga vprašali, katerim bi odločil itak prvo mesto, je dejal, da imajo najkruhkejše in najslajše meso mirenski v obližju grada Rakovnika, ki je dobil od njih svoje ime. Postrvi so mu nosili ribiči iz več studencev, najbolje so se redile po njegovi misli v Težki vodi. Krko pa je častil in ljubil bolj nego vse druge reke zaradi odličnih sulcev, ščuk, vider, povodnih rac in labodov, ki so mu dohajali iz njenih valov na mizo. Tudi za gobe spada po njegovem izpričevanju dolenjska krajina med najbolj blagoslovljene v Evropi. Zlasti se je obveselil, če je zagledal zajca. Gobe te vrste so tako silne, da napolni že ena sama velik naramen koš. O sadju mi ni treba govoriti. Dolenjske slive so sladke kakor sladkor, pa ni čudo, da grof ni maral nobenih drugih. Dolenjsko breskev je

imenoval oduševljeno diko in ponos dežele slovenske, kraljico in zmagovalko vsega avstrijskega sadja zaradi njene divne lepote, sočnosti, dobrote in dišave. Denarjev je potrošil seveda največ za draga francoska, španjolska in ogrska vina, ali izkušnja ga je izučila, kako dobro se prileže želodcu tudi domača kapljica, zlasti tista, ki dozoreva v Gadovi Peči, Drenovcih, Grčevju, v obeh Trških gorah (novomeški in krški) in v mali, ali neskončno prijazni Gobici pri Šent-Rupertu. Ker je hrepenel general Erger-Berger tako strastno po vseh dobrih darovih matere prirode, se ne moremo čuditi, da je smatral za svoje glavne uradnike kuharje in kuharice. Isti oskrbnik se ni smel povzdigovati nad nje. Za nadzornico in vodnico vsega kuhinjskega dela in svetišča je izbral grof izmed mnogih teknic hčer našega rodu, bistroumno Meto. Dolenjke slove že odnekaj za dobre kuharice. Meta se je porodila v Šent-Vidu pri Stičini, ki nam je dal že toliko glasovitih krasotic in umetelnic. Z lepoto je Bog ni nadaril baš obilo, ali razen svojega obrta je znala in razumela še marsikaj drugega. Enako spretno je rabila svoj jezik in svojega bližnjega. Ustni grajski „Dnevnik“ je uredovala neprekosno korenito in duhovito. Znanke je imela v kuhinjah in otročjih spalnicah vseh dolenskih gradov. Od njih je izvedela hitro in natanko vse novice, zgodbe in skrivnosti grajske gospode ter jih potem poročala seveda dobro osoljene in začinjene svoji gospej in prijateljicam. Meta je pazila na vso kuho, posebno pa ji je bilo skrbeti za okusno juho, vlažno govedino in slastno privaro in omako. Razne pečenke pa je pripravljaj drug izvedenec, Kraševc Balša. Grof je iztaknil ta biser pri baronu Rosnarju, vrstniku in prijatelju

svojem, ki ga je bil povabil na obed. Tako dobre pečenke kakor na tem kosilu ni prej nikoli jedel in v glavo mu puhne misel, da mora biti Balša vsekako njegov. Barona vpraša, koliko mu da za kuharja. Dobivši nepovoljen odgovor, da ni in ne bo nikoli na prodaj, začne nagovarjati Balšo samega, naj pride k njemu služiti. Sluga mu veli, da bi se tega ne branil, ker se mu godi pri Rosnarju dosti slabo, ali ga ne sme zapustiti, ker je njegov podložnik. Grof se zasmije: To nič ne škodi. Čakaj danes štirinajst dni zvečer za grajskim vrtom. Ker ne smeš iti odtod izlepa, te bomo pa ukradli. Čez štirinajst dni prideta o mraku za baronov vrt dva grofova hlapca, posadita Balšo na konja in odjašeta ž njim proti Gorjancem. Spretne slaščicarice Polone se je polastil Erger-Berger na drugačen način. Služila je prej pri vitezu Šalku, s katerim je bila zadovoljna, da ne bi bila šla rada od njega. Šalk se je zabaval najbolj z igro. Grof najme za veliko plačilo glasovitega kvartača Šinkenturna ter ga pošlje k vitezu, da bi igral ž njim za Polono. Vitez izgubi igro in Polono, katero odvede zmagovalec k Erger-Bergerju. Blizu Metlike stoje na lepem prostoru tri cerkve, ena zraven druge, ta kraj se zove zdaj: „Pri Treh Farah.“ Proščenje, ki se vrši tukaj jeseni, spada med največje in najveselejše cerkvene shode na vsem Slovenskem. Zbere se po šest, kdaj, pravijo, tudi do deset tisoč ljudi, ponajveč Belih Kranjcev in Hrvatov. Namolivši se, okrepcujejo se romarji preprijetno pod košatimi lipami. Napeče se takrat svinjine in vsakega mesa za celo vojsko. Grofu je nekdo povedal, da ne zna peči jagenjčkov na ražnju nihče na svetu tako okusno kakor tamošnji Vlahi in Hrvati. O resnici

tega poročila se je hotel uveriti in je prišel s tem namenom na proščenje k Trem Faram. Tudi njemu se je zdel vlaški jagenjček neskončno dober, meso se mu je topilo kar samo v ustih. Precej zaprosi dečka, ki ga je spekel, naj pride k njemu služiti v njegov grad, plače mu bo dal, kolikor bo zahteval. Vlah, ki se je zval Dáne, pogleda svoje rojaka, ki mu prikimajo in odgovori grofu, da gre ž njim. Ta služba je trajala le tri mesece, končala se je s takšno strahoto, kakršne Erger-Berger še ni nikoli doživel. Dáne se je bil dogovoril z Vlahi, da so planili opolnoči v grad. Ker jim je odprl vrata, razsuli so se brez zapreke po izbah in shrambah. Najrajši bi si bili prisvojili dragoceni zlati voz. Uprl se jim ni noben človek. Družina so se poskrili v kleti in pod streho, ali pa so pobegnili v bližnjo hosto. Nemški uradniki, katerih je bilo dovolj v gradu, pa so po nekem čudnem naključju to noč kar nanaglem zboleli ali pa so morali ostati pri bolnih svojih ženah in otrokih. Resnična zgodovina bo označevala do konca vekov slavni čin, da je rešil grof brez tuje pomoči čisto sam grad, imetek in sebe. Ko se je predramil in slišal, da so prilomastili razbojniki, je rekel gospej, naj odpre okna, potem pa je začel rjoveti na vse junaško svoje grlo: „Pomagat! pomagat!“ Glas se mu je razlegal kakor grom po dolini in dobravi. V bližnjih vaseh se ljudje prebude. V početku so mislili, da je zdivjal in tuli grajski bik. Hlapec, ki je pribežal po cesti, jim pove, da so v gradu Vlahi in da bržkone odirajo grofa na meh. Ta novica dvigne kmete iz postelje. Vreli so od vseh strani skupaj, da bi videli na svoje oči, kako se vrši zanimiva prigodba. Grofu niso mislili priti na pomoč.

Pozneje bomo izvedeli razloge, zakaj se jim ni mogel lahko smiliti. Koristili so mu itak s prihodom svojim. Ko zapazijo razbojniki toliko množico, ki je še vedno naraščala, se preplašijo, zapuste grad in pobegnejo v gozd brez zatega voza in skoro brez plena. Erger-Bergerja je strah, ki ga je to noč prebil, tako prevzel in izbegal, da je ležal več tednov bolan. Od takrat je črtil ne le Vlahe, ampak tudi njihovo pečenko.

Z lepo svojo gospo Notburgo je živel grof v slogi in prijaznosti. Od mlajših let ni zaničeval niti kmečkih deklic. Tudi v zakonu je gledal kaj rad naše brhke Dolenjke. V tem se ni razlikoval prav nič od drugih graščakov. Marsikatero je vščipnil v lice ali v uho in jo povabil k sebi v klet ali v zidanico ter jej dal piti dve, tri kupice dobre starine. Zaradi takih šal niso gospoda nikogar grajali. Kmečki ljudje so sodili ostreje in svarili dekleta, naj se varujejo, ali niti oni niso trdili, da bi bil Erger-Berger kakov prešestnik. Gospa se ni nanj nikoli potožila ne za to, ne za kako drugo reč, morda zato, ker se ni vtikal čisto nič v njene veselice, spletke in tajnosti. Kakor vsaka ženska, je imela svoje skrivnosti tudi ona in to jako zanimive. Ko je prišla na grofov dom, odkraja ni brzdala svojega dosti objestnega srca. Dostikrat je jahala kar sama po več ur, kdaj po prisojnih lokah, kdaj pa tudi po temnih gozdih, pohajala je gradove ondotne gospode in se pomenkovala odkrito na vsa usta z vsakim človekom, tudi s podložniki svojimi. Vesele slovenske fante je gostila rada v domači zidanici in poslušala vsa zamaknjena njihovo petje večkrat pozno v noč. To življenje ji je jako ugajalo, ali prineslo jej je tudi neprilike in škodilo njenemu dobremu glasu. Po vsej

deželi je šla govorica, da je zaljubljena v vsakega odraslega človeka, če je le moškega spola, naj bo kmet ali gospod. Ta slov jo je prestrašil in razkačil. Prijaznost proti vsakemu jo mine, gostiti ni hotela nikogar več, fantovske družčine se je bala in skrbno ogibala. Brez prijetnega pomenkovanja niti zdaj ni mogla prebiti, ali poiskala si je tovarišev, ki so znali molčati. Izmed vseh je odlikovala najbolj Opasnikovega Janeza, ki je pa bil te časti tudi najbolj vreden. Rešil jo je iz nevarnosti, ki se je zdela ljudem prav majhna, ali je bila morda prav velika. Sprehajaje se po travnikih, se je namerila na veliko, bodljivo kravo. Maroga se zaleti proti njej in bila bi jo nasadila na roge, da ne priskoči iz bližnje Opasnikove hiše korenjak Janez, ki besno žival zadrži. To junaštvo mu odpre Notburgino srce. Še tisti dan ga pokliče v grad in mu veli prijazno: Ti ne boš več tlake delal, služil boš v gradu, preseli se precej sem k nam. Janez je bil jako priden in pošten sluga. Grofinja ga je postavila kmalu za paznika vseh grajskih delavcev, potem, kar je bila še višja stopinja, za svojega voznika, naposled pa celo za svojega varuha in za osvetnika svoje časti. Ta služba je bila za Janeza lahka in nemara tudi jako prijetna. Moral je ostati, kolikor se je spodobilo, zmerom blizu gospe in pretepstvi vsakega, za kogar je izvedela, da jo je obrekoval in zasmehoval. Janez se ni bal treh, takšen hrust je bil. Enega je sunil v prsi, da se je zvrnil vznak, druga dva pa zgrabil za lase in trkal z glavo ob glavo s tako silo, da nista vedela, če sta živa ali že mrtva. Meta je povedala, da je sin Turnskega barona Gene, ki mu pravijo doktor, opisoval v veliki družbi Erger-Bergerico in dejal, da ima

ona tri duše v sebi: sračjo, kačjo in kozlovsko, svoje pa nobene. Grofinja ukaže Janezu, naj gre čakati jezičnika v hosto, kamor hodi na lov, in nasamem naj ga kazni tako, kakor misli, da je zaslužil. Janez odide v gozd in se našemi, da ga mladi baron ne bo mogel poznati. Ugledavši ga, plane vanj in kakor bi trenil podere ga na tla ter zveže. Najprej ga začne mazati z voljno, tenko šibo, govoreč neprenehoma: Na to za sračjo dušo! Razbivši šibo, ga je natepal z debelo palico, govoreč enozadruhim: Na to za kačjo dušo! Ko se mu zlomi palica, pa ga jame udrihati z bičem, ponavlja besede: Na to za kozlovsko dušo! Baron je klical dolgo na pomoč, potem pa je utihnil in se ni ganil, kakor da bi bil mrtev. Ponoči se je zopet predramil in se ni mogel dvigniti. Preteklo je pol leta, preden je okreval. Po vsem životu, tudi po obrazu, so se mu raztezale od nemilih udarcev črne, višnjeve, zelenkaste in rujavkaste proge in riže, ki mu niso nikoli popolnoma izginile. Zlasti levo lice mu je ostalo grdo razpraskano in pisano do smrti. Grofinja je kar plesala od veselja, da je Janez pravo kazen tako dobro pogodil in izvršil. Kupila mu je lepo, gosposko obleko, prosto kmečko ime Janez izpremenila mu v Žandelj in niti vpričo ljudi ga ni imenovala odslej nikoli drugače nego: prijatelj moj! Erger-Berger je imel pri sebi tudi svojo staro sestro, ki je bila zatratila lepi svoj imetek na jako čuden način. Dolenjci pripovedujejo o neki gospej, ki je podedovala devet gradov in zapravila vseh devet s tem, da ni jedla nič drugega nego kurje kožice. Ko je zaklala zadnjo kokoš, je obrala, ker je bila še lačna, tudi meso. Takrat je plesnila z rokama in zdihnila obupno: Oh, da sem

vedela, da je kurje meso tako dobro, imela bi sedaj lahko še vseh devet gradov in bi živela po gosposko do smrti. Ta sladkosnedna gospa je bila sestra Erger-Bergerjeva. Vzel jo je k sebi, da mu pomaga vohati in nadzirati družino in podložnike. Tudi on je dobil po očetu devet gradov, ali ker je ljubil vsako dobro jed in ne samo kurjih kožic, obvaroval se je sestrine nesreče in revščine. Osem graščin je prodal in iztržil za vsako škrinjico zlatov. Te škrinjice je hranil v posebni izbi, ki je bila brez oken in odločena samo za denarje in dragotine. Zapirala se je z debelimi železnimi vrati, ki so se zaklepala z raznimi ključi tako umetno, da se ni bilo bati razbojnikov. Pet skrinjic se je sčasom izpraznilo, ali tri so stale še polne, nedotaknjene. Tudi velika graščina, katero je pridržal grof zase, mu je dajala tako obilne dohodke, da se je mogel še več let razveseljevati brez skrbi z najslastnejšimi založki in požirki. Bogastvo bi mu bilo upadalo gotovo bolj polagoma, da si ni našel tako prebranih uradnikov. Oskrbnik mu je bil rojak Valker. Brez usmiljenja je varal grofa in odiral kmete. Vsa gospoda so trdili, da so romali skoro vsi zlati iz onih petih škrinjic v požrešno njegovo malho. Grof itak ni mogel prebiti brez njega. Priljubila se mu je Valkerjeva nepopustljiva strogost proti tlačanom in čudovita natančnost in pazljivost, da niso mogli utajiti kmetje niti klasu desetine, ne kapljice gorščine. Najbolj pa se mu je primilil in prikupil oskrbnik s svojo pohlevnostjo, da je trpel z voljo in brez mrmranja vse psovke in udarce njegove. Razen njega je služilo grofu še sedem drugih tujcev, ki so bili vsi najčistejše kvarkarske krvi. Rabil jih je za pisarje, sodnike, nadzor-

nike, preglednike in valpte. Častita imena teh mogočnih grajskih uradnikov nam je zgodovina ohranila. Zvali so se: Krekselkran, Šuršelšavf, Purcelpaum, Štrunkibel, Plumpbitel, Kalbšimel, Fermaledajterer. Čebelarstvo in ribištvo pa je bilo izročeno v skrb našemu rojaku g. Lenkarju. Ta mož je služil grofa zvesteje nego vsi kvake. Zasačil je vsakega prestopnika, ki je zakrivil kako kvaro v ulnjaku ali na vodi in ovajal gospodarju tudi take reči, ki pravzaprav niso spadale v njegovo področje. Njega in Valkerja so črtili kmetje najhuje, ker sta jim storila največ krivic in jih dala največkrat pretepati. Lenkar se je pokoril za svoje grehe že na tem svetu, naprtil si je bil pred oltarjem jako hudobno ženo, ki je delala ž njim skoraj še grje, nego on s svojimi slovenskimi rojaki.

Erger-Berger si za svoje življenje ni ustanovil mnogo pravil, ali tistih, katera je imel, se je držal čvrsto, trdokorno, nepreporno, da ne bi bil odjenjal za ves svet. Bil je uverjen, da treba upravljati podložne tlačane z istimi sredstvi, kakor vojake: s palico in strahom. Kmeta je smatral za blatno, podlo in jako nizko stvarjenje, ki ne sme imeti in zahtevati nobene pravice. Trdil je odločno, da izpolnjuje svoje dolžnosti tembolje, kolikor ostreje se govori in postopa ž njim. Palica je vladala tisti čas na vseh graščinah, ali grof ji je dal tako obširno oblast in veljavo, kakršne ni imela nikjer drugod na Slovenskem. Kazen so izvrševali navadno biriči, ali dostikrat jim je pomagal tudi on sam. Manj nego petindvajset palic se ni odštelo nobenemu grešniku, potem je pristopil kdaj Erger-Berger in dejal: Da si boš nauk bolje zapomnil, na še te-le, in naložil mu jih je pet ali šest s svojo

roko. Kadar se je peljal na polje k delavcem, je nesel vselej za njim hlapec glasovite grajske „vice“. Te „vice“ so bile dolg, stisnjen košek, v katerem so se nahajala grofova trapila: šibe, palice in biči. Ime so dobile odtod, ker so se čistili in odvajali ž njimi tlačani lenobe, zabavljivosti, zvijače in upornosti. Šib ni bilo več nego tri: leskova, brezova in brinjeva. Padale so le na trupla slabih in starih bab, na možake pa samo takšen dan, ko je bil gospod prav dobre volje. Tudi palice so bile različnega lesa: glogove, hruškove, kostanjeve i. t. d. Delavci so se najbolj bali trnjeve, ki je bila grčasta, jako debela in težka. Dostibolj nego vse šibe in palice je čislal in ljubil grof svoje biče. Slonela jih je v „vicah“ cela zbirka. Nekatero si je dal splesti iz lanenega in konopljenega vlakna. Drugi so imeli na držaju privezan dolg remen in na njem priplet, od katerega je zardelo marsikatero tlačansko uho. Na enem pripletu je visela svinčena kepica. Ta strašni bič je vihtel Erger-Berger nad hujskači in dražljivci. V enega (konopljenega) je bila vpletena železna žica. Dika „vic“ pa je bil nalašč za grofa iz volovske kože ustrojen remen s tremi robovi. Bil je trd kakor žebelj. Koder je priletel, se je precej kri zasedla in take rane so se dolgo poznale. V košu sta bila spravljena tudi dva korobača. Eden je imel pet kratkih, ali sila debelih vrvi z ozli na koncih. Grof ju ni rabil pogosto, ker se mu je enkrat pripetilo, da je zamahnivši ž njim, udaril samega sebe, na veliko radost vsem tlačanom, ki so se komaj premagali, da se niso naglas zasmeli. „Vice“ so se dobivale semintje nekdam po več graščinah. Ene so strašile med Krko in Ljubnim še leta 1847. Ali te so bile nedolžna igrača proti

Erger-Bergerjevim. V košku je tičala brezova šibica, tenka drenova palica, „štaberl“, s kakršnim so pokorili takrat učeniki razposajene šolarčke in pa nekoliko — kopriv. Ž njimi je šegetal šaljivi gospod preveč jezikljaste punčike po ustih.

Skoraj še huje nego z biriči in vicami krotil in podlagal si je strogi grof slovenske podložnike z zlobo in zvijačnostjo ali, kakor je sam govoril, z modro politiko. Posredno in neposredno je delal med njimi združbe in sovražstvo. Posamičnih mu se ni bilo nič bati, ali jako nevarni bi mu bili lahko, da so se zedinili in udarili nanj skupno. Trebalo jih je torej razdeliti, razkačiti enega proti drugemu. Kadar je bil kje cerkven shod, je poslal tja svoje hlapce in „podrepnike“, da so se zamešali med fante in jih dražili in hujskali proti fantom sosednih žup in vasi, dokler se je unel prepir in pretep. Pomagali so kdaj ti, kdaj oni stranki z izgovorom, da morajo braniti nedolžnega proti rogoviležem. Ta nečedni posel jim je uspeval tako dobro, da kmalu ni bilo nobenega večjega zbora v vsi okolici brez razžaljenja in prelivanja krvi. V isti namen je izumil Erger-Berger pravilo, ki se je udomačilo potem po vsi Sloveniji, da nihče ne sme zalezovati in ljubiti deklet iz drugih vasi. Prestopnika so domači fantje svobodno zgrabili in nabijali, kolikor so hoteli. Če jih je prišel tožit, se je grof zadrl: Prav se ti godi. Pusti tuje golobice tujim golobom, kadar pridejo vasovat drugi k vam, jim pa vrnite. Ali on se je smejal tudi takrat, če so napadli pijani in samopašni kmetje koga brez vzroka. Nemirnjačev in pretepačev ni kaznoval nikoli, razen če so se lotili njegovih služabnikov. Vohunov je imel obilo po vaseh in goricah.

Zvečer so hodili poslušat pod okna, v gori pa so se skrivali za kako mejo ali v grmovje, da so čuli lahko vsako besedo vinskih bratcev, ki so se pomenkovali in veselili v bližnjem hramu. Kdor je zabavljaj kaj gospodi, je bil poklican v grad, dejan v klado in tepen, da se je sam sebi smilil. Kmet Zadnjikar je izustil pijan surovo šalo, če bi grofa zaklali, da bi bilo kolin za devet far. Ovadnik ga je slišal in zatožil. Ponoči je Zadnjikar izginil. Čez več dni so ga našli v gozdu obešenega. Grof je dejal: Zmešala se je možu pamet, pa se je revež sam zadrnil. Meni ga je žal. Ljudje tega niso verjeli, ali so pred grajskimi molčali, da niso imeli sitnosti. Na tak način se je zmešalo še več drugim, ki so se spominjali preglasno stare slovenske svobode in sedanje bede. Semtertja so živeli tisti čas še mnogi svobodnjaki, ki niso delali nikomur tlake. Grofu se je zdela njih prostost silno pohujšljiva za podložnike ter jim jo je vzel. Ker so se branili, jih je dal bičati, dokler so obljubili pokorščino. Nekateri so pod bičem umrli. On pa je pomigal zaničljivo z ramama in rekel: Tepci, zakaj so bili tako neumni, da se niso precej podvrgli, ko sem ukazal. Smrti so si sami krivi. Grofova „politika“ je sezala v vse razmere kmetiškega življenja. Županov sin bi se bil rad oženil. Oče je bil še mlad. Sina ni odgovarjal ali velel mu je, naj si postavi svojo hišo; doma je pretesno za dve rodovini. Fant prosi gospoda dovoljenja. Odgovori mu se, naj si steše ali sezida svobodno novo hišo, ali ne v vasi, nego pol ure dalje, blizu grajskega ulnjaka. Grof je hotel s tem dobiti zvestega in stalnega čuvaja svojim čebelam, obenem pa odvrniti nevarnost, da bi se vas povečala. Velikih vasi ni

mogel videti, ker se je zaleгла v njih najlaglje upornost in zarota. Javornik, gorska vas, je imel do sedemdeset hiš, kar je bilo v stare čase jako mnogo. Ponoči, o tistem vremenu, je jelo goreti in do zore je bil ves Javornik v pepelu. Ljudje trdijo še zdaj, da so ga požgali grajski hlapci po zapovedi svojega gospoda. Samo petnajst pogorelcev si je smelo narediti hiše na prejšnjem mestu. Vsi drugi so se morali razseliti. Iz ene močne vasi je osnoval grof šest slabih in še te so stale daleč ena od druge. Pod Gorjanci so bile tri vasi: Staro Selo, Novo Selo in Malo Selo. Ljudje vseh treh so živeli med sabo v bratovski prijaznosti in družbi. Grof je poskušal zaman razdreti to neprilično slogo, dokler ga domisli Valker, kaj mu je storiti. Vsi troji vaščani so pasli živino v Gombarici, ki je bila dovolj prostorna za vse in je imela prav dobro pašo in tudi studenčino. Zgodilo se je, da so se pastirji nekaj sprli in stepli. Na pašnikih taki boji niso nikjer redki; fantje se sprimejo in zopet pomire, nasledkov ni nobenih. Ali grof porabi priliko. Po oskrbniku naznani gospodarjem, da ne sme goniti nihče več v Gombarico. On zahteva na svoji graščini mir in red: ker ne znajo ali nečejo krotiti svojih otrok, niso vredni grajske milosti in dobrote. Za kmete je bil to hud udarec. Čez nekaj dni se dovoli zopet pasti, toda samo Maloselcem. Staroselci in Novoselci so bili zdaj še bolj razjarjeni. Srečnim Maloselcem so jeli očitati, da so jih pri grofu počrnili, ker bi se bila povrnila brez njihovih spletek stara pravica vsem trem vases, a ne samo njim. Po mnogih prošnjah se da grof omečiti in da isto dovoljenje tudi Novoselcem. Zdaj se uname huda jeza tudi med temi in Staroselci. Maloselci pa

so tudi strašno pisano gledali Novoselce, kajti bi bili mogli brez njih mnogo več živine na pašo goniti in rediti. In tako je grof popolnem dosegel svoj namen; te vasi so se odslej sovražile in se sovražijo morebiti še dandanašnji. Erger-Berger je mrzel na vsak kmetiški napredek, na vsako izpremembo v kmetiškem gospodarstvu in življenju. Poročilo se mu je, da si je izkopal bistroumni tlačan Bernač pod svojo hišo globoko klet in da misli vinski hram v gori zapustiti in spravljati vino doma. Grof se prestraši. Dejal je: Bernač se je domislil take pametne reči, da ga bodo gotovo vsi posnemali. Zgled je nalezljiv, naj bo slab ali dober. Dokler hranijo kmetje vino svoje v gori, ne morejo ga nič utajiti, graščina ne izgubi ni merice gorščine. Moji podložniki se shajajo najrajši okoli polne majolike. Če ga ločejo v hramu, pošljem tja vohune in izvem vsak njihov pomenek. Ko bi pa zvozili vino na svoj dom, potem z Bogom lepa gorščina, najdebelejša grajska kravica! Nekaj ga bodo dejali v klet, največ in najboljšo kapljico pa skrili pod streho, v slamo, seno ali v kako drugo zakotje in utajili, zaklinjaje se, da je vse vino v kleti. Namesto petih veder bom dobil komaj dve in morda niti toliko ne. Tudi ne bo lahko mojim ogleduhom priti kar tako, brez opravka v tujo hišo. Ti slovenski potuljenci modrovali bodo v svoji kleti, ali Bogvekje, in ugibali brez nevarnosti in povse brezskrbno, kako bi me ociganili in popili graščake v kaplji vode. Tako globoko in korenito je presojal Erger-Berger tudi take na videz čisto neznatne in malenkostne reči, kakor je izkop vinske kleti pod kmetiško hišo. Precej, ko je novico zvedel, je poslal k Bernaču veliko krdelo tlačanov, da so mu zasuli novo

klet, biričem pa je ukazal, naj mu namažejo za kazen prav gorkih petindvajset. Ker se je bal, da bi utegnil, razkačen, osnovati proti njemu med vaščani kak upor ali naskok, mu je vzel hišo in kmetijo in ga preselil na najzadnji konec grajske zemlje, v nezdrav, močvirnat kraj, kjer je kmalu potem umrl. — Politika je napotila Erger-Bergerja, da je zatrl celo svoje kvarkarsko sovraštvo proti našemu jeziku in jel goreče pospeševati slovensko umetnost, narodno pesen, bajko in šalo. Potikal se je po Gorjancih neki Kolba, bivši vojak. Delati ni hotel ničesa najrajši bi bil sedel ves dan pri majoliki, kratkočasil ljudi z burkami in jim prepeval svoje in tuje pesni. Takih dobrovoljnih gostov se Podgorec ne brani, ali je ta neprilika, da mora dostikrat še sam stradati vina, nikar da bi mogel napajati druge. Tudi ne utegne vselej poslušati burk in petja. Kolba je živel torej nekateri dan prav po pasje, kar ne ugaja nikomur, najmanj pa veseljaku. Izmed njegovih pesni je naredila največ hrupa in smeha po vsi krški dolini zabavljica, s katero je pikal Brusničane. Ko se je vršilo pri njih proščenje, bili so ga razžalili, ker ga niso poklicali nikjer k pijači. Srdit sede na tla pod lipo in se zamisli. Sedel in premišljeval je do mraka, potem pa začel korakati goriindoli po vasi in prepevati:

Brusničani se vkup zbero —
In star'ga mačka odero i. t. d.

Grofu je povedala za to pesen najprej Meta. On se je je jako obveselil. Brusnice mu že zato niso bile po volji, ker so bile prevelike; dobro pa je tudi vedel, kako iz srca sovražijo Brusničani že odnekdaj gospodo. Poslal je po Kolbo, da je pel to zabavljico med obe-

dom, pri katerem je bilo več tujih gostov, med njimi tudi neki vitez iz moravškega okraja. Pesen in napev sta se priljubila vsem poslušalcem. Kolba je dobil za nagrado toliko vina, kolikor ga je nesti mogel in pa dragoceno dovoljenje, da se sme oglasiti v grajski kleti vselej, kadar bo hotel. Ni mi treba praviti, da je prav pridno rabil to pravico. Njegovo pesen si je zapisal moravški vitez in jo nesel s sabo domov. Iz istih razlogov kakor grof Brusničane, sovražil je on Moravčane. Sklical je svoje hlapce in jim zapovedal, da se morajo zabavljice naučiti in dražiti ž njo z drugimi fanti vred vražje Moravčane. Izpremenil je samo nekatera imena, druge besede so ostale, kakor jih je zložil Kolba. Kmalu je donelo od Save do Snežnikov po vsem Gorenjskem:

Moravčani se vkup zbero —

In star'ga mačka odero i. t. d.

S to pesnijo se je zakuril v Podgorju razpor, ki se še zdaj nekoliko čuti. Brusničani so se lahko hudili nanjo in na tiste, ki so jim jo prepevali. Ker je zabavljanje Dolenjcu menda prirojeno, glasil se je brusniški maček v vsaki vasi, na vsakem shodu, o vsaki veselici. Kolba je imel tekmeca, gornika Gungulića, čigar oče je bil Vlaha, ki je pobegnul od doma zaradi uboja. Gungulić ni znal pesni skladati, tembolje pa je praskal in ujedal z izmišljenimi pripovedkami. Pravil je n. pr., da je vprašala Podgorka Novomeščanko v petek popoludne ob treh, zakaj zvoni. Mestna mamka ji veli: Zato, ker je ob treh Bog umrl. Podgorka zakliče dobrodušno: Kaj, umrl je? Bog mu daj nebesa, čeprav ga nisem poznala. — Najrajši je nagajal Gungulić Gaberčanom. Rogal se je, da je poslal bolen

Gaberčan po gospoda, naj bi ga dejali v sveto olje, potem pa je šel v hosto delat, ker v Gaberju ni navada, da bi bolnik ležal. Ko župnik pride in se začudi, da ni moža doma, reče mu gospodinja: To nič ne škodi. Prosim, denite sveto olje v tole črepino. Kadar se vrne, pomazal se bo ž njim sam, saj ima zdrave prste. — Takih razžaljivih smešnic je pripovedoval Gungulić na stotine. Grofu so bile vse jako povšeči. Tudi Gaberje mu se je zdelo za kmetiško vas preveliko. Podgorce je črtil že zato, ker so se njihovi predniki spuntali proti gospodi in osvojivši mihovski grad tako neusmiljeno krvavo postopali s svojimi zatiralci. Kakor Kolbo, povabil je k sebi tudi Gungulića in mu odprl nastezaj klet in zidanico. Za vsako pesen in šalo sta dobila od njega oba tudi denarjev. Ta darežljivost je izpodbujala na posnemanje: v vseh župah so se prikazali novi pesniki in burkeži, ki so smešili in zasramovali svoje rojake. Grofu je kar srce skakalo od veselja, da mu je setev tako krasno obrodila. Med kmeti je izginil vsak sled edinosti in prijateljstva. Vsako srenjo in vas so dražili in grdili sosodje z nečednimi pesnimi in psovkami; kjerkoli so se sešli fantje iz različnih žup, so se izdirali koli in padali po glavah. Kmetje so preklinjali iz vse duše Erger-Bergerja, ali še skoraj bolj so sovražili brate in tovariše svoje.

Zdaj pa čujmo zanimljivo pripovedko, ki se bržkone ni porodila v slovenski glavi. Ž njo so se kratkočasili najrajši nemški graščaki. Gospoda je pa niso le z veseljem pravili in poslušali, ampak so tudi verjeli, da je resnična. Za nas je znamenita zlasti zato, ker je odločila in pospešila usodo našemu znancu, mogočnemu grofu Erger-Bergerju.

V Stari Vasi je živel naš rojak Peter Krese. Kmetijo je imel majhno ali jako dobro. Da je tako rad delal kakor pil, bil bi prehranil brez velike težave sebe in rodovino svojo. Nadloge si je torej zakrivil sam. Vinograd mu je dajal do petnajst veder vina. Predpustom mu ga je vselej zmanjkalo; prihranil ga je samo eno ali dve banjki za Kurentov god. Potem je nastopil dolgi, dolgi post, ki je trajal do jeseni, to je do trgatve. Kdaj pa kdaj se je pripetilo, da ga je poklical kak bogatejši znanec v hram, ali take prilike so bile redke, tudi moramo Petra pohvaliti, da ni visel rad za brado. Pri svoji majoliki je vriskal in prepeval, pri tuji mu se skoraj ni ljubilo niti govoriti. V tožni čas neskončnega svojega vinskega posta je sedal pred leseno kočico na tvalo pa se oziral proti visokemu gradu, ki je stal na prijaznem griču pod Gorjanci, in govoril zdihujoč: Oh, zakaj nisem jaz graščak? Znal bi si streči, bogme, bolj pametno, nego ti ničevi grofički in barončki. Tri bokale bi ga moralo priti vsak dan na mizo. Računimo! Dopoludne eden, opoludne eden, popoludne zopet eden. Šentaj, trije so premalo, dva treba privreči. Zvečer je človek najbolj žejen, pa ga srka tudi najbolj brez skrbi. Če priplezajo v glavo tudi vse štiri žabe, kaj zato? Spi se ž njimi še trdneje in slajše. Oh, preljubi Bog, prestvari me vsaj za en dan v „vašo gnado“ pa boš videl, da si bom napravil že na tem svetu taka nebesa, da te lepših in boljših ne bom nikoli prosil. — Tako je Peter hrepenel in molil pred svojo hišo skoraj vsak dan, sosebnost zvečer, ko mu je šla rodovina spat. Kadar se je v sladke želje svoje prav živo zamaknil, se je pogovarjal sam s sabo tako glasno, da ga je vsak človek lahko raz-

umel. Grof, njegov zemeljski vladar, je šel nekoč pozno z lova domov. Grede mimo Kresetove kočice čuje Petrov pomenek in se ustavi za oglom. Kmalu izve, kaj mu podložnika tišči in zamika. Grof, burkast mož, se nasmeje in veli: Naj ti se volja izpolni! Peter ni vedel nič, da ga je kdo poslušal. Drugi dan ukaže graščak županu, naj da Kresetu vina, kolikor ga bo piti hotel; kadar bo omagal, naj mu pride povedat. Svoji gospe, služabnikom svojim in služabnicam razloži natanko, kaj je zamislil in odkaže vsakemu, kaj mu je storiti. Hišni je dejal: Ti boš jutri grajska gospa in grofica, nekoliko ur tudi soproga, skrbi za svojega moža, da ne bo stradal. Župan poroči že o mraku, da leži Peter na trati za grajskim vrtom, pijan, kakor bi bil ubit. Gospod namigne slugam. Oni gredo po gospodovo obleko, slečejo Petra, denejo nanj lepo gosposko opravo ter ga odneso v grajsko spalnico, kjer ga položijo v pernato posteljo, na kateri so počivali že škofje, knezi in ministri. Drugo jutro se odpelje grof zarana z gospo v mesto. Peter se prebudi jako kasno šele okoli desete ure. Zapazivši na sebi gosposko obleko, pod sabo krasno, mehko posteljo in okoli sebe poslikane stene in drago opravo vsake vrste, je bil uverjen, da še spi in da mu se o ti sreči samo sanja. Mel si je oči pa se oziral, otipaval sebe in okolico, strmel, slednjič pa se široko nasmejalo: Ehe, zdaj ni moči več dvojiti, Bog mi je ponižno mojo prošnjo uslišal. Kaj pravzaprav sem, še ne vem, ali vsaj znamenja izpričujejo, da manj nego gospod ne morem biti. V bližnji izbi služabnik začuti, da se je Krese predramil. Stopivši k njemu ga vpraša: Milostivi grof, ali vas smem preobleči? Peter odgovori prijazno in veselo: Praviš,

da sem grof. No, naj pa bom, nisem bedak, da bi se jezil na tako čast. Če oblačijo druge grofe služabniki, preobleci slobodno tudi mene, manj od drugih nečem biti. Vse po grofovsko in po najnovejši šegi opravljen odide iz spalnice v obednico. odpre okno in veli: Jaz bi bil, bogme, mož, da ne bi pogledal vsakega, ko bi bilo vse to, kar vidim, moje. Sluga se mu prikloni: Milostivi grof, vaše je vse, ta beli grad tukaj in vsa ravnina od gore do gore in ob reki od jeza do jeza z vsem vasmi, hišami in poslopji. Krese se zadovoljno namuzne: Kdor ima toliko sveta, ima gotovo tudi kaj vina, a? Prinesi mi ga precej polno majoliko in obenem kaj prekajenega, gnjat ali kračo! Služabnik mu postreže poleg zapovedi. Peter ga vpraša: Prijatelj! Kdo pa gospodinji danes pri nas, da si mi prinesel jed in pijačo ti? Po navadi je to ženski posel. Mladič odgovori: Gospodinji seveda, milostiva grofica, vaša gospa. Zdaj se še oblačijo, pa bodo skoraj tukaj. Krese se silno začudi, ves zmešan zajeclja: E, seveda, kdo drug bo gospodinjl nego gospa. Ali bratec, ne zameri, da te še nekaj vprašam. Sinoči sva z županom malo preveč martinovala, pa je od preobile starine moja glava tako pozabljiva, da ničesar ne ve. Kaka pa je pravzaprav grofica in kako ji je ime? Sluga veli: Gospa so visoki, čedni, očitni, da je malo takih. Krstno ime pa jim je, kakor se spodobi, prav gosposko, grajsko: zovo se Sidonija. Peter pogleda debelo: Kaj praviš — Segonja? To ime se težko zapomni in ni lepo, ali kaj za to. Poglavitna reč je lepota. Grde jaz ne bi maral. Zunaj se začujejo ta trenotek koraki. Sluga zašepeta: to so grofica in nizko se poklonivši odide. V obednico stopi velika, črno oblečena gospa. Krese

skoči pokonci in jo pozdravi: Dober dan, dober dan! No'r gnon (Euer Gnaden) kako ste — kako si kaj spala? Grofica mu odgovori nekaj po nemško. On se začne praskati za ušesi in jo prosi, da bi govorila za zdaj ž njim po domače. „Ker sem tak gospod, ni dvojbe, da znam tudi jaz nemški. Toda sinoči sva se zamaknila z županom tako globoko v vražjo majoliko, da sem zapil vso svojo nemščino. Ali se bom že domislil; jutri, boš videla, bova tajčala, da se bo vse kadilo. Gospa mu reče pe slovensko: Dragi grof! Prišla sem te povprašat, kake ukaze in zapovedi naj naznanim tvojim podložnikom in uradnikom, da jih izpolnijo. Vsak dan ima svoje potrebe in tudi svoja povelja. Peter veli zadovoljno: Moja Žgonja ali kako se ti že pravi, ti govoriš jako pametno. Kmetom se mora zapovedovati, drugače postavajo: sami ne znajo drugega nego pijančevati in objedati nas gospodo. O, mene ne bodo prekanili ne, tem capinom vidim v dno duše pa vem, da so vsi sleparji in cigani. Verjeti se ne sme nobenemu nič. Graščaki delajo ž njim pre-dobro, zato so se tako napuhnili. Poroči mojim kmetom in služabnikom, da mi morajo zanaprej, kadar jih srečam, poljubiti roko. Dozdaj so izkazovali to čast samo gospem. Jaz pa nečem biti slabši nego moja baba. Gorje vsakemu, ki se bo predrznil, mene zaničevati. Na shodih preklinjajo vsi podložniki najrajši grofe, barone in sploh „vaše gnade“. To peklenško šego bom iztrebil do zadnje korenine. Razglasi torej mojim ljudem strogo zapoved, da morajo začeti in zvršiti odslej vsako pijačo in veselico z molitvijo za moje zdravje in dolgo življenje. Tudi to jim treba ukazati, da se mora vsak, kdor gre mimo grada, od-

kriti, da prizna s tem podložnost svojo in našo oblast. O, jaz jim bom že pokazal, da me Bog ni postavil zaman za grofa in njihovega gospodarja. Če kažejo osle drugim, meni jih, bogme, ne bodo. Hodi mi še marsikaj na misel, kar se mora predrugačiti, ali za danes sem zadovoljen, da se obznani in stori, kar si slišala. Sidonija se dvigne in napoti k družini in tlačanom; Peter pa je pil in jedel, dokler je izpraznil majoliko in obral kračo. Med tem opravilom se je pogovarjal sam s sabo o različnih rečeh, največ pa o svoji gospe. Dejal je: Babnica ni napačna; malo predolga je res, ali to mi je prav pogodno, da je tako pri sebi. Nihče mi ne bo mogel očitati, da imam trlico. Kak kmet bi rekel: Hvala Bogu, da mi je dal tako. Grofje pa pojo drugo pesem. Naj si izbero tudi najlepšo ženo, brez ljubice ne prebo nobeden. Zoretova Ančika me je ugrela vselej, kadar sem jo videl. Proti nji je ta Žganja strašilo za v proso. Zoretova ptičica mora priti v mojo kletko, naj me stane tudi pol graščine. — Pomenek mu podere Sidonija s poročilom, da je zapovedi njegove razglasila, potem pa ga vpraša, kaj bi mu pripravila za južino. Peter ji veli smehljaje se šegavo: V ti reči vladata dve pravili, eno nalaga želodec, drugo stan. Izpolniti velja obe. Kar sem živ, hrepeni moj želodec najbolj po štrukljih. Jedel sem jih že dostikrat, ali prav dositega še nikoli. Danes bi se jih rad naužil. Skuhaj jih torej danes kar cel kotel; veliko, vem, da jih ne bo ostalo. Čudovito dober založek se mi zde tudi svinjska ušesa s hrenom. Dve ušesi utegneta biti premalo. Pa naj jih bo deset! Mari je grofu, če mu se zakolje sto prascev! Hrena pa nadržni polno skledo, skodelica je za berače, ne pa

zame. Skoraj še bolj nego z ušesi pa mi boš ustregla z dobro potvico, s tako, ki jemlje v nji ocvirki več prostora nego sredica. Slast se ji bo jako povečala, ako dodaš obilno smetane, jajec, orehov, medu in sira. Tudi sem se uveril, da se lepo priležejo vsaki potvici lešnikova jederca, stolčena prav nadrobno, in pa bučne pečke, ki pa se morajo prej dobro posušiti, ne na vetru, nego na temenu. Zdaj veš, kaj ljubi moj želodec; ker pa ne smem pozabiti, da sem grof, speci enega ali pa dva pava in zakaj ne tudi onega-le zelenega ptiča tam, ki mu pravijo menda papagaj. Potemtakem vidiš, da bom obedoval to, kar mi diši, obenem pa ohranil neomadeževano grofovsko svojo gosposčino. Grofinja je hotela še vedeti, kako vino naj mu prinese za južino. Krese se zagrohota: To vprašanje je jako nepotrebno, dajala boš na sodbi zanje Bogu težek odgovor. Mislim, da mi ni treba praviti, da želim tistega vina, ki je najboljše, najslajše, najmočnejše, z eno besedo, vina, katerega bom čutil v vseh žilah in mišicah, v vseh kosteh in laseh. Taka vina so pri nas: muškat, gadovec in sladka repica. Ta božja pijačica ne rase pri nas, ali jaz vem, da jo imajo in časte v tem gradu že odnekdaj. Nosijo jim jo vlaški tovarniki s prisojne hrvaške gorice Repice, po kateri je dobila svoje ime. Zdaj pa le pojdi brž v kuhinjo in pazi, da mi se južina ne prismodi ali drugače ne izkazi, jaz pa moram iti gledat, kaj kaj onegavijo družina moja in tlačani. Rad bi videl, če mislijo zvrševati moje zapovedi tako natanko in urno, kakor zahtevam in kakor se spodobi in je dolžnost ljudem, ki so ustvarjeni za posluh in službo. O teh besedah se dvigne, vzame grofovo palico, stoječo v kotu in koraka

počasno in važno iz obednice na hodnik in odtod po stopnicah na dvorišče in skozi velika vrata na plano. Ker je veliko pil, se mu je žaril ves obraz; oči so se mu napele in stopile iz jamic; itak se ni moglo reči, da je že pijan. Močno podgorsko truplo mu je neslo brez kvare tri, tudi štiri poliče. Kmetom so povedali zgodaj zjutraj grajski uradniki, nekaterim tudi grof sam, da bo gospodaril z gradom in ž njimi nekaj časa njegov namestnik, ki je tudi grofovskega rodu. Naložili so jim strogo, da morajo izpolniti vsak njegov ukaz brez godrnjanja in tako ročno in zdušno, kakor da jim pride od gospodarja samega. Tlačani so bili silno radovedni, kakov je ta njih novi gospod, v katerega ima graščak toliko zaupanje. Zagledavši preoblečenega Kreseta, zazijala so jim usta kar nastežaj; ostrmeli so tako, da niso mogli dolgo nič misliti, nikar izpregovoriti kako pametno besedo. Ko pa so se od čuda zopet zavedli, so jeli kričati vsi venglas: Viž ga no, to je Peter, nihče drug nego Kresetov Peter, le pogledajte mu krivo desno nogo pa tumpasti nos in bradavico pod levim očesom. O ho ho Peter! Peter! Povej nam no, kako si se prelevil tako hitro iz kmeta v grofa? Mnogi so se mu začeli zdaj na vse grlo grohotati, drugi pa ga zlobno pikati in ga zabavljivo povpraševati, če jih bo kaj kmalu osvobodil tlake, za katero ve iz svoje izkušnje, kako je težavna in krivična. Nikomur ni prišlo na misel, da mu treba poljubiti roko, niti odkriti mu se niso hoteli. Nekoliko trenutkov je bil Krese, videč pred sabo stare znance in tovariše, precej zmešan in omamljen, ali njih nespodobne besedo so mu povrnile kmalu grofovski ponos in zavest, da je on njihov vladar, oni pa njegovi pod-

ložniki in sužnji. Jel je nanje rjuti in grmeti, da so skoraj oglušili. Za hudim gromom pa je prišlo skoraj tudi strašno treskanje. Peter skliče biriče in hlapce in jim veli, naj polove kričače in zabavljače in jih polože na klop. Morali so jih mazati z debelimi palicami in biči, dokler jim niso roke otrpnile. Mnogi so od strašnih bolečin omedleli, nekateri tudi umrli. Ta dan je bilo tepenih več tlačanov nego pod oblastjo pravega grofa vse leto. Ta se ni nikoli dotaknil starcev, bab in otrok; Peter pa je kaznoval vse brez razločka in tudi svojo ženo. Reva ni mogla vso noč nič zaspati; bala se je, ker moža ni bilo domov, da se mu je pripetila morda kaka nesreča. Ko je drugi dan izvedela, da je postal grof, je tekla v grad, da bi videla, kaj pomeni ta čudna govorica. Našla ga je sredi množice vaščanov, ki so ga trepetaje prosili oproščenja, obetali mu zvestobo in pokornost ter mu se nizko priklanjali in mu poljubljali nele desno, ampak tudi levo roko. Misleč, da ima še zmerom zakonsko pravico, je stopila brez straha k njemu in se mu nasmejala: Povej mi no, Peterček, kdo je danes večji bedak, ali ti ali naš grof — za božji čas, saj ni Kurentov god, da so te tako našemili. Kreseta to očitanje tako razvname, da je začel navsomoč udrihati po stari ženi. Ko ga je vprašala, če ne pozna svoje Barbe, da jo bije tako neusmiljeno, je dejal nekoliko utolažen: Resnice ne bom nikoli tajil. Dobro se spominjam, da si bila moja baba v prejšnjem življenju, dokler sem bil še menda kmet ali kaj. Ali saj sama vidiš, da sem zdaj grof in da taka metla, kakor si ti, ni več zame. Moji sedanji gospe pravijo Žganja ali kako že, ne pa Barba. Razen gospe imel bom za ljubico Zoretovo

Ančiko in morda še katero drugo, ali zate ne bo mesta niti med ljubnicami, ker si prestara in pregrda in si mi prehudo nagajala, dokler sem zdihoval pod tvojo oblastjo. Pusti me odslej na miru, kakor bi se nikdar ne bila poznala; obgovarjati me ne smeš več, niti pozdravljati me ni treba. Če boš poslušna in pametna, dobil ti bom moža, da ga boš gotovo vesela. Moral te bo vzeti kak brdak birič ali gozdnar, ki se ga ne bi branilo nobeno dekle. Če pa ne boš znala brzdati svojega strupenega jezika, gorje ti: dal te bom vreči v temno ječo, da ne boš videla nikoli več belega dne. Ihteč se in preklinjaje besnega dedca in svojo nesrečo je bežala Barba po tem opominu proti domu. Spotoma je srečala Zoretovo Ančiko in se zakadila vanjo. Za deklino je bila velika sreča, da ji starka ni bila kos, drugače bi ji bila pomuljila vse lase z glave. Kmalu po nje odhodu je prišla Sidonija povedat Petru, da je južina kuhana. Ker mu se je zdelo razžaljivo za moža in grofovsko dostojanstvo, da bi korakala žena na desni, prijel jo je z levo roko za pod pazduho in peljal v grad. Taki uljudnosti ni bil dozdej vajen, pa ni čudo, da se je ponašal jako okorno in je Sidonija komaj čakala, da jo izpusti. Držal jo je tako čvrsto, da jo je štirinajst dni roka bolela. Med obedom je morala ostati ves čas pri njem. Dasi so ga mikali najbolj štruklji, svinjska ušesa, potvice in majolike, zabaval se je rad tudi ž njo, ker ga je zanimal njen pomenek, iz katerega je zvedel marsikatero ugodno novico. Nekatero drobtino tega razgovora nam je zgodovina ohranila. Ko je pohrustal sedmo uho, je vprašal Sidonijo, če jima je podaril Bog že kaj majhnega, kakega sinčka; smrkolink ne mara, kajti je ž njimi

preveč sitnosti in premalo vcselja. Gospa je zardela in rekla tiho v stran gledaje: Dozdaj sva še sama. Nežni soprog jo je tolažil: To naj te nič ne skrbi! saj sva še oba jaka, pa če bi bila tudi že stara, ne bi trebalo obupati. V Gorjancih vem za podrto kapelico. V nji je lep rezan kamen. Na tem kamnu se vidi vse polno pičic, črnih, belih in rdečih. Kdor odmoli angelsko češčenje, se mu naredi iz teh pičic prekrasna podoba svete Ane, ki drži v naročaju svojo hčerko Marijo. Ti podobi se priporočajo brezdetne žene in dozdam je bila še vsaka uslišana. Sveta Ana ne da kake pokveke in negode; otroci, ki se porode po njeni prošnji, so zdravi, krepki in dobri, da ne delajo roditeljem nikoli nobene skrbi, neprilike in nejevolje. Če hočeš, bodeva romala še to leto tjakaj, ali moram te še enkrat opomniti, da se boš priporočila sv. Ani za sina, ne pa za hčer. — Peter si je nalival najprej muškata in ga pocedil dober bokal, potem pa postavil predse veliko majoliko gadovca, ki zori v Gadovi peči in ga smatrajo vsi izvedenci za najboljše dolenjsko vino. Gadovec ima svojstvo, da omeči človeku srce in mu podari čudovito prijaznost in ljubeznivost. Umilil je tudi Petra, da je začel zaljubljeno gledati v Sidonijo in jo objemati. Ko se je zakonske nežnosti nekoliko naveličal, jo je prosil, da bi mu povedala prav natanko, kako sta se seznanila in se zaverovala eden v drugega, preden sta se vzela. Sladko se smehljaje veli Sidonija: Ta neskončna sreča mi je prišla tako-le. Na Gorjancih je bil pri sv. Miklavžu shod. Midva sva se napotila tja, jaz na Gaberje, ti na Brhovo in tako se spotoma nisva mogla srečati. Bilo nama je tako namenjeno, da sva prišla oba isti trenutek do Krva-

vega kamna. Takrat je začel iti dež. Midva stopiva pod košato bukev in se pogledava. Moje oči se primejo tebe, tvoje mene. Pri cerkvi sem ti kupila potem poln robec odpustka, ti pa si me prijel za roko in me peljal k Vlahom, ki so pekli pri jezeru jagenjčke in točili vivodince. Dal si mi tak režanj pečenke, da mi je kar roka omahovala. Hoja me je bila silno ustražala, da sem jedla kakor volk. Ti si bil tako usmiljen, da si plačal zame še štiri velike kose bravine in več majolik vina. S to dobroto si se mi tako prikupil, da sem dejala: Jaz hočem imeti Petra ali pa nobenega. Ti pa si rekel jokaje se od veselja: Naj me vzamejo vsi vrage, če ne boš moja. Mogoče, da te bom kdaj pošteno ozmerjal in morda tudi kaj obunkal, ali mi ne boš smela nič zameriti, ker te bom vedno rad imel in ti skrbel za jed in pijačo, da ne boš stradala niti ovsenega kruha, niti suhih drobnic niti zdrave gorjanske studenčine. Po tem sladkem pomenku naju je vino zmoglo in podrlo. Domov nisva šla prav lahko. Podgorci so naju morali dolgo vleči za roke, pehati in valiti po strmcih navzdol, dokler sva se iztrežnila. Dve ali tri leta po ti dogodbi sva naredila poroko in svatbo. Neizrečeno čudno in skoraj nemogoče se mi zdi, da bi se ti ne spominjal več tega srečnega shoda pri sv. Miklavžu in najinega spoznanja in zaročenja. Le nekoliko pomisli, pa vem, da mi boš potrdil, da se je vršila in dovršila ta reč popolnem tako, kakor sem ti jo zdaj povedala. Peter se zamisli, skoči pokonci in veli: Da, ti govoriš resnico. Spomin se mi je oživil. Zdaj ti razložim lahko vse po vrsti, kako sem potoval k sv. Miklavžu, kaki so bili tisti Vlaha, ki so naju gostili, in kaj sva imela takrat na sebi. Jaz

sem bil v novih irhastih hlačah, ti pa v mezlanastem krilu, ki se je prelepo izpreminjalo: mislim, da je bilo zeleno ali pa rjavkasto. Kaj je govoril Peter Sidoniji dalje, nam ni znano; gotovo pa vemo, da se je bojeval zmagovito z iskrenim gadovcem. Zaničljivo je porinil na stran prazno majoliko in načel trebušno banjko, v kateri se je nahajala „sladka repica“. Srkal jo je vriskaje in prepevaje, ne sluteč, da se skriva v nji nevarni škrat, ki mu je nakanil ugrabiti grofovstvo in ž njim ves zemeljski raj, katerega je pričel komaj uživati. Ni mu še splavalo po grlu četrt banjke, kar mu se zmrače oči, glava obesi na prsi in truplo zdrkne s stola na tla, pogrnjena z debelo plahto, ki ga obvaruje bolečega udarca. Do mraka je ležal mirno v obednici, potem pa ga je dal vrnivši se grof preobleči nazaj v njegove samodelne podgorske cape in odnesti zopet na tisto mesto, kjer so ga pobrali prejšnji večer.

Tam je smrčal vso noč, dokler ga ne prebude glasne psovke in kletve tlačanov, ki so šli ondod na delo. Že to jutro je prejel od njih marsikak krepak sunec odspredaj in zadaj v povračilo svoje zverske surovosti, s katero jih je mrcvaril pretekli dan. Zaman se jim je grozil z biči in vislicami. Kmetje so spoznali brez težave slano grofovo šalo in neskončno smešnost in sramoto Kresetovega Petra. Ko je zapazil na sebi kmetiško obleko, je začel dvojiti tudi sam o svoji grajski oblasti in mogočnosti. Najprej se je hotel ves zmešan napotiti v grad, itak se je premislil, ker ga je uverilo zabavljivo grohotanje zbirajoče se gospode in nje družine, da ni več grof nego zopet tak bore-kmetič, kakršen je bil ves čas svojega življenja razen nekoliko zlatih uric, ki so mu tako hitro minile.

Ljudje so bili nanj tako razkačeni, da se niso hoteli nikoli več ž njim sprijazniti in tudi Barba mu dolgo ni mogla oprostiti grofice Žganje in Zoretove Ančike. Slovenski podložniki so zdaj baje nehali jeziti se na nemške oblastnike, ker jih je poučila bridka izkušnja, da bi delali rojaki ž njimi še stokrat huje nego najokrutnejši tujci. Pripovedko o Kresetovem Petru sem imenoval zanimljivo ali to se ve, da je ugajala samo ušesom, ki so se držala kvakarske gospode. Naši kmetje so sodili o nji drugače. Kadarkoli so jo slišali, so se jeli zaničljivo posmehovati in rogati. To bajko si je izmislil človek, ki se je s pametjo sprl in stepel ali je pa še nikoli srečal ni. Gospoda bi se radi ž njo oprali in olepotičili, češ, mi nismo taki, kakor vpijejo kmetje; živina so Slovenci, ne pa mi. Ali naj le poskusijo dati svojo moč našemu človeku, pa jim bo zagodel tako pesem, da jim bo prešla zavselej volja rabiti nas za vražje svoje predpustne burke. Te govornice niso graščaki nikoli izvedeli in, da jim jo je tudi kdo ovadil, ne bi jih bila nič brigala, ker je ne bi bili verjeli. Smatrali so svoje kmete za surove divjake, ki nimajo nobenega višjega čuta in hrepenenja in si žele na tem svetu samo ene sreče, da bi se prav dositega napasli in obenem upijanili. Kakor vsi plemenitaši je bil uverjen tudi Erger-Berger, da bi posnemal Petra vsak Slovenec, kateregakoli bi doletela po kakem naključju grajska čast in oblast. Premišljeval je dostikrat, kako krasno zabavo bi napravil sebi in svojim gostom, ko bi ponovil duhovito šalo svojega prednika. Med njegovimi podložniki se je zval eden Pavel Krese. Kar je delal Peter, pristovalo bi se prelepo tudi Pavlu, kajti sta ti dve imeni kristjanom skoraj

nerazločni eno od družega. Ta misel se je zapičila grofu tako čvrsto v glavo, da se ni dala več izruvati. Naložil je torej županu, naj izkuša Pavla tako napojiti, da bo obležal brez zavesti v obližju, odkoder bi ga mogli prenesti brez hrupa v njegov grad. Grajski služabnik se je dosti trudil, ali sreča mu ni hotela poslužiti, da bi izvršil gospodovo zapoved. Pavel je bil čuden, svojeglav človek, ki ga ni znal vsak preslepiti in zasačiti. Bil je izpolnil že trideseto leto, vendar še ni mislil nič na ženitev. Tudi je povedal, zakaj ne. Dejal je: stare in grde ne maram, na mlade in lepe žene pa preži naš grof. Vem, da je njega že izdavna greh zapustil. Ali česar ne more storiti sam, dovoljuje in ponuja rad svojim mladim gostom. Pavel je sploh hudo zabavljajal gospodi. Za mlajših let je bil radi tega večkrat do krvi šiban in bičan. Pozneje se je naučil molčati; vsaj vpričo grajskih podrepnikov ni zinil nikoli ni besede proti grofu. Društva se ni branil, pil pa ni v njem nikoli toliko, da bi ga bilo vino zmešalo. Kadar ga je kaka reč hudo ujezila, se je zaprl sam v svoj hramček in takrat se je gotovo vselej upijanil pa se zvalil na tla in spaval kdaj po dva dni brez dolgih presledkov. Župan ga je vabil zaman v grajsko zidnico, Pavel je mahnil z roko, nekaj zagodrnjal in korakal dalje; niti pomenkovati se ni hotel ž njim. Ko pove grofu, da ne more ničesar opraviti, ker se opija Krese samo v jezi in prezira grajsko gostoljubje, od kraja gospod ni vedel, kako bi mu prišel do živega, itak se je sčasoma domislil. Zopet je poklical župana in mu velel: Pavla bomo danes razsrdili, da bo pihal kakor gad. Letošnje gorščine še nismo pobrali pri njem. Pojdi ponjo v takšen čas, ko ga gotovo ne bo

v hramu, n. pr. opoldne, kadar kmetje južinajo. Vrata bodo seveda zaklenjena. Ti rabi staro grajsko pravico pa jih razbij! Vzemi potem gorščine še kako vedro več nego je navada. Pavla bo ta sila in krivica brez dvojbe razpalila. Tolažbe si bo iskal v vinu in potem ga bomo ponoči dvignili in prenesli s prašnih tal njegovega hrama v najlepšo izbo in na najmehkejšo posteljo, ki jo imam. Preizvrstno zamišljena zlobna nakana se posreči. Ob osmih zvečer je že smrčal Pavel na grajskih blazinah in pernicah. Erger-Berger skliče vse svoje uradnike in družino ter jim naznani svojo voljo tako-le: Jutri zjutraj se z gospo odpeljem. Že dolgo časa me vabi knez Pomarančar, da bi prišel k njemu in bil za botra njegovemu sinku, katerega mu je podaril Bog šele v pozni starosti, kakor mislimo po molitvi nekega svetega puščavnika. Zame bi bilo grdo, ko mu ne bi hotel izpolniti te častne in nujne želje, zato odidem. Za namestnika vam puščam Kresetovega Pavla. Kaj se smejete? Vaša dolžnost je, ga poslušati, kar vam ukažem. Gorje vam, ako mi ne boste častili namestnika. Dajte mu ključke vseh izb in shramb in tudi moj pečatnik. Karkoli bo ukrenil in zapovedal, potrjam vpričo vas že zanaprej. Naložite tudi tlačanom in vsem kmetom, da ga morajo spoštovati na isti način, kakor mene, niti imenovati ga ne smejo nič drugače nego grofa. Sosebno pa naročam vam, kuharjem in kuharicam, kletarjem in kletaricam, da postrežete Pavlu, kar najbolj znate in morete. Pripravite in prinesite mu ročno vse, česar koli bo zaželel. Ker boste ž njim brez dvojbe največ govorili in občevali, zapomnite si dobro vsako besedo, katero bo bleknil, vsako neumnost, ki mu bo prišla na misel, da mi boste povedali lahko

vse natanko, kaj se bo godilo v gradu, ko ne bo mene doma.

Po tem opominu je šel Erger-Berger spat, njegovi uradniki in družina pa so ostali še dolgo skupaj in ugibali, kaj namerava grof s to burko in kake nasledke bi utegnilo imeti prečudno namestništvo Kresetovega Pavla. Ker nihče ni pričakoval ničesar hudega, so se ločili prav dobre volje. Pred razhodom so smeje se čestitali eden drugemu, da dobe gospodarja, ki jih bo znal gotovo bolje kratkočasiti nego strogi general. Edini Valker je stal med tem pomenkom zamišljen na strani in molče škripal z zobmi. Ko so drugi odšli, je dejal prijatelju Lenkarju: Na svetu sem videl že veliko bedakov, ali njihov prvak se zove Erger-Berger. Iz te njegove glume se izleže lahko nevihta, ki nas bo ugonobila vse skupaj. Lenkar je tolažil Nemca: Ne boj se! Slovenski rod jaz poznam in vem, da je popolnem zamorjen in poživljen. Tudi je zavladala v njem taka nesloga, da nista niti dva kmeta istih misli. Pavel je butec. Ko bo izvedel, da je grof, hotel bo žreti in lokati kakor Peter v pripovedki. Pamet imajo ti ljudje v trebuhu, ne pa v glavi. Valkerja niti te besede niso povse pomirile. Nevoljno godrnjaje je dal prijatelju roko in se napotil v spalnico. Pavel Krese se je prebudil to pot prav zgodaj, ko se je začelo komaj daniti. Stari fant je bil bistre glave in se je kmalu domislil, kje se nahaja in kdo ga je dal našemiti v gospoda. Zgrabila ga je strašna jeza. Dejal je: Lopov se ni zadovoljil s tem, da mi je razbil nova vrata in me okradel, za nameček me hoče tudi zasramovati in osmešiti. Ali dokazal mu bom, da nisem Petrove žlahte, čeprav sva oba Kreseta. Maščeval se bom tako korenito, da si

bodo zapomnili gospoda moje ime. Brzo je uvidel, da mora krepko brzdati svojo strast in se delati neumnega, dokler si ne dobi pomočnikov. V spalnico je slišal razločno grofov glas, ki je opominjal gospo, naj se hitro pripravi, da se odpeljeta, preden se Pavel predrami. Čul je dobro tudi druge grajske ljudi, ki so se zabavljivo o njem razgovarjali. Videč, da mislijo igrati ž njim vso Petrovo komedijo, se je začel grohotati in se prav iz srca veseliti svojega novega dostojanstva. Posteljo zapusti precej po grofovem odhodu. Sedeč na baržunastem stolu je premišljeval svoj namen in čakal služabnika, za katerega je zdaj vedel, da ga bo prišel oblačit. Ker se nihče ni prikazal, je jel po izbi ropotati. Sluga pogleda skozi vrata in vpraša: Milostivi gospod grof! če zapovedate, sem pripravljen, da Vam postrežem. Kakor nekdam Peter rekel je tudi Pavel, naj ga svobodno obleče. Opravljen po najnovejši gosposki šegi je korakal v obednico in ukazal, naj se mu prinese masten in obil zajutrek in polna banjka vina. V besedah in v vsem vedenju je igral jako spretno Petrovo ulogo, kar pa ni bilo nič čudnega, kajti je znal bajko o njem že v otročjih letih skoraj bolje nego očenaš. Ko se vrne služabnik z jedjo in pijačo, vpraša ga Pavel, kje je gospodinja. Postrežnik odgovori: Milostiva grofica so šele vstali, čez četrto ure gotovo pridejo. Krese se prime za glavo in veli: Prijatelj! Jaz sem od včerajšnje pijače tako omamljen, da sem pozabil celo ime svoje soproge. Kako ji besa že pravijo? Sluga ga pouči, da se zove Evzebija. Erger-Berger ni dal Pavlu nobene gospe, ali saj ni bilo treba. Omislila mu jo je grajska družina sama. Komaj je začel zalagati, privrši v obednico črno opravljena, jako

obila ženska ter ga pozdravi preljubeznivo in mu veli: Preljubi moj grof! Tukaj so ključi vseh shramb in tudi tvoj pečatnik, vidna znamenja tvoje grajske oblasti. Prosim te, da mi poveš, kaj čem naložiti in ukazati tvojim podložnikom za današnji dan? Pavel ji odgovori zastavno: Zlata moja Ozebica! Dela bo danes toliko, da ga ne bo lahko zmoči. Reci vsem uradnikom, naj ostanejo dopoldne doma, da mi bodo zgotovili neka preimenitna pisma. Hlapci in lovci naj prineso vse svoje orožje semkaj, da je bom razgledal, če je čisto in nepohabljeno. Vrtoglavim kmetom se ne sme nikoli nič verjeti. Nas gospodo črte, da bi nas podavili precej to uro, ko bi jim se dali. Paziti in stražiti nam je noč in dan, da se ne prigodi kaka nesreča. Sosebno pa moramo skrbeti za dobro orožje in da nam je vedno nabito in nabrušeno. Poroči mojo zapoved tudi vsem mladim tlačanom bližnjih vasi, da jim je priti kar precej v grad, da jih bom opomnil z ostro besedo njihovih dolžnosti, katere izpolnujejo tako zanikarno in brezdušno. Kadar boš to odpravila, teci brez oklevanja v kuhinjo in pristavi največje lonce, v katerih naj se skuhamo zame vse dobrote, ki hrepene po njih grofovski želodci. Tudi vina zahtevam mnogo, in to seveda najboljšega. Naj se ga pritrese gori nekoliko sodcev: steklenice in majolike so za otroke in babe, ne pa za oblastnike in grofe. — To rekši mahne Pavel Evzebij z roko in to je pomenilo, naj odide in zvrši, kar je ukazal. Ona je razumela znak in globoko se priklonivši odletela k uradnikom in družini ter jim oznanila Kresetovo voljo in trdno njegovo vero, da ga je prestvarila pretekla noč v resničnega graščaka in grofa. To poročilo je vzbudilo občo veselost in upanje,

da bo prineslo njegovo namestništvo še obilo prezanimljivih novic in smeha. Sum in strah mineta celo lisjaka Valkerja. Zadovoljno se zareži in reče Lenkarju: Zdaj verjamem, da so tvoji rojaki res voli, ustvarjeni za bič in jarem. Če jih privežeš k polnim jaslim, mislijo, da so v nebesih. Ha, ha, ha! Prijatelj mu se sladko nasmeje in veli: Bratec! Ali ti nisem tega zmerom pravil? Vidiš, ravno zato pa se tudi ne morejo in ne smejo smiliti omikanemu človeku. Hi! hi! hi! — Tlačanom so bili povedali uradniki, da se je grof nekam odpeljal, in kaj jim je naložil; ali kdo mu je namestnik niso nič vedeli, dokler niso prišli po njegovem povelju v grad. Vsi so pričakovali, da jih bo osorno ozmerjal in morebiti tudi kaznoval. Vsak si more misliti, kako neskončno so se začudili, ko so zagledali v velikaški obleki in časti svojega znanca in prijatelja Pavla. On jih prisrčno pozdravi in jim veli s povzdignjenim glasom: Po čemer so goreče hrepeneli in za kar so se srdito ali zaman bojevali naši predniki, dosežemo lahko brez punta in sile, brez kaplje krvi. Erger-Berger mi je dal vso svojo oblast in uradniki njegovi so mi razodeli, da je potrdil vpričo njih in družine vse, karkoli bom ukrenil, zapovedal in storil. Ali sama moja beseda ne zadostuje; jaz potrebujem vaše pomoči in podpore. Ako me boste hoteli poslušati, postanete še danes svobodni gospodarji svojih kmetij in svojega dela in odslej boste imeli nad sabo samo tista dva poglavarja, katerih se ni kmet nikoli branil — Boga in cesarja. Tlačani, čuteč, kaj name-rava Krese, so se zasmeljali in dejali, da ga bodo poslušali temrajši, ker se ujema ta pokorščina tudi z grofovo zapovedjo. Pavel pokaže prijateljem grajsko

orožje in jim reče, naj si izbere vsak, kar mu se zdi najnarednejše. Strelci naj si vzamejo samostrele in samokrese, drugi fantje in možje pa kopja, sulice, sablje in meče. Ko so se vsi oborožili, pošlje stražo pred velika vrata in na razna druga mesta, ki so mu se videla kaj nevarna. Gradu ni smel zapustiti noben uradnik, nobeno družinče, prestopnika te zabrane zadel bi smrtna kazen. Krvnika Valkerja in Judeža Lenkarja je dal Pavel ukleniti. Teh dveh se je bilo najbolj bati, da bi utegnila pobegniti in poklicati na pomoč sosedne graščake in divje Vlahe.

Zdaj se je moglo začeti pravo delo. Krese zapove grajskemu tajniku sestaviti tri pisma. Na prvem naj napiše razločno, da mu je izročil grof Erger-Berger vso svojo grajsko moč in pravico in potrdil pred svojim odhodom vse njegove naredbe in ukrepe. Ko je bilo pisanje dogotovljeno, so se podpisali uradniki za priče in družina so se podkrižali. V drugem pismu je oprostil grofov pooblaščenec Pavel Krese za večne čase vse grajske kmete tlake, desetine, gorščine in vseh drugih davkov, bremen in dolžnosti. V tretjem je razdelil grajsko polje in vinograde na enake dele med siromake, ki niso imeli dozdej svoje kmetije, grajske gozde in travnike, ribnike in potoke pa je podaril občinam in vasem na skupno rabo in uživanje. Tudi pod ti dve listini so se podpisali uradniki in podkrižali družina in kmetje. Naposled je pritisnil Pavel na vsa tri pisma grofovski pečat. Ko je bil ta glavni posel dovršen, so šli nemški gospodje in družina svobodno, kamor so hoteli, razen Valkerja in Lenkarja. Oba sta se brez konca in kraja veselila, da je prešla nevihta brez hujših nasledkov. Pavel se je

jezil mnogo bolj na grofa nego na njegove služabnike, velikega svojega dejanja ni hotel oskruniti z nepotrebno in brezkoristno osveto. Sklical je zdaj kmete, ki so mu pomagali, pa tudi tiste, ki so bili ostali doslej doma ter jim dovolil, da si vzame vsak iz grada, karkoli mu ljubi in rabi: brašno, pohištvo, opravo, orodje ali kar hoče, razen konj in treh skrinjic za železnimi vrati, katere pridrži zase. Trajalo je več ur, dokler je bilo grajsko blago razgrabljeno in odneseno. Potem povabi grofov namestnik vse bivše tlačane na veselo in mastno južino in jim reče smeje se, da si jo bodo morali sami pripraviti. Odprl je vse hleve in svinjake, vse ovčarnice in kurnike in dal zapoditi živali na prostrano senožet, da se ž njo pogoste. Kmalu so se pekli na sto različnih grajski voli in teleta, prasci in jagenjčki, kapuni in purani. Takisto je dal privaliti na travnik iz vseh grajskih kleti in zidanic dolgo vrsto sodov in sodcev, polnih najslajše domače in tuje starine in novine. Mnoštvo jedi in pijače je bilo res velikansko ali trebalo je pa tudi napasti več tisoč ljudi in to Podgorcevc, ki so obdarjeni s tako prostornim želodcem, da poje in popije eden za deset Poljancev in Ribničanov. Hvaležni kmetje so obsipali Kreseta z zdravicami, poljubi in objemi, on pa se je držal resno in skoraj žalostno. Ko so ga vprašali, kaj ga teži, dejal je: Bratje, jaz se moram še nocoj od vas ločiti in oditi v daljni svet. Gospoda mi ne bodo nikoli pozabili in oprostili vaše svobode in mojega maščevanja. Da ostanem tukaj, ugonobili bi me brez dvojbe očitno ali skrivaj, posilno ali z zvijačo. Denarja imam zdaj, hvala Bogu, dovolj zase in za vsakega prijatelja, ki pojde z menoj.

Kdor me bo spremil in delil mojo usodo, bom skrbel po bratovsko zanj in za njegovo rodovino do smrti. Poiskali si bomo zavetja, kjer nas ne bo dosegla sovražna roka. Pred odhodom pa moram pokončati spomin naše dolge, dolge sužnosti in sramote, ta visoki strašni grad, ki nam je iztlačil toliko grenkih solz, vročih zdihljajev, krvavih žuljev in pregrešnih kletev, ki je zakrivil toliko naših nesreč, bed, ran, in prezgodnjih pogrebov. To rekši pograbi ogorek in prosi tovariše, da bi mu pomogli zadnjikrat. Užgali so grad v isti čas odznotraj in zunaj, zgoraj in spodaj. Od vseh strani pa se je jel valiti gost, črn dim, ki je zagrnil kmalu nadstropja in streho, grajsko zgradbo in prizidana poslopja ter se razprostiral in ulegal daleč tja po ravni okolici in tja čez Gorjance. Skozi dim pa so švigale in sikale orjaške ognjene kače, rdeče, rumene, višnjevaste in zelenkaste in dvigujoč se do oblakov oznanjevale Slovencem in Hrvatom prvi srečni porod narodne pravice in svobode. Bila je že pozna ura, ko se je poslovil Pavel z jokojočimi svojimi prijatelji. Pet korenjaških vrstnikov se mu je bilo ponudilo za potne tovariše. Dobro oskrbljen za vsako potrebo je zajahal ž njimi grajske konje in oddirjal proti Krškemu brodu. Čez nekaj mesecev je prišel od njega v Podgorje list, da je došel z družbo brez nezgode v Benetke in se tam nastanil. Dolenjski rojaki ga niso videli nikoli več ali noben dan niso pozabili moliti za njegovo zdravje in srečo in še njihovi vnuki so častili in blagoslavljali njegov spomin.

Nikjer se ne bere, kaj je grof Erger-Berger pri knezu Pomarančarju jedel in pil, izvedel in učakal.

Ali jako verjetno se mi zdi, da se mu je godilo pri njem prav dobro. V starih časih so se znali gospoda preizvrstno kratkočasiti, izvirati in ščepirati o trudih in troških zatiranega slovenskega naroda. Pri gostoljubnem gospodarju jim je minil dan, kakor bi trenil, preden se je končal še obed, se je začela večerja. Pri bogatem knezu ni trpel grof ne glada ne žeje. Tudi strašni požar, ki se je prikazal zvečer v daljavi, mu ni mogel skaliti dušnega miru in srčne veselosti, ker je vedel, da pazi na njegov dom celo krdelo zvestih uradnikov in služabnikov, ki bi odvrnili vsako nevarnost precej v začetku, ko bi se komaj prikazala. Brez skrbi in strahu je šel spat in brez hude slutnje je rekel svojemu prijatelju drugi dan po obilnem zajutruku: Z Bogom! Spotoma je izvedel od popotnikov grozno nesrečo in takrat sta mu otrpnila duh in jezik. Molče se je pripeljal do tožnega pogorišča. Tam je dal voz ustaviti in uprl srpo svoje oči v grde razvaline, iz katerih je sukljal na mnogih mestih še dim in ogenj. Ker se dolgo ni nič ganil in črhnil ni besedice, ga je gospa pogledala in obledela. Erger-Berger je bil mrtev. Notburga mu je dala položiti truplo v rodbinsko grobnico in vrezati v kararski marmor napis: Tukaj počiva v naročaju večne slave dika in ponos kvakarskega plemstva, nepremagani junak, grof Anastasius Eberhart Ferhtegot Erger-Berger. Vsak trenutek njegovega dragocenega življenja je bil posvečen blaginji in napredku domovine in človeštva. Njegova obupujoča vdova se utaplja v vroči reki bridkih solza, ki jo zalivajo noč in dan.

Iz tega napisa bi se lahko povzelo, da je grofica Notburga utonila naposled v solzah, kar se pa nikakor

ni zgodilo. Priplavala je iz njih srečno na suho in živela še več let, ali to se ve, da dosti manj udobno in zadovoljno nego prejšnje čase. Brez uspeha je tožila svoje nekdanje kmete cesarski gosposki. Hotela jih je vreči nazaj pod svojo oblast in prisiliti, da bi ji sezidali popaljeni grad iznova in povrnili vso storjeno škodo do krajcarja. Oni pa so pokazali tri Pavlova pisma, katerim nobeno sodišče ni mogla utajiti ali izpodbiti pristnosti in veljave. Svoboda se jim je torej potrdila; radi nje so jim dali hrvaški sosede pridevek „kmetiški baroni“. Notburgi ni ostalo nič drugega imetka, nego oprava in dragotine, v katerih je šla s soprogom k Pomarančarju, zlata turška kola in zvesti čuvar njenega poštenja, junaški Žandelj. Podgorska pravljica veli, da je zamenila voz za grad, ki stoji na precej visokem strmem hribu nad Savo. Ta grad je imenovala Bogenšperg, (po naše bi se reklo Kolovni Vrh), zato ker ga je dobila v zameno za turška kola. Gospoda so se silno smejali temu imenu, češ, kakov Kolovni Vrh je ta Bogenšperk, do katerega ne more priti noben voz radi strašne strmine. Učenjakom je hodila morda na misel tudi modrost rimskega jezikoslovca, ki je tolmačil *canis a non canendo, lucus a non lucendo*. To zabavljanje je grofico hudo ujezilo, pa je udarila z nogo ob tla in se zaklela, da se bo vozila v svoj grad, preden preteče en mesec. Zbrala je svoje tlačane in jim zapovedala, da morajo narediti precej čez ves hrib gladko in široko cesto. Na vsakih deset korakov je postavila biriča z bičem, na vsakih sto pa vislice. Ta strašila so delo tako pospešila, da se je cesta v štirinajstih dneh dogotovila. Po bliskovo sta dirjala po nji grofica in Žandelj od Litije do Bogen-

šperka. Tam so jima konji popadali in crknili. Notburga je dala precej napreči druge, pa hajdi! po oni strani gore navzdol proti ljubljanski cesti. Na strmem klancu zadene voz ob skalo, odskoči kvišku in se postavi navpik. Notburga in Žandelj odletita iz njega in se trčita z glavama s tako neznanško silo, da sta padla oba mrtva na tla. Na tem kraju je že marsikaterega popotnika strašilo. Opolnoči sta se dvignili iz zemlje kakor dve megleni podobi, prhali objemaje se četrť ure semtertja po zraku, potem se zrušili in pogreznili zopet v zemljo. Videl ju je tudi nedolžen otrok, ki se je peljal tod z očetom. O tem pogledu je naredil križ in dejal: Bog daj pokoj vajini duši! —

Odtakrat je ta polnočna prikazen izginila za vselej.

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

00000421903

